

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Mgr. Markéta Vaňasová

Intestátní posloupnost v komparativním pohledu

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: **doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D.**

Občanské právo hmotné

Praha, 2016

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci na téma Intestátní posloupnost v komparativním pohledu zpracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne

.....

Mgr. Markéta Vaňasová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. JUDr. Aleně Mackové, Ph.D. za odborné konzultace při psaní této rigorózní práce a mnoho cenných rad a podnětů k jejímu zpracování a své matce PhDr. Bc. Radce Vaňasové za jazykovou korekturu a za její celkovou podporu při psaní této práce.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. Obecné pojmy, prameny dědického práva.....	3
1.1. Pojmosloví z oblasti dědického práva, význam institutu	3
1.2. Prameny dědického práva v České republice.....	6
2. Historický vývoj právní úpravy dědění v českých zemích.....	9
2.1. Dědění dle Obecného zákoníku občanského z roku 1811	9
2.2. Dědění ze zákona dle Obecného zákoníku občanského z roku 1811.....	13
2.3. Dědění dle Občanského zákoníku z roku 1950.....	18
2.4. Dědění ze zákona dle Občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.....	19
2.5. Obecná úprava dědění dle Občanského zákoníku z roku 1964.....	21
2.6. Intestátní dědická posloupnost v období od 1.4 1964 do 31. 12. 2013	21
2.7. První dědická skupina	26
2.8. Druhá dědická skupina	29
2.9. Třetí dědická skupina	30
2.10. Čtvrtá dědická skupina	31
3. Platná právní úprava dědění	34
3.1. Obecný úvod a zásady dědického práva	36
3.2. Intestátní dědická posloupnost	49
3.3. Odúmrť	54
3.4. Nepominutelní dědicové a započtení na povinný díl; vydědění	56
3.5. Dědická (ne)způsobilost.....	64
3.6. Řízení o pozůstalosti v zákoně o zvláštních řízeních soudních	68
3.7. Dědění s mezinárodním prvkem dle zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.....	76
3.7.1. Úprava dědění s mezinárodním prvkem, použitelná od 1. 1. 2014 do 16. 8. 2015	77
3.7.2. Dědění s mezinárodním prvkem po 17. 8. 2015; Evropské dědické osvědčení	79
4. Dědické právo ve Španělsku, Katalánsku a Mexiku	82
4.1. Španělské dědické právo (Derecho de sucesiones).....	85
4.2. Dědění ze zákona ve Španělsku (Sucesión intestada).....	89

4.3.	Pozůstalý manžel ve Španělském dědickém právu (Cónyuge viudo).....	94
4.4.	Nepominutelní dědicové ve Španělsku (Legítimas)	95
4.5.	Dědické právo v Katalánsku obecně	96
4.6.	Dědění ze zákona v Katalánsku	100
4.7.	Dědické právo registrovaných partnerů v Katalánsku (Sucesión de parejas de hecho)104	
4.8.	Nepominutelní dědicové a jejich povinný dědický podíl v Katalánsku.....	104
4.9.	Podíl pozůstalého manžela nebo registrovaného partnera v Katalánsku (la cuarta viudal).....	106
4.10.	Dědická nezpůsobilost a vydědění	106
4.11.	Mexické dědické právo – systematické dělení dědického práva	108
4.12.	Mexické dědické právo obecně	109
4.13.	Dědění ze zákona (Herencia legitima / Sucesión intestada).....	111
4.13.1.	Dědění potomků zůstavitele (Sucesión de descendientes)	112
4.13.2.	Dědění předků zůstavitele (Sucesión de ascendientes).....	112
4.13.3.	Dědění manžela /manželky (Sucesión del conyuge)	113
4.13.4.	Dědění sourozenců a ostatních „vedlejších příbuzných“ v linii pobočné (Sucesión de colaterales)	113
4.13.5.	Dědění spolužijící osoby / druha / družky (Sucesión de los concubinos) 114	
4.13.6.	Společná ustanovení pro dědění ze závěti a ze zákona v Mexiku	115
5.	Komparace španělského, katalánského a mexického dědického práva s českou právní úpravou.....	117
5.1.	Shrnutí komparace se španělským a katalánským právem	117
5.2.	Komparace českého a mexického dědického práva - shrnutí	119
	ZÁVĚR	120
	RESUMÉ	121
	SEZNAM LITERATURY	123
	KLÍČOVÁ SLOVA.....	127

ÚVOD

Za téma své rigorózní práce jsem si zvolila Intestátní posloupnost v komparativním pohledu. Hlavním důvodem pro výběr tématu z oblasti dědického práva byla má více než roční pracovní zkušenost v notářské kanceláři JUDr. Heleny Divišové. Důvodem pro to, že jsem se zaměřila na komparaci s několika zahraničními úpravami intestátní dědické posloupnosti byl pak můj zahraniční studijní pobyt ve Španělsku.

Rigorózní práce je rozčleněna do pěti samostatných kapitol.

V první z nich se věnuji významu a obecnému popisu institutu dědického práva a pramenům dědického práva.

V druhé kapitole se zabývám historickým vývojem právní úpravy v oblasti dědického práva, zejména pak intestátní dědické posloupnosti, a to od roku 1811, kdy začal platit Všeobecný zákoník občanský, neboli ABGB, jako první ucelený kodex civilního práva na našem území, přes zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, až po právní úpravu dědění ze zákona, dědické způsobilosti a nepominutelných dědiců, obsaženou v občanském zákoníku z roku 1964, tj. právní úpravu, která na našem území platila bezmála padesát let.

V první části kapitoly třetí se zaměřuji na současnou úpravu obsaženou v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku. V úvodu této kapitoly nejprve charakterizují největší změny v oblasti dědického práva oproti předcházejícím právním úpravám, poté základní zásady dědického práva, následně se zabývám konkrétněji přímo platnou úpravou intestátní dědické posloupnosti. V rámci druhé části třetí kapitoly své rigorózní práce se zaměřuji na platnou procesně právní úpravu řízení o pozůstalosti, obsaženou v zákoně o zvláštních řízeních soudních. V třetí části třetí kapitoly pak pojednávám o úpravě dědění s mezinárodním prvkem.

Čtvrtá kapitola je věnována komparaci dědického práva České republiky s právní úpravou ve Španělsku, v Katalánsku a Mexiku. Katalánsko v kombinaci se Španělskem jsem si vybrala proto, abych ukázala, jak se liší právní úprava dědického práva v rámci jedné z autonomních oblastí Španělska v porovnání s celostátní

španělskou úpravou. Dalším důvodem pro komparaci s právem právě v těchto oblastech byl můj studijní pobyt na právnické fakultě v Barceloně, který jsem absolvovala během 5. ročníku studia na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni.

Druhá část čtvrté kapitoly je věnována mexické právní úpravě dědického práva. Důvodem pro volbu komparace právě s mexickou úpravou dědického práva je mé rozhodnutí zmapovat tuto právní oblast v další z hispanofonních zemí, jelikož si myslím, že česká odborná právnická veřejnost nemá o právní úpravě dědického práva ve španělsky mluvících zemích doposud příliš mnoho informací. Mexické dědické právo jsem si vybrala také proto, že jsem se rozhodla v rámci komparace přijít na to, zda se právní úprava této bývalé španělské kolonie od španělského dědického práva liší či nikoli.

Poslední pátá kapitola je věnována komparaci španělské, katalánské a mexické právní úpravy s českou úpravou dědického práva, s poukazem na největší rozdíly mezi jednotlivými právními úpravami navzájem.

Mou ambicí při psaní této práce je, za pomoci právní úpravy, odborné, a to i zahraniční literatury a judikatury, vytvořit systematický přehled týkající se intestátní dědické posloupnosti, včetně poukázání na praktické problémy platné právní úpravy a srovnání české úpravy dědického práva s právní úpravou výše uvedených zemí.

1. Obecné pojmy, prameny dědického práva

1.1. Pojmosloví z oblasti dědického práva, význam institutu

Smrtí se končí běh života lidského jedince. Týká se v první řadě jeho tělesné schránky, promítá se však i do právní sféry, v jejímž středu se zemřelý ocitá na sklonku svého života. Uzavírá se totiž právní subjektivita člověka - jeho způsobilost mít práva a povinnosti, která jsou vymezena časovým intervalem od narození člověka až do okamžiku jeho smrti. Některá práva a povinnosti sdílejí osud svého nositele, jiná však jsou na něm svou existencí nezávislá. Sem patří především práva a povinnosti majetkové povahy.¹ Otázkou však zůstává, komu by měl majetek po smrti určité osoby připadnout. Odpověď na tuto otázku najdeme v oblasti dědického práva.

Dědickým právem rozumíme určitý souhrn pravidel, jimiž se řídí přechod práva a povinností zemřelého na jeho právního nástupce.² Mezi pojmy, které je třeba ke správnému pochopení dědického práva definovat, bezesporu patří zejména pojmy jako *zůstavitel*, *dědic*, *dědictví*, *pozůstalost* nebo *dědický titul*.

Za *zůstavitele* označuje zákon osobu, u které okamžikem její smrti nastává dědění určitého okruhu dědiců. Někdy bývá používán též pojem „pořizovatel“ pro označení osoby, která ustanovuje v závěti své právního nástupce, neboli „pořizuje závěti“. Zůstavitelem (pořizovatelem) může být výlučně fyzická osoba, jejíž práva a závazky, její aktiva a pasiva, přešla po její smrti na dědice, a jejíž majetek je po její smrti předmětem dědického řízení. Zůstavitelem však nemůže být nikdy osoba právnická. Přechod práv a povinností v případě zániku právnické osoby se neřídí právem dědickým.³

Za *dědice* je poté považována osoba, na niž mají po zůstavitelově smrti přejít práva a povinnosti. Nezáleží zde na tom, na základě jakého dědického titulu se tak stane. Podle právního důvodu dědění se ale dědicové rozdělují na dědice ze zákona, dědice ze závěti a dědice na základě dědické smlouvy. Jedna osoba však může být v konkrétním případě současně dědicem z více právních důvodů.

¹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L., *Dědické právo*, 3. vydání, Praha: Linde a.s., 2007, s. 11

² TILSCH, E., *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*, Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 9

³ FIALA, J., KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*, Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2007, s. 355

Dědicem se právní subjekt stává v okamžiku, kdy neodmítne dědictví po zůstaviteli, nebo marným uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví, jestliže ovšem splňuje podmínky pro to, aby se stal dědicem (tedy pokud není nezpůsobilý dědit a není neznámého pobytu).

Současné české právo je založeno na principu univerzální sukcese, a proto na dědice přecházejí smrtí zůstavitele všechna práva a všechny závazky, jestliže ovšem smrtí nezanikla nebo nepřešla na jinou osobu singulární sukcesí na základě zvláštního právního důvodu.

Za dědice se považuje i nepominutelný dědic, i kdyby mu podle závěti nemělo z dědictví nic připadnout, jestliže nebyl platně vyděděn a vznesl námitku relativní neplatnosti závěti, podle níž mu z dědictví mělo připadnout méně, než kolik činí jeho povinný díl. V případě, že má zůstavitel pouze nezletilého potomka, nemá možnost odkázat, byť majetek nepatrné hodnoty, komukoli jinému než tomuto potomkovi.⁴

Podle obecného zákoníku občanského (tj. v období do 31. prosince 1950) však nepominutelný dědic nebyl dědicem, protože právo na povinný díl nebylo právem dědickým, nýbrž patřilo mezi pozůstalostní dluhy.⁵

Pokud zůstavitel v závěti svého nepominutelného dědice neustanovil dědicem nebo mu podle závěti měl připadnout menší podíl na dědictví, než kolik činil jeho povinný díl, měl nepominutelný dědic právo na dorovnání v penězích vůči dědicům a případným odkazovníkům; tohoto práva se ovšem nemohl domáhat v rámci pozůstalostního řízení, nýbrž ve sporném občanskoprávním řízení.

Na rozdíl od osoby samotného zůstavitele může být dědicem jakákoliv osoba, tedy i osoba právnická či stát.⁶ Za dědice může být povolána dokonce i právnická osoba, která má teprve vzniknout. Za dědice se však nepovažuje osoba odkazovníka.

⁴ *Právo na povinný díl a nepominutelný dědic* [online]. 2013 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/pravo-na-povinny-dil-a-nepominutelny-dedic/>

⁵ *Dědic* [online]. 2011 [cit. 2011-03-23]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bdic>

⁶ *Obcanskyzakonik.justice.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-04-15]. Nový občanský zákoník. Dostupné z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny>>

Dědictvím nazýváme tu část pozůstalosti, která skutečně po skončení dědického řízení přejde na zůstavitelovy dědice. Jde o souhrn práv a závazků, které smrtí fyzické osoby přecházejí na její dědice, nebo jeho část, která připadla jednomu z dědiců. Dědictví dědicové nabývají zpětně k okamžiku smrti zůstavitele. Ani současný občanský zákoník se tak nevrací k institutu tzv. ležící pozůstalosti (*hereditas iacens*), který na našem území platil před rokem 1950 dle tehdejší úpravy, obsažené v ABGB. Podle tehdejší úpravy náležela pozůstalost po smrti zůstavitele stále zemřelému do doby, než dědic nabude vlastnické právo k dědictví rozhodnutím soudu.

Mluvíme-li o *pozůstalosti*, jde o pojem širší nežli pojem dědictví. Tvoří ji veškeré jmění zůstavitele k okamžiku jeho smrti, které je způsobilé přejít na právní nástupce. Patří sem tedy nejen práva, ale také závazky zůstavitele.⁷ K tomu, aby mohlo po smrti zůstavitele na určitou osobu přejít dědictví, je třeba nejen smrti zůstavitele a existence určitého majetku, ale také *dědický titul*, na jehož základě se může osoba dědice platně stát dědicem.

Až doposud znal občanský zákoník dva dědické tituly, a to závěť (testament) a zákon. Testament byl doposud považován za nejsilnější dědický titul, ale pouze proto, že teprve platná právní úprava, tj. občanský zákoník z roku 2012, zavádí dědickou smlouvu. Ta je nově považována, stejně jako v úpravě jiných evropských zemí, za nejsilnější dědický titul, tedy dokonce silnější než testament. Jde totiž o dohodu mezi zůstavitelem a potenciálním dědicem ještě za zůstavitelova života. Proto jde v dědické smlouvě o nejsilnější a nejméně zpochybnitelné vyjádření vůle zůstavitele.

Zanechá-li zůstavitel pro případ své smrti dědickou smlouvu či závěť, která je platná a prostřednictvím které určí dědice svého majetku, mají tyto dědici přednost před dědici zákonnými. Zákon je proto považován za „nejslabší“ dědický titul, a tak zákonní dědicové přicházejí v úvahu až v případě, že nedošlo k uzavření dědické smlouvy, či nepořídil-li zůstavitel závěť.

⁷ FIALA, J., KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2007, s. 355

1.2. Prameny dědického práva v České republice

„Zemře-li člověk, který byl osobou způsobilou mít jmění, zanikají jeho právní poměry rodinné vesměs, ale jeho majetkové právní poměry trvají zpravidla dále, a to ve své jednotě jakožto jmění, jako universitas, a jiná osoba vstupuje v příčině jich na místo zemřelého.“ Na osobu tu přecházejí přímo veškerá majetková práva a právní závazky zemřelého jako jednota, jako celek. Jinými slovy: následkem smrti nastává v majetkových poměrech zemřelého přímá sukcese univerzální neboli Hereditas nihil aliud est, quam successio in universum ius quod defunctus habuerit (D. 50, 17, 62. Iul). Tuto bezprostřední sukcesí universální nazýváme posloupností dědickou.“⁸

Již z úvodního citátu je zřejmé, že aby mohl nějaký právní institut fungovat v praxi, je pro právní jistotu jeho adresátů třeba, aby byl někde právně zakotven a podrobně specifikován.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a to především jeho část sedmá, nazvaná „Dědění“, byl až do konce roku 2013 považován za základní pramen dědického práva v České republice. Šlo především o § 460 – § 487 občanského zákoníku. Dle § 873 zákona č. 40/1964 Sb. se používalo při dědění právo platné v den smrti zůstavitele. Tento občanský zákoník vznikl již téměř před 50 lety a od té doby byl mnohokrát novelizován. Přímou do oblasti dědického práva však významně zasáhlo jen několik novel. Na rozdíl od změny státního režimu tedy oblast dědického práva zůstala poměrně dlouhou dobu téměř nezměněna.⁹ Během platnosti tohoto zákoníku vydal Nejvyšší soud ČR řadu významných soudních rozhodnutí, která jsou ve velké míře aplikovatelná dodnes.

Nově, s účinností od 1. 1. 2014 je základním pramenem úprava dědického práva, obsažena v novém občanském zákoníku, tj. zákoně č. 89/2012 Sb., konkrétně v Hlavě III., § 1475 až § 1720 nového občanského zákoníku. Judikatura Nejvyššího soudu ČR, aplikující ustanovení tohoto zákona není prozatím příliš obsáhlá, ale lze předpokládat, že do budoucna může úpravu obsaženou v zákonné úpravě určitým způsobem modifikovat.

⁸ HEYROVSKÝ, Leopold, Prof., Dr. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vydání, Bratislava, 1929. s. 509

⁹ FIALA, Josef, KINDL, Milan. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2007. s. 354

Dědické právo však není obsaženo výlučně v normách hmotných, ale je obsaženo i v normách procesních. Do konce roku 2013 upravoval dědické řízení zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v ustanoveních § 175a - § 175ze. Od 1. 1. 2014 nahradil jeho úpravu zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který řízení o pozůstalosti upravuje ve svém § 98- § 288.

Poměrně podrobnou právní úpravu nalezneme v části desáté, jedenácté a dvanácté vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů (instrukce Ministerstva spravedlnosti České republiky ze dne 30. 8. 1993, č. j. 1068/93-OOD, kterou vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní a krajské soudy).

Dalším velmi významným pramenem je zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), dále také notářský kancelářský řád přijatý dne 9. 12. 1998 Sněmem Notářské komory České republiky, účinný od 1. 1. 1999, podle § 37 odst. 3 písm. m), zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti.

Na tomto místě je třeba zmínit i vyhlášku č. 612/1992 Sb., o odměnách notářů a správců dědictví, upravující odměnu notáře jako soudního komisaře za provedené úkony v dědickém řízení, odměnu notáře za sepisování notářských zápisů, např. sepsání závěti ve formě notářského zápisu.

Posledně zmíněné prameny jsou důležité proto, že klíčovou roli v dědickém řízení mají notáři, kteří se tohoto řízení účastní jako soudní komisaři, jež jsou pověřeni soudem, a navíc také mohou sepisovat dědické smlouvy a závěti ve formě notářských zápisů.

V případě, že se v dědickém řízení vyskytne určitý mezinárodní prvek, použije se příslušných ustanovení zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů (dále jako „ZMPS“), a rovněž také ustanovení §175z občanského soudního řádu. S účinností od 17. 8. 2015 se pak v případě mezinárodního prvku, odkazujícího na některý ze států Evropské unie použije navíc i Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 1329/2014 ze dne 9. prosince 2014, kterým se provádí nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 o příslušnosti,

rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

Ve vztahu k členským státům Evropské unie tedy s účinností od 17. 8. 2015 úpravu dědického práva v rámci ZMPS nahradí úprava obsažená v Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 650/2012.

Děděním a dědickým právem jako takovým se okrajově samozřejmě zabývají i další platné právní předpisy, ale ty shora uvedené považují pro účely této práce za nejvýznamnější.

2. Historický vývoj právní úpravy dědění v českých zemích

Je nepochybné, že úprava dědického práva v českých zemích se vyvíjela i před vydáním Všeobecného zákoníku občanského, já jsem se však v této práci zaměřila až na úpravu dědění od roku 1811 do současnosti, jelikož teprve ABGB lze považovat za první ucelený kodex civilního práva na našem území, který přestože byl vydán již před více než dvěma sty lety, lze jej považovat za „nadčasovou právní úpravu“, z níž právní úprava civilního práva v mnoha zemích čerpá při určitých modifikacích dodnes.

2.1. Dědění dle Obecného zákoníku občanského z roku 1811

Obecný zákoník občanský (O.z.o.), s oficiálním názvem Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé země dědičné rakouského mocnářství (německy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie, zkratka ABGB), platil na našem území od 1. 1. 1812 do 31. 12. 1950, kdy ho v rámci tzv. Právnické dvouletky nahradil Občanský zákoník z roku 1950.¹⁰

Byl vyhlášen 1. června 1811 patentem císaře Františka I., č. 946 Sb. z. s., s platností pro všechny země rakouského císařství, vyjímaje země koruny uherské. První Československá republika zákoník recipovala prostřednictvím zákona č. 11/1918 Sb.

Zákoník vycházel nejen z tradic římského práva, ale především zohledňoval koncepci přirozeného práva. Šlo o první velkou kodifikaci občanského práva v Čechách i na Moravě. Na rozdíl od některých následujících úprav zde byla úpravě dědického práva věnována velká pozornost. Ačkoli kořeny tohoto zákoníku sahají už do druhé poloviny 18. století, kdy se o tuto kodifikaci pokoušela Marie Terezie, dostala jeho konečná redakce už pod vlivem nastupující buržoazie silně buržoazní charakter.

Dědické právo bylo v ABGB upraveno v hlavách 8 – 16, obsahujících § 531 – § 858. Z tohoto přehledu je patrné, že úprava dědického práva byla v tomto kodexu velmi podrobná.

¹⁰ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin, *Dědické právo v předpisech 1925-2001*, Praha: C. H. Beck, 2001, s. 3

V ABGB je preferováno dědění ze závěti, nejlépe odpovídající zájmům buržoazie, která nutně potřebovala bezpodmínečnou dispoziční volnost, a to jak mezi živými, tak i pro případ smrti. V Obecném zákoníku občanském se ještě dlouhou dobu poté, co nabyl účinnosti, vyskytovaly silné feudální prvky (jako např. institut dědičného pachtu), které se postupně odstraňovaly s upevňováním politické moci buržoazie.¹¹

Již od vydání ABGB vychází hmotné i procesní dědické právo ze zásady, že pro dědění i pro postup soudu v řízení o dědictví je určující okamžik smrti zemřelého, tj. „zůstavitele“. Obecný zákoník občanský stanovil, že pouze dědic byl právním nástupcem do všech práv a závazků tvořících pozůstalost po zůstaviteli. Docházelo u něj k univerzální sukcesi.

Dědicové byli dle tohoto zákona rozvrženi do čtyř tříd. Do první patřily zůstavitelovy děti se svými potomky, do druhé zůstavitelovi rodiče se svými potomky (tj. sourozenci zůstavitele), do třetí zůstavitelovi prarodiče s potomky, do čtvrté pouze praprarodiče (praděd, prabába) bez potomků. Manžel při tomto uspořádání sice nepřišel zkrátka, ale nebyl do jedné třídy přiřazován k okruhu příbuzných, odvozujících svůj původ od zůstavitele nebo společného předka. Dědické právo manžela bylo upraveno v samostatném ustanovení zákona (§757). V konkurenci se zůstavitelovými potomky byla manželovi vyhrazena jedna čtvrtina dědictví, bez ohledu na to, zda se přitom dostalo na více potomků. V případě, že docházelo k dědění v druhé nebo třetí třídě, připadla mu nejméně polovina dědictví. Jediným dědicem se stal tehdy, když žádný z rodičů ani jejich potomků ani jejich nejbližších předků dědictví nenabyl.¹²

Obecná definice dědického práva a dědictví je obsažena v hlavě osmé. Dědické právo je pojímáno jako „*vylučné právo ujmout se držby celé pozůstalosti nebo její části, určené k poměru k celku (např. poloviny, třetiny). Jest to věcné právo, které působí proti každému, kdo si chce přisvojiti pozůstalost.*“

Dědění ze závěti je upraveno v hlavě deváté Obecného zákoníku občanského. Závěť je zde popisována následovně „*Pořízení, kterým zůstavitel zůstavuje jedné nebo*

¹¹ HOLUB, R. et al. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1957, s. 9

¹² MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 43

několika osobám pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jeho část, nazývá se posledním pořízením“ (§ 552).

V hlavě desáté jsou podrobně popsány instituty náhradních dědiců a svěření. § 604 stanovuje, že *„Každý zůstavitel může pro případ, že ustanovený dědic dědictví nenabude, povolati jiného, a když ani ten ho nenabude, druhého, a ve stejném případě třetího nebo také ještě několik náhradních dědiců. Toto ustanovení nazývá se obecným náhradnictvím.“* V § 608 je pak upraveno i výše uvedené svěření, které je definováno tak, že *„zůstavitel může svému dědici uložit povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici“.*

Jedenáctá hlava definuje podmínky odkazu. Mezi tyto podmínky patří:

- platný testament, resp. poslední pořízení (totiž vedle testamentu to může být kodiciel nebo dědická smlouva);
- způsobilý odkazovník;
- způsobilý objekt.

Odkazy připadaly zpravidla k tíži všem dědicům podle poměru jejich dědického podílu. V následující, dvanácté hlavě, je zůstaviteli umožněno omezení svého nařízení výjimkou, na čas, příkazem anebo projevem úmyslu. Svou závěť nebo dovětek může kdykoli změnit nebo zrušit. Tato hlava se zabývá také způsoby omezení poslední vůle.

Ve třinácté hlavě je vymezena zákonná dědická posloupnost, upravující čtyři dědické třídy. Samostatně bylo upraveno dědění manželů-manželek. Intestátní dědická posloupnost v ABGB je detailněji popsána v následující kapitole.

Čtrnáctá hlava pojednává o povinném dílu a o započtení do povinného dílu. Použijeme-li dnešní terminologii, jednalo se o nepominutelné dědice, jimiž byly, stejně jako dnes, děti zůstavitele.

Předposlední patnáctá hlava nazvaná „O ujmutí se dědictví“ stanoví, že dědické právo musí být projednáno u soudu a ten rozhoduje o odevzdání pozůstalosti. Jinak se odkazuje na procesní předpisy upravující dědické řízení.

Konečně poslední hlava pojednávala o společenství vlastnictví a jiných věcných právech. Společenstvím se myslí společenství několika osob, které společně získají pozůstalost.¹³

Tento zákoník tedy popisoval tři výše uvedené právní důvody (dědické tituly), jež mohly v rámci jedné pozůstalosti existovat i vedle sebe. Prvním z nich byla dědická smlouva, jež je specifická tím, že byla-li uzavřena, nebylo o této části pozůstalosti již možno pořídit závěť.

Dědické smlouvy mohli uzavírat manželé, eventuálně snoubenci s odkládací podmínkou, že se stanou manžely. Dědická smlouva neumožňuje zůstaviteli uložit závěti povolanému dědici, aby dědictví, které po něm přijme, přenechal po své smrti nebo v jiných konkrétních případech (např. nebude-li mít vlastní potomky) dalšímu dědici (tzv. svěřenecké náhradnictví, tj. fideikomisární substituce); neumožňuje, aby zůstavitel prohlásil své jmění pro všechny budoucí nebo pro více rodinných potomků za nezcizitelný statek rodiny (tzv. svěřenství); neumožňuje omezit právní postavení dědice podmínkou, lhůtou, příkazem, jejichž splnění (eventuálně uplynutí) bylo předpokladem pro vydání odevzdací listiny; neumožňuje ani darování pro případ smrti.

Dalším dědickým titulem byl pak testament, neboli závěť, či slovy ABGB „kšaft“, který zase ve svém rozsahu vylučoval dědění ze zákona. Třetím a posledním titulem, na základě kterého bylo možno dědit, pak byl zákon.

Kromě těchto dědických titulů ale v této právní úpravě existoval ještě institut odkazu, za nějž byla považována jednotlivá věc, věci, nebo několik věcí určitého druhu, částka peněz, právo. Osoba, které byl takovýto kus majetku odkázán, byla odkazovníkem. Ten nebyl dědicem, měl však obligační nárok na vydání odkazu vůči dědici, který mohl uplatnit žalobou na plnění.¹⁴

¹³ SCHELLE, Karel. *ABGB a dědické právo*. In *Dny práva – 2010 – Days of Law* (4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity - The fourth year of the international conference held by Masaryk University, Faculty of Law, Sborník příspěvků). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1642 - 1654

¹⁴ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 4

2.2. Dědění ze zákona dle Obecného zákoníku občanského z roku 1811

Intestátní dědická posloupnost byla upravena v Hlavě třinácté, §727 až 761 O.z.o. Dědění ze zákona nastupovalo místo dědění ze závěti v několika případech, a to, jestliže:

- zůstavitel nepořídil anebo nepořídil platně (nezanechal-li platnou poslední vůli ani dědickou smlouvu)
- pořídil-li jen z části (§727) anebo pořídil jen z části platně (§ 568,1253)
- pořízení (testament) platné pozbylo platnosti zcela nebo z části (§ 717 sl., §778)¹⁵
- omezil-li zůstavitel dědické právo závětního dědice rozvazovací podmínkou, která se splnila nebo lhůtou, která skončila
- nechtěl-li nebo nemohl-li dědic přijmout pozůstalost jemu napadlou podle závěti, nedošlo-li ani k substituci (§604 sl.), transmisi (§536, §809), ani k akrescenci.¹⁶

Šestý z případů jmenovaných v § 727 (byl-li zkrácen nepominutelný dědic) mezi tyto případy nenáleží, protože nepominutelný dědic měl v ABGB postavení věřitele a nikoli dědice, a tedy pokud se jeho týká, nelze u něj postupovat dle pravidel pro intestátní dědickou posloupnost.

Obecný zákoník občanský rozlišoval posloupnost (delaci) obecnou a zvláštní. Ve většině případů platila posloupnost obecná, a to vždy, nebylo-li zvláštními předpisy stanoveno něco jiného. Mezi delační důvody při obecné posloupnosti patřilo:

- příbuzenství zprostředkované zrozením manželským;
- příbuzenství zprostředkované legitimací;
- příbuzenství zprostředkované zrozením nemanželským;
- poměr adopční (příbuzenství napodobené či umělé – např. osvojení);
- poměr manželský.

¹⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské, díl V., Právo dědické*. Praha: Všehrad, 1930. s. 53

¹⁶ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech 1925-2001*. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 10

Posloupnost zvláštní je definována v §761 Obecného zákoníku občanského, jenž stanovil, že „odchylky od zákonné posloupnosti dědické“, (myšleno té obecné) „o níž je v této hlavě ustanoveno, týkající se selských statků a pozůstalosti duchovních osob, jsou obsaženy v politických zákonech.“¹⁷ Těmito „politickými zákony“ jsou myšleny především zákon č.52/1889 ř.z.,(jímž zavádějí se zvláštní předpisy o rozdělení dědictví při rolnických usedlostech střední velikosti.), na něj navazující zákon č.68/1908 z.z.čes., nařízení Ministerstva spravedlnosti č.3/1909 m.v. a také zákon přidělový č. 81/1920 Sb. z. a n.

*„Dědici podle zákona jsou především ti, kdo jsou se zůstavitelem nejbližší třídou příbuzní podle původu manželského.“*¹⁸ Z toho tedy vyplývá, že základní okruh zákonných dědiců byl tvořen příbuznými manželů. Tyto osoby byly rozděleny do 4 dědických tříd, u nichž se uplatňoval princip povolávání nejprve dědiců z tříd bližších zůstaviteli a teprve poté ze tříd vzdálenějších.

U zákonné dědické posloupnosti se za doby obecného zákoníku občanského uplatňovaly dvě zásady. První z nich stanovuje, že „*příslušníci vzdálenější třídy nejsou k dědění povoláváni, pokud nejsou z dědického práva vyloučeni příslušníci bližší třídy, nebo alespoň jeden z nich*“. Druhá zásada je zásadou reprezentace, kdy v jednotlivé třídě dědí nejbližší dědicové dle stupně příbuzenství, a s nimi zároveň i vzdálenější dědicové, pokud pocházejí od zemřelé osoby stejně blízké jako tito žijící dědicové, přičemž vzdálenější dědicové obdrží společně podíl, který by připadl osobě, místo které dědí. Tato zásada platila i v dalších třídách.¹⁹

K první třídě náleželi, jak stanovil § 731 O.z.o., „*ti, kdož vzešli ze zůstavitele jako svého kmene, totiž: jeho děti a jejich potomci.*“ Jak pak dále rozebírá § 732 O.z.o., „*má-li zůstavitel manželské děti prvního stupně, připadne jim celé dědictví, ať jsou rodu mužského nebo ženského, ať se narodily za života zůstavitelova nebo po jeho smrti. Několik dětí dělí se o dědictví rovným dílem.*“

¹⁷ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 56

¹⁸ §730 zákona č. 946/1811 ř. z., obecného zákoníku občanského

¹⁹ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 11-12

K druhé třídě náleželi „zůstavitelův otec a zůstavitelova matka s těmi, kdo pocházejí od jeho otce nebo matky, totiž jeho sourozenci a jejich potomci.“ I dědění druhou třídou je blíže specifikováno, a to v § 735 O.z.o., kde stojí, že „Není-li tu nikoho, kdo by pocházel od sama zůstavitele, případně pozůstalost těm, kdož s nimi jsou příbuzní v třídě druhé, totiž jeho rodičům a jejich potomkům. Žijí-li dosud oba rodiče, přináležejí jim celé dědictví rovným dílem. Zemře-li některý z těchto rodičů, nastoupí v jeho právo pozůstalého dítěte nebo potomci a polovina, která by zemřelému byla přináležela, rozdělí se mezi ně“, dle zásad uvedených v § 732 až 734 O.z.o., týkajících se dědění 1. třídy.

Ve třetí třídě dědili dědové a báby a jejich potomstvo (tj. tety a strýcové zůstavitele). Dědictví se pak dělilo na dva stejné díly, z nichž první polovina náležela otcovým rodičům a jejich potomkům a druhá polovina matčíným rodičům a jejich potomkům.

Dědění ve čtvrté dědické třídě definoval § 741 O.z.o. tak, že „zanikla-li úplně třída třetí, jsou k dědické posloupnosti povoláváni zůstavitelovi pradědové a prabáby. Dědům a bábám zůstavitelova otce připadá polovina dědictví, dědům a bábám matčíným druhá polovina. Obě dvojice těchto dědů a báb dělí se o každou polovici dědictví rovným dílem.“ To v praxi znamená, že dědictví bylo rozděleno na čtyři části pro čtyři páry zůstavitelových dědů a báb (prarodičů), z nichž každému připadla 1/8 dědictví. Jestliže v některém páru jedna osoba chyběla, zdědila osoba druhá i její díl (tedy 1/16 celkového dědictví).

Nenabyl-li pozůstalosti žádný z oprávněných dědiců ani odkazovníci, uvedení v § 726, připadla pozůstalost odúmrtí jako jmění bez dědiců státu. Odúmrtí mohla být i pouze částečná, a to v případě když jeden z několika závětních dědiců, určených každý k určitému dílu dědictví, nepřijal dědictví, a k uvolněnému dílu zde nebyl žádný zákonný dědic a ani odkazovník.

Dědické právo pozůstalého manžela bylo upraveno v samostatném ustanovení § 757 O.z.o. Manžel při tomto uspořádání nepřišel sice zkrátka, ale nebyl do jedné třídy přiřazován k okruhu příbuzných odvozujících svůj původ od zůstavitele nebo od

společného předka.²⁰ Manželovi připadla v první třídě čtvrtina pozůstalosti a vedle dědiců druhé a třetí třídy polovina pozůstalosti, a to bez ohledu na to, zda v první třídě nabytí dědictví jen jeden zůstavitelův potomek, či zda se při tom dostalo na více potomků. V případě, že docházelo k dědění v druhé či třetí třídě, připadla mu nejméně polovina dědictví. Manželovi se také na dědický podíl vždy započítalo to, co mu připadlo ze zůstavitelova jmění dle svatební nebo dědické smlouvy. Naproti tomu má však pozůstalý manžel nejen právo na zákonný podíl dědický, ale mimo to i nárok na zákonný odkaz přednostní, a to na všechny movité věci, které náležely k manželské domácnosti, nebylo-li dědiců první třídy. Byl-li tu někdo z příslušníků první třídy, patřilo pozůstalému manželovi ze zařízení společné domácnosti pouze to, co nutně potřebuje pro svou osobu (§ 758 O.z.o.).

Vdova měla nárok na zaopatření z pozůstalosti ve stávající míře k okamžiku smrti zůstavitele po dobu šesti týdnů po smrti manžela, a v případě, byla-li těhotná v době smrti svého manžela, až po dobu šesti týdnů po porodu. „*Toto právo jí náleží, ať již dědí podle zákona anebo podle posledního porčení. Jen vdovský plat nemůže bráti, pokud trvá toto zaopatření* (§ 1243).“²¹

Nemanželské děti a jejich manželští potomci měli ke jmění nemanželské matky a matčiny příbuzných stejné intestátní dědické právo jako manželské děti. Ale, na rozdíl od nich, nemanželským dětem nepřislušelo dědické právo po nemanželském otci a jeho příbuzných, a to ani v případě, že bylo nemanželské dítě otcem uznáno za vlastní nebo zjištěno soudem. Po nemanželském dítěti dědila z nemanželských příbuzných nemanželská matka a její příbuzní podle zásad platících pro posloupnost příbuzných manželského původu.

Obecný zákoník občanský rozlišoval při zákonné dědické posloupnosti legitimovaných příbuzných několik případů:

- Pokud se děti narodily v domnělém (putativním) či neplatném manželství, avšak bylo to v době, kdy alespoň jeden z manželů o překážce zakládající neplatnost

²⁰ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 41

²¹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. s. 23

manželství nevěděl, jsou tyto děti, co se týče intestátního dědického práva ve stejném postavení jako děti manželské.²²

- Pokud bylo manželství rodičů nemanželského dítěte uzavřeno až po jeho narození, nabylo toto dítě stejného dědického postavení jako dítě, které by bylo zrozeno v době trvání manželství. Tato legitimace však působila až ex nunc.
- Bylo-li nemanželské dítě na žádost svého otce legitimováno vládním aktem, mělo k otcovu majetku stejné dědické právo jako dítě manželské. Otec pak mohl po legitimovaném dítěti dědit, nikoli však již jeho příbuzní.

Určitou zajímavostí, týkající se dědění dle Obecného zákoníku občanského, bylo, že v případě osvojení, nejen že tento mohl nabývat dědictví od zůstavitele z rodiny osvojitelovy, ale osvojením nepozbýval ani zákonné dědické právo ke své vlastní (biologické) rodině. Pokud tedy nebylo jeho zákonné dědické právo ve vztahu k osvojiteli vyloučeno, náleželo mu dvojí zákonné dědické právo.

I po roce 1848 zůstal základem občanského práva Obecný zákoník občanský z roku 1811, jenž svou moderností vyhovoval potřebám rozvoje kapitalismu. Celková reforma občanského zákoníku provedena nebyla, avšak cestou císařských nařízení byly postupně vydány tři novely stávajícího zákoníku. Jednalo se o nařízení č. 276/1914, 208/1915 a 69/1916 ř. z.

První z těchto dílčích novel přinesla do dědického práva změny v § 55 - § 73, pojednávající o zákonné dědické posloupnosti příbuzných manželského a nemanželského původu a zákonném dědickém právu manžela. Ve třetí dílčí novele se nově upravovalo právo dědické v oddílu čtvrtém, konkrétně pak v § 54-75.

Rakousko-uherský právní pořádek, tedy i Obecný zákoník občanský, byl pak po vzniku Československa převzat Recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. z 28. října 1918 s územní platností omezenou pro oblast Čech, Moravy a Slezska. Na další části území bývalého Rakouska-Uherska, na Hlučínsku, se zachovalo německé právo. Ponechání stávajících platných právních norem v jednotlivých částech státu znamenalo dualismus práva. Ten se projevoval v tom, že v českých zemích platily rakouské a na Slovensku

²² KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské, díl V., Právo dědické*. Praha: Všechno, 1930. s. 57

uherské právní předpisy, tzn. uherské zákony, nařízení, obyčejové právo, kuriální právo a uherská právní praxe.

Během první československé republiky byl superrevizní komisí vypracovaný návrh všeobecného Občanského zákoníku, který však nikdy nenabyl účinnosti. K finálnímu zpracování nové kodifikace nahrazující Obecný zákoník občanský tedy nedošlo až do roku 1950, kdy byl přijat nový občanský zákoník v rámci již výše zmiňované tzv. Právníkové dvouletky. V mezidobí však byla vydána spousta právních předpisů dotýkajících se dědického práva. Šlo o předpisy, zužující oblast soukromého vlastnictví, které svou úpravou u určitého okruhu věcí vyloučily možnost dědění.²³

2.3. Dědění dle Občanského zákoníku z roku 1950

Úprava na území dnešní ČR a SR nebyla až do roku 1950 jednotná. To změnil až z. č. 141/1950 Sb., označovaný také jako střední občanský zákoník, účinný na území Československa od 1.1. 1950 do 31.3. 1964. Teprve tento zákoník odstranil právní dualismus na našem území. Jsou v něm reflektovány politické změny, jež nastaly po roce 1948, které se promítly i do oblasti práva. Došlo k podstatnému zjednodušení, a to i v oblasti dědického práva. Zatímco Obecný zákoník občanský věnoval dědickému právu 293 paragrafů, zákoník z roku 1950 popisoval právo dědické v pouhých 52 paragrafech.²⁴

Nejzásadnější změnu přinesl § 509 středního občanského zákoníku, dle něž se dědictví nabývalo již smrtí zůstavitele, čímž byl zrušen institut ležící pozůstalosti (*hereditas iacens*), typický pro rakouské právo. Je nutno podotknout, že toto pojetí nabývání dědictví je vhodnější. Z tohoto důvodu také není třeba se k dědictví přihlašovat, jak tomu bylo za doby platnosti obecného zákoníku občanského. Samotná smrt zůstavitele však nestačí k tomu, aby se nějaká osoba stala dědicem, je třeba prokázat, že této osobě svědčí dědický titul.²⁵

²³ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol, et al. *Učebnice československého občanského práva, 2. díl*. Praha: Orbis, 1965. s. 479

²⁴ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 105

FIALA, Josef, KINDL, Milan, et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2007. s.356

Soud i za právní úpravy zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku, stále vedl dědické řízení a potvrzoval nabytí dědictví jednotlivými dědici, jejichž dědické právo bylo prokázáno. Pravomoc k projednání dědictví byla soudem nadále svěřena státnímu notářství, a to dle zákona č. 52/1954 Sb., o rozšíření působnosti státního notářství.

Dalšími změnami oproti úpravě v Obecném zákoníku občanském bylo omezení odkazů a zrušení institutu darování pro případ smrti (neboli donatio in mortis causa), institutu svěrenského náhradnictví, institutu dědické smlouvy mezi manžely, institutu společné závěti manželů a také zrušení institutu privilegovaných testamentů. Došlo také ke zhoršení postavení zůstavitelových věřitelů, jelikož dědic nově odpovídal za zůstavitelovy závazky pouze od výše ceny nabytého dědictví. Navíc se mohl svého dědického práva písemně zříci, a to smlouvou uzavřenou se zůstavitelem ještě za jeho života. Dědicem mohla být nově ustanovena i právnická osoba, a to dle § 510 tohoto zákoníku.. Rozeznávány byly nadále již pouze dva dědické tituly, a to závěť a zákon.

2.4. Dědění ze zákona dle Občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.

V úpravě tohoto zákoníku došlo k preferování dědění ze zákona oproti dědění ze závěti, což je patrné z důvodové zprávy, která k § 512 říká, že „dědění ze zákona je odůvodněno poměrem rodinným a je posílením rodinného svazku jako základny rozvoje národa“ (§10, odst. 2 tehdejší ústavy). Institut dědění ze zákona je též výrazem zájmu společnosti na tom, aby i v oboru dědického práva jednotlivce respektoval vůli celku. Závěť by oproti tomu mohla svým zásahem přivodit důsledky, které by jinak dle dědění ze zákona nenastaly. Proto je v tomto zákoníku úprava dědění ze zákona netradičně zařazena před úpravu dědické posloupnosti testamentární, následující ihned po všeobecných ustanoveních o nabytí dědictví.

Dále došlo k zrovnoprávnění dědického postavení manželských a nemanželských dětí, nově bylo upraveno také zákonné dědické právo v případě osvojení. Na rozdíl od Obecného zákoníku občanského ztrácel osvojenec zákonné dědické právo ve vztahu ke své původní rodině, byl-li však osvojenec poměr zrušen, obnovovalo se zákonné dědické právo k rodině původní.

Nově byl zaveden místo tříd pojem dědických skupin a byl omezen jejich počet, a to pouze na dvě dědické skupiny. K této změně přispělo hlavně to, že mezi dědice obou dědických skupin byl začleněn i pozůstalý manžel, a to i když se jeho příbuzenský vztah k zůstaviteli opíral o jiné skutečnosti než příbuzenský vztah spoludědiců.

Do první dědické skupiny zákon řadil zůstavitelovy potomky a pozůstalého manžela, po nichž dle zásady reprezentace mohli dle jednotlivých kmenů nastupovat i vzdálenější potomci zůstavitele. Velikost podílu manžela v této skupině záležela na počtu zůstavitelových dětí, k nimž se muselo logicky dle zákona přihlížet.

Do druhé dědické skupiny patřil pozůstalý otec, matka a manžel zůstavitele. Zcela nově, bez jakékoliv návaznosti na předchozí vývoj, sem byla zařazena i tzv. spolužijící osoba. Šlo o osobu, která žila se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako člen rodiny, a která z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost nebo byla odkázána výživou na zůstavitele.²⁶ Manželovi v této skupině byla vyhrazena nejméně jedna polovina dědictví a mohlo mu dokonce připadnout i dědictví celé, v případě, že s ním v této skupině již nikdo jiný nedědil.

Žil-li pozůstalý manžel se zůstavitelem v době jeho smrti ve společné domácnosti, dědil vedle svého podílu i nedoplatky zůstavitelovy odměny za práci a opakující se důchody až do výše jednoměsíčního příjmu spolu s obvyklým zařízením společné domácnosti.

Druhá polovina dědictví se ve druhé třídě dělila rovným dílem mezi matku, otce a spolužijící osobu. Na uvolněné místo po některém z rodičů nastupovaly pak, bylo-li to třeba, na základě práva reprezentace, jejich děti, tj. bratři či sestry zůstavitele. Na uvolněné místo po sourozencích zůstavitele nenastupovali jejich potomci, ale prarodiče zůstavitele, tedy toho ze zůstavitelových rodičů, který nedědil. Tímto byl okruh zákonných dědiců vyčerpán.

Úprava intestátní dědické posloupnosti obsahovala dále ustanovení modifikující velikost jednotlivých podílů zákonných dědiců, tzv. započtení na zákonný podíl.

²⁶ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 43

„Zůstavitelovým potomkům, jeho rodičům a starým rodičům, započte se v poměru mezi nimi a na jejich dědické podíly vše, co za zůstavitelova života od něho bezplatně obdrželi. Je-li dědicem potomek vzdálenější, započte se i to, co od zůstavitele obdržel jeho předek.“²⁷ Hodnotou rozhodnou pro započtení byla hodnota, kterou měl dar v době, kdy byl poskytnut. Nezapočítávala se obvyklá darování, ani co poskytl zůstavitel při plnění své zákonné vyživovací povinnosti.

2.5. Obecná úprava dědění dle Občanského zákoníku z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1964 rozlišoval dva možné dědické tituly, a to dědění ze závěti a dědění ze zákona. Závěť byla dle této právní úpravy silnějším dědickým titulem, s ohledem na to, že tato právní úprava neznala dědickou smlouvu. Dědickou způsobilost měl ten, kdo je svéprávný, resp. kdo je svéprávný alespoň v takovém rozsahu, že mu omezení jeho svéprávnosti nebrání v sepsání poslední vůle. Právní úprava zákona č. 40/1964 Sb. rozlišovala čtyři druhy testamentů – závěť holografní, závěť allografní, závěť osoby, která nemůže číst nebo psát a závěť pořízenou formou notářského zápisu. § 478 tehdejšího občanského zákoníku pak uvádí, že jakékoliv podmínky (doložky) v závěti nemají právní následky. V tom se tato právní úprava liší od aktuální úpravy v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, kde umístění podmínek v závěti je akceptovatelné. Není-li pořízeno prostřednictvím závěti, přichází na řadu dědění ze zákona.

2.6. Intestátní dědická posloupnost v období od 1.4 1964 do 31. 12. 2013

V původním znění zákona 40/1964 Sb., bylo dědění ze zákona upraveno pouze v § 473-475, a intestátní dědická posloupnost přicházela v úvahu teprve ve stejných případech jako dle předcházející úpravy, tj. dle zákona č. 141/1950 Sb.

²⁷ § 433, odst. 1, zákona č. 141/1950, občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

Novinkou bylo rozdělení zákonných dědiců do tří dědických skupin, a to takto:

1. skupina: Měla stejnou podobu jako úprava dle 141/1950 Sb., tzn., že v této skupině dědili potomci zůstavitele a jeho manžel, přičemž potomci dědili na základě principu reprezentace.

2. skupina: Do této dědické skupiny byl zařazen pozůstalý manžel, nedědil-li již v 1. skupině. Tomu pak v rámci této skupiny náležela minimálně jedna polovina dědictví, a v případě, že již v této skupině nedědil nikdo jiný, mohlo mu připadnout i celé dědictví. Dalšími osobami, které mohly dědit v této skupině, byli rodiče zůstavitele, na jejichž místo nyní nově nenastupovali jejich potomci, ani nikdo z prarodičů zůstavitele. *„Vyloučením dědického nástupnictví zůstavitelových sourozenců v této skupině bylo narušeno přirozené rodové sepětí příbuzenstva do genealogických řetězců, a dostalo se tak možnosti uplatnění graduálního systému namísto dosavadního v této dědické skupině uplatňovaného systému parentálního doplněného principem reprezentace.“*²⁸

3. skupina: Zde bylo pamatováno na tzv. spolužijící osobu či osoby a zůstavitelovy sourozence. Původní druhá dědická skupina, dle úpravy v zákoně 141/1950 Sb., tedy byla novou právní úpravou z roku 1964 rozdělena do dvou dědických skupin, do druhé a třetí dědické skupiny. Toto nové dělení bylo odůvodněno následovně: *„Osнова zavádí třetí dědickou skupinu, do které zařazuje zůstavitelovy sourozence, neboť ti si již zpravidla vytvořili své vlastní rodiny a jejich vztah k zůstaviteli není už proto bezprostřední.“*²⁹

A právě proto, že nyní byla vytvořena tato skupina, v níž sourozenci dědí dle samostatného dědického práva, které není odvozováno od jejich předchůdců (otce či matky zůstavitele), rozdíl mezi polorodými a plnorodými sourozenci byl setřen. Nově tedy již nebylo důležité, zda mají jeho sourozenci se zůstavitelem společného pouze jednoho nebo oba rodiče.

Navíc, jelikož už zde nenastupovali na uvolněné místo po sourozencích zůstavitele dle práva reprezentace potomci sourozenců zůstavitele (tj. synovci či neteře

²⁸ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 44

²⁹ Důvodová zpráva k §473 zákona č.40/1964 Sb., občanskému zákoníku ve znění pozdějších předpisů

zůstavitele), mohlo celé dědictví v rámci této dědické skupiny připadnout tzv. spolužijící osobě nebo osobám.

Tato úprava, s ohledem na to, v jaké vznikla době, posilovala pozici státu jako nabyvatele pozůstalosti v případě odúmrti. Důkazem pro toto tvrzení je vyloučení zákonného dědického práva prarodičů zůstavitele spolu s uplatněním principu reprezentace pouze v případě první dědické skupiny. Zákonodárce eliminaci intestátní posloupnosti prarodičů odůvodnil tím, že zakládat prarodičům dědické právo zákonem není praktické a nevystihuje funkční zaměření dědění ze zákona. V tomto pojetí se odrazila i optimistická představa dobové ideologie, že o občany vyššího věku se postará socialistický stát.³⁰

Novelou občanského zákoníku, provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. a přijetím zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství došlo k významné novelizaci úpravy intestátní dědické posloupnosti, přičemž právní úprava obsahující změny obsažené v obou zmíněných novelách v tomto znění platila na našem území až do 31. 12. 2013.

Zákonem č.509/1991 Sb. došlo k znovuzavedení rozšíření okruhu zákonných dědiců třetí dědické skupiny o potomky zůstavitelových sourozenců, tj. synovce a neteře zůstavitele, kteří mohli dle principu reprezentace nastupovat na uvolněné místo po svém předchůdci. Snížila se tak do určité míry naděje spolužijící osoby na nabytí celého dědictví.

Druhou novinkou zavedenou novelou tehdejšího občanského zákoníku z roku 1991 se stalo vytvoření **čtvrté dědické skupiny**, v rámci které bylo pamatováno na zůstavitelovy prarodiče a potomky prarodičů, tj. strýce a tety v poměru k zůstaviteli.³¹ Novinkou zavedenou zákonem č. 509/1991 Sb. bylo rozšíření okruhu zákonných dědiců první a druhé skupiny o registrovaného partnera zůstavitele.

Až do 31. 12. 2013 bylo dědění ze zákona upraveno v Sedmé části, Hlavě druhé, v rozmezí §473-475a zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Jde o dědickou

³⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720)*. 1. Vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 332

³¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 45

posloupnost, jejímž předpokladem je zákon jako jeden z možných právních titulů dědění.

Právní úprava dědického práva platná do 31. 12. 2013 rozlišovala několik případů, kdy dědění ze zákona bylo jediným přípustným dědickým titulem:

- Nepořídil-li zůstavitel závěť, nebo závěť pořídil, ale pak ji platně zrušil;
- Pořízená závěť je absolutně neplatná, nebo pokud je pořízená závěť v celém svém rozsahu relativně neplatná a tato neplatnost je úspěšně namítnuta;
- Pořídil-li zůstavitel platnou závěť, ale nikdo ze závětních dědiců dědictví nenabude;

Právní úprava ale samozřejmě v ostatních případech umožňovala současné uplatnění obou dědických titulů, tzn. jak dědění ze závěti, tak dědění ze zákona. Toto uplatnění mohlo vypadat buď tak, že část dědiců téhož zůstavitele dědí ze závěti a část ze zákona, ale také u osoby téhož dědice, kdy část pozůstalosti tento dědic dědí ze závěti a zbývající část, kterou závěť nepokrývá, dědí ze zákona.

Tento souběh dědických titulů nastával v následujících případech:

- Pořídil-li zůstavitel platnou závěť vztahující se jen na část dědictví (ta zbývající část dědictví se pak dědí podle zákona)
- Pořídil-li zůstavitel závěť vztahující se na celé dědictví, která je z části neplatná, a to absolutně či relativně.
- Pořídil-li zůstavitel platnou závěť vztahující se na celé dědictví a některý z více závětních dědiců dědictví nenabude a na jeho místo nastoupí náhradní závětní dědic, podle tehdejší právní úpravy nedocházelo k akrescenci dědických podílů mezi závětními dědici. V jednom z rozhodnutí Nejvyššího soudu je výslovně uvedeno *„Odmítne-li dědictví ze závěti dědic, který je současně dědicem ze zákona, nabývají uvolněný dědický podíl po něm všichni další dědici ze zákona, nikoliv tedy jen nástupci odmítnuvšího dědice; nástupci odmítnuvšího dědice nemohou však být kráceni více, než kolik činil povinný díl tohoto dědice vzhledem k celému dědictví.“*³²

³² Usnesení Nejvyššího soudu ČR, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS ČR pod R 18/84

Co se týče odmítnutí dědictví dle právní úpravy platné do konce roku 2013, nebylo přípustné, aby odmítnul potenciální dědic pouze dle jednoho titulu, ale musel tak vždy učinit jak pro případ dědění ze zákona, tak pro případ dědění ze závěti.

Dědické skupiny byly stejně jako v současné právní úpravě povolávány k dědění postupně, což znamená, že v pořadí další dědická skupina nastupuje až v případě, že nedědí nikdo z dědické skupiny předchozí (např. třetí skupina dědiců ze zákona nabývá dědictví jen v případě, když nedědí žádná z osob v první ani ve druhé dědické skupině). K tomu nestačí samotná existence těchto dědiců, ale je nutné, aby skutečně dědili.³³

Mezi ty, kdo nedědí, patřili dle této právní úpravy:

- ti, kdo dědictví odmítli;
- ti, kteří mají relativní dědickou nezpůsobilost);
- ti, kdo se nedožili nápadu dědictví (ti, kteří mají absolutní dědickou nezpůsobilost);
- ti, kteří byli platně vydědění;
- dědicové neznámí nebo neznámého pobytu, k němuž se nepřihlíží³⁴.

V případě osoby neznámého pobytu připouštěla judikatura možnost k této osobě přihlížet: „*Dědice, k němuž v důsledku postupu podle § 468 ObčZ jako k dědici neznámého pobytu nebylo při projednávání dědictví přihlíženo, je třeba opět považovat za účastníka řízení, jakmile se zjistí jeho místo pobytu (např. tak, že dědic podá odvolání proti rozhodnutí soudu a současně sdělí svou adresu), pokud k tomu dojde dříve, než bylo dědické řízení pravomocně skončeno.*“³⁵

Kromě dělení zákonných dědiců do jednotlivých dědických skupin, jsou v Sedmé části, Hlavě druhé, Občanského zákoníku s č. 40/1964 Sb. obsažena také pravidla pro výpočet velikosti jejich zákonných dědických podílů. I v případě dědění ze zákona platil § 482 ObčZ, který umožňoval, v případě povolání více dědiců, vypořádat se o dědictví dohodou, a tím modifikovat jednotlivé zákonné dědické podíly. Tuto dědickou dohodu, neodporuje-li dobrým mravům, schvaloval soud. Nebyla-li dědická

³³ ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník, velký akademický komentář, 1. Svazek*. Praha: Linde Praha a.s., 2008. s. 1212

³⁴ Citace z: Zákon. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

³⁵ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 24. 1. 2000, sp. zn. 18 Co 121/99

dohoda uzavřena nebo schválena, potvrzoval soud nabytí dědictví dle dědických podílů těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno.

Došlo-li na potvrzení nabytí dědictví dle jednotlivých dědických podílů, dle §484 ObčZ při děděni ze zákona došlo vždy k započtení toho, co tento dědic bezplatně obdržel od zůstavitele za jeho života, pokud nešlo o obvyklá darování, na dědický podíl zákonného dědice.

„Započtení, tzv. kolace, má zabránit zvýhodnění toho z dědiců, který od zůstavitele nabyl majetek bezplatně již za jeho života. Snižuje jeho podíl na majetku z dědictví ve prospěch jiných dědiců (neobdarovaných či méně obdarovaných).“³⁶

Potomkům, kteří nastoupili právem reprezentace na uvolněné místo po svém předkovi, se započtetlo na jejich dědický podíl i to, co od zůstavitele obdržel jejich předek.

2.7. První dědická skupina

V první dědické skupině dědila první parentela dědiců doplněná dle principu reprezentace podle kmenů (in stirpes), takže na uvolněné místo se dostávali stejným dílem první potomci dítěte, případně potomci těchto potomků, nenabude-li některý z nich dědictví.³⁷

Konkrétně byli tedy do této skupiny zařazeni potomci zůstavitele, zůstavitelův manžel nebo registrovaný partner. Poslední ze zmiňovaných byl do této skupiny zařazen až s výše zmiňovaným přijetím zákona č. 115/2005 Sb., o registrovaném partnerství. Přijetím tohoto zákona se tedy dostalo registrovanému partnerovi stejného postavení jako manželovi.

V rámci této dědické skupiny dědili všichni dědicové rovným dílem a velikost jednotlivých dědických podílů vždy závisela na počtu osob, které byly do této skupiny zařazeny. Účast pozůstalého manžela nebo partnera na děděni se prokazovala stejně jako dle aktuální právní úpravy oddacím listem nebo dokladem o existenci

³⁶ ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník, velký akademický komentář, I. Svazek*. Praha: Linde Praha a.s., 2008. s. 1358

³⁷ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 46

registrovaného partnerství. Nekladl se přitom důraz na soužití partnerů či manželů ve společné domácnosti.

Co se týče postavení manžela v této skupině, jedním z důležitých faktů je, že předtím, než došlo k rozdělení zůstavitelova majetku v dědickém řízení, bylo třeba vypořádat společné jmění manželů, v jehož rámci připadla určitá část majetku manželovi. Teprve poté se ta část majetkové podstaty, která nebyla vypořádána v rámci společného jmění manželů, přesouvala k dělení mezi potenciální dědice v rámci dědického řízení.

Například v případě čtyřčlenné rodiny (otec, matka a dvě děti), zemřel-li otec, matka nejprve dostala majetek ze společného jmění manželů a poté ještě svůj dědický podíl, který představoval jednu třetinu zůstavitelova majetku. Zbylé dvě třetiny připadly rovným dílem dětem zůstavitele.

*„Probíhalo-li mezi zůstavitelem a jeho manželem v okamžiku smrti zůstavitele rozvodové řízení, a soud již vyhlásil rozsudek, kterým manželství rozvedl, bude záležet na tom, zda rozsudek nabyl právní moci ještě za života zůstavitele či nikoliv. V případě, že do smrti zůstavitele právní moci nenabyl, manželství v době smrti trvalo a manžel je dědicem, a naopak, i kdyby rozsudek o rozvodu nabyl právní moci bezprostředně před úmrtím zůstavitele, manželství za života zaniklo a bývalý manžel již zákonným dědicem není.“*³⁸ Rozvedený manžel však mohl splňovat podmínky pro tzv. spolužijící osobu a tím mohl být povolán alespoň v rámci druhé nebo třetí dědické skupiny.

Co se týče smrti zůstavitele, situace registrovaného partnera dle této právní úpravy je velmi obdobná jako situace manžela, tzn., nenabylo-li ještě rozhodnutí soudu právní moci, registrovaný partner má právo na svůj zákonný dědický podíl. Trvajícím stavem registrovaného partnerství lze doložit tzv. dokladem o partnerství. *„Zákon vylučuje, aby do partnerství vstoupil někdo, kdo uzavřel manželství, které dosud trvá.“*³⁹

Jak již bylo řečeno výše, dědili v této skupině i potomci zůstavitele. Dle zásady rovnosti nebylo samozřejmě rozlišováno mezi zůstavitelovými dětmi na základě

³⁸ ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník, velký akademický komentář, I. Svazek*. Praha: Linde Praha a.s., 2008. s. 1214

³⁹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s.45

pohlaví, zletilosti, prvorozenství, nezletilosti nebo zrození v či mimo manželství, jak se rozlišovalo dříve v minulosti.

Podle § 7 ObčZ byla dle této úpravy právní subjektivita přiznána i počatému dítěti (tzv. nasciturovi), za předpokladu, že se toto dítě narodilo živé. Tak je tomu ostatně i dle aktuální právní úpravy. Dle tohoto ustanovení je tedy i dítě zůstavitele, které se narodilo až po jeho smrti, zahrnuto do okruhu zákonných dědiců v rámci první dědické skupiny. Z hlediska dědického nástupnictví se nečinil rozdíl mezi dětmi zůstavitele pokrevními a osvojenými.⁴⁰ V případě zrušení osvojení se ale obnovoval příbuzenský vztah osvojence k jeho původní rodině a tím i zákonné dědické právo.

Pokud zůstavitelův potomek, popřípadě některé z jeho dětí, z jakýchkoliv důvodů nedědilo (tzn. dítě zemřelo ještě před zůstavitelem, bylo nezpůsobilé dědit, případně dědictví odmítlo,...), připadal jím uvolněný podíl jeho žijícím dětem, které se o něj podělily stejným dílem. Jde tu o tzv. právo reprezentace. Nedědilo-li dítě zůstavitelova dítěte, tedy vnuk zůstavitele, uvolnil se tím jemu připadající podíl, který by mu jinak připadl, pro jeho dítě (tj. pravnuka zůstavitele).⁴¹

Protože právo reprezentace není nijak omezeno, znamená to, že v případě absence či nedostatku potomků zůstaviteli bližších mohl po zůstaviteli dědit třeba i praprapravnuk. Potomek, který nastoupil právem reprezentace na místo svého ascendentu, vstoupil vždy do jeho právního postavení, a pokud bylo takových potomků více, nastoupili do právního postavení ascendentu rovným dílem.⁴²

Zemřeli-li potomci zůstavitele dříve než on sám, a dědického nápadu se tak dočkal pouze manžel nebo registrovaný partner, nemohl tento zdědit celý majetek v rámci první dědické skupiny sám, ale byl zařazen do druhé dědické skupiny.

⁴⁰ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo: (Právní poradce pro každého)*. 1.vydání, Praha: Informatorium, 1993. s.37

⁴¹ ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich et al. *Občanský zákoník – komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s.848

⁴² FIALA, Josef; KINDL, Milan et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2007. s.374

2.8. Druhá dědická skupina

Druhá dědická skupina je upravena v § 474, odstavcích 1 a 2 zákona č. 40/1964 Sb. Tento paragraf stanoví, že *„nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé skupině manžel, partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.“*

Těmito osobami jsou tzv. spolužijící osoby, které na rozdíl od všech ostatních zákonných dědiců v této skupině nemusely nutně být v žádném rodinném poměru k zůstaviteli, stačilo pouze splnění určitých kumulativně určených podmínek a jejich úřední prokázání. Mezi tyto podmínky patřila minimální doba soužití jednoho roku ve společné domácnosti se zůstavitelem a společně s tím alternativně buď odkázanost na výživu zůstavitelem (sem může patřit například dítě zůstavitelova manžela z předchozího manželství, nedošlo-li k osvojení), anebo podílení se na provozu domácnosti a úhradě běžných výdajů spojených s vedením společné domácnosti se zůstavitelem (sem lze zařadit například druha nebo družku, nedošlo-li mezi nimi k uzavření manželství). Dle § 115 občanského zákoníku z roku 1964 domácnost tvoří fyzické osoby trvale spolu žijící a společně uhrazující náklady na své potřeby.

Tato osoba byla zařazena mezi zákonné dědice již Občanským zákoníkem z roku 1950 a vyskytuje se v něm doposud. Zákonodárce se tehdy nechal inspirovat sovětským dědickým právem, a právě to je v terčích kritiky části odborné veřejnosti⁴³, kdy je poukazováno na ojedinělost takovéto úpravy; nicméně vzhledem ke změnám životního stylu lidí se naopak jedná o úpravu velmi progresivní, respektující požadavky současné společnosti.⁴⁴

Pro vznik zákonného dědického práva rodičů zůstavitele dle této právní úpravy nebylo rozhodné, zda jsou manželé nebo zda spolu skutečně žijí. Bylo však třeba doložit trvalý rodinný poměr mezi nimi a zůstavitelem, a to prostřednictvím veřejné listiny jako je například rodný list dítěte, pravomocné rozhodnutí soudu o určení otcovství či o osvojení. Každý z rodičů měl pak nárok na samostatný dědický podíl. Dědili-li s nimi

⁴³ FLEISCHER, Jiří. Dědění spolužijících osob. *Ad Notam*, 2007, č. 1, s. 20

⁴⁴ FIALA, Josef; KINDL, Milan et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2007. s.375

zároveň v rámci druhé dědické skupiny i manžel nebo partner zůstavitele, připadala na rodiče zůstavitele a další dědici této skupiny, splňující podmínky pro tzv. spolužijící osobu, polovina dědictví, kdy se o tuto polovinu dědictví dělili tito dědicové stejným dílem. Na rozdíl od právní úpravy před rokem 1964, neuplatňoval se již v této skupině princip reprezentace, takže do uvolněného podílu rodičů nenastupovaly jejich děti, tj. sourozenci zůstavitele. Ti nyní dědili samostatně v rámci třetí dědické skupiny.

2.9. Třetí dědická skupina

V rámci třetí dědické skupiny dědili dle úpravy obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb. sourozenci zůstavitele, mezi nimiž se co do velikosti podílu nečinily rozdíly, a dále dědily spolužijící osoby, pokud nedědily již v rámci druhé dědické skupiny.

Bratři a sestry zůstavitele měli dle této právní úpravy postavení samostatných dědiců nevstupujících na uvolněné místo po jednom nebo obou svých rodičích, takže byl setřen rozdíl mezi plnorodými a polorodými sourozenci, přičemž u sourozenců byl připuštěn princip omezené reprezentace. Je však omezen pouze na děti sourozenců (synovce a neteře), nikoliv na jakékoliv potomky, jak tomu bylo v první dědické skupině. Nedědil-li některý ze sourozenců zůstavitele, mohly na jeho místo nastoupit jeho děti, které nabyly podíl svého ascendentu rovným dílem.⁴⁵ V této dědické skupině se mohl kterýkoliv z dědiců stát samostatným dědicem veškerého zůstavitelova majetku, a to v případě, nebylo-li v rámci této skupiny ani ve skupinách předchozích nikoho, kdo by dědil.

Co se týče spolužijící osoby, byly podmínky pro vznik jejího dědického práva shodné jako v rámci druhé dědické skupiny. Dědický podíl spolužijící osoby v rámci této dědické skupiny ale závisel na tom, zda ještě žijí sourozenci zůstavitele či jejich děti. To znamená, že v případě, kdy dědili i sourozenci zůstavitele (nebo jejich děti), dělili se s nimi rovným dílem, v případě, že nedědili ani sourozenci zůstavitele ani jejich děti, mohlo spolužijící osobě připadnout dokonce celé dědictví po zůstaviteli.

⁴⁵ FIALA, Josef, KINDL, Milan. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2007. s.377

2.10. Čtvrtá dědická skupina

Dědicům čtvrté dědické skupiny připadlo dědictví za předpokladu, že jej nenabyla ani jedna z osob povolanych za dědice ve třetí dědické skupině. Dědicové této dědické skupiny jsou upraveni v § 475a zákona č. 40/1964 Sb., který stanoví, že *„nedědí-li žádný dědic ve třetí skupině, ve čtvrté skupině dědí stejným dílem prarodiče zůstavitele, a nedědí-li žádný z nich, dědí stejným dílem jejich děti.“*

Do této dědické skupiny patřili tedy prarodiče zůstavitele, tzn. jeho děd a bába z matčiny strany a děd a bába z otcovy strany. Namísto parentelního systému s principem reprezentace, který se v čisté podobě uplatňoval jen v první dědické skupině, byl u čtvrté skupiny zvolen systém graduální. To znamená, že *„osoby ve stejném stupni příbuzenství dědily pospolu a vylučovaly všechny osoby vzdálenějších stupňů příbuznosti.“*⁴⁶

Při tomto systému měli přednost před ostatními (mladšími) ti, kdo jsou od zůstavitele vzdáleni „menším počtem zrození“. Za tohoto stavu i jen jediný z „prarodičovské čtveřice“ vyloučil z dědění kteréhokoliv z potomků obou prarodičovských párů (strýce či tety).⁴⁷ V ideálním případě dědili v této skupině všichni čtyři zůstavitelovi prarodiče. Nedědil-li někdo z nich, nabyli jeho dědický podíl rovnoměrně všichni ostatní prarodiče.

Tato úprava je poměrně neobvyklá, například v Obecném zákoníku občanském z roku 1811 bylo totiž velmi striktně rozlišováno mezi zůstavitelovými prarodiči z matčiny a zůstavitelovými prarodiči z otcovy strany. Každé skupině prarodičů připadala jedna polovina dědictví a zemřel-li jeden z páru, například jeden z prarodičů z matčiny strany, nabyl takto uvolněný podíl druhý z prarodičů z matčiny strany. Graduální systém se prosadil v německém občanském právu (Zivilgesetzbuch), ale až v souvislosti s ascendenty čtvrtého stupně a nikoli již s ascendenty druhého stupně, jak je tomu v české právní úpravě.

⁴⁶ TILSCH, Emanuel, *Dědické právo rakouské se stanovisky srovnávací vědy právní. Část I.* Praha: Bursík a Kohout, 1905. s.88

⁴⁷ ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich et al. *Občanský zákoník – komentář.* 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s.850

I § 475a zákona č. 40/1964 Sb. však umožňoval díky své nejasné formulaci různé, vzájemně rozporuplné výklady. Jen pro představu, dědil-li například na jedné straně pouze jeden prarodič (např. otcova matka) a na druhé straně oba prarodiče (matčin otec i matka), nebylo dle formulace v příslušném paragrafu zcela zřejmé, zda onen „stejný díl“ se vztahuje k jednotlivým osobám prarodičů, a každý z nich tedy nabude třetinu dědictví, nebo zda „stejný díl“ náleží rodičům otce a stejný rodičům matky, a pak nabude otcova matka polovinu dědictví a matčini rodiče celkem rovněž polovinu dědictví, tj. každý jednu čtvrtinu.⁴⁸

Stejně problematická byla i otázka podmínek a rozsahu nástupnictví dětí prarodičů. Dle jednoho z prosazovaných výkladů, který se opírá o doslovné znění §475a tehdejšího občanského zákoníku, je vyloučeno, aby dědictví nabývalo dítě prarodiče, je-li zde alespoň jeden prarodič z kterékoli strany, který dědí.⁴⁹

Při zkoumání problematiky tohoto paragrafu jsem, stejně jako níže citovaný autorský kolektiv, došla k závěru, že tato právní úprava staví na systému parentelně graduálním, a není možné se pokoušet toto překlenout výkladem historickým.⁵⁰ Proto je třeba zaujmout stanovisko, že jediným možným výkladem je ten, který za dědice ve čtvrté dědické skupině určuje v první řadě všechny prarodiče rovným dílem.⁵¹ Ostatně toto uspořádání je dle mého názoru nejspravedlivější.

V případě, že nežije již žádný ze zůstavitelových prarodičů, přichází v dědění na řadu strýcové a tety zůstavitele rovným dílem opět bez rozdílu, zda pocházejí od prarodičů ze strany zůstavitelovy matky či otce. U nich pak okruh zákonných dědiců končí, protože v tomto případě již není připuštěn další princip reprezentace.

V případě, že nedošlo k určení dědice z osob uvedených v rámci čtyř dědických skupin zákonných dědiců, upravených zákonem č. 40/1964 Sb., přešla pozůstalost na stát formou odúmrti.

⁴⁸ HOLUB, Milan et al. *Občanský zákoník.Komentář. 1. Svazek*, Praha: Linde Praha a.s., 2003, s. 655

⁴⁹ MRZENA, Erik. Dědění ve čtvrté dědické skupině. *Ad Notam*, 2000, č.1, s. 7

⁵⁰ HOLUB, Milan et al. *Občanský zákoník.Komentář. 1. Svazek*, Praha: Linde Praha a.s., 2003, s. 655

⁵¹ ŠVIDROŇ, Ján., in LAZAR, Ján a kol. *Občianské právo hmotné, 1. Zväzok*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2007. s. 592

Odúmrť, jak již vyplývá z výše uvedeného, je zvláštním případem nabytí dědictví státem (caducum), k němuž dochází tehdy, nenabyl-li dědictví žádný z dědiců zůstavitele, ať již intestátní dědic nebo dědic ze závěti. Stát v tomto případě nenabývá dědictví z titulu dědění (nemá tedy postavení dědice), ale jde o jeho zvláštní subjektivní právo; nemůže totiž dědictví odmítnout a nenabývá ani některá jiná práva (např. právo na plnění z pojistné smlouvy o pojištění osob). Z titulu odúmrťi může státu připadnout buď celé dědictví nebo jen jeho část. V posledně uvedeném případě mohl stát s ostatními dědici uzavřít dohodu o vypořádání dědictví. Případně-li dědictví, případně nějaká jeho část, státu z titulu odúmrťi, odpovídá stát za dluhy zůstavitele a náklady jeho pohřbu stejně jako dědic. Vedle odúmrťi může stát nabýt dědictví též na základě závěti. V tomto případě má postavení dědice se všemi z toho vyplývajícími důsledky (včetně práva dědictví odmítnout).

Úprava občanského zákoníku z roku 1964 bohužel postrádala zákonné dědické právo praprarodičů, které by se vzhledem k rostoucí průměrné délce života hodilo, a které upravoval ještě obecný zákoník občanský. Důvodem pro to mohla být ideologie doby, v níž střední občanský zákoník, i tento zákoník, vznikly. Hlavní myšlenkou totiž bylo, aby se dědici po zůstaviteli stali jen nejbližší rodinní příslušníci, protože jinak by docházelo k získávání neodůvodněných bezpracných příjmů. Zároveň také bylo třeba regulovat a tím snížit okruh dědiců, aby byl zamezen výskyt tzv. „smějících se dědiců“, což jsou osoby, kterých se smrt zůstavitele nijak osobně ani emociálně netýká, a tak budou mít pouze „dobrý pocit“ z bezpracně nabytého majetku.⁵²

⁵² MCGOVERN Jr., W.M., KURTZ, S.F. *Wills, trusts and estates*. USA : West Group Publishing. 2004, s. 59

3. Platná právní úprava dědění

V důsledku četných společenských, hospodářských a dalších změn způsobených revolucí v roce 1989 narůstala v české společnosti postupně potřeba rekonstrukce soukromého práva, a to zejména práva občanského. Z důvodů určité časové tísně nebyla ihned provedena kompletní rekonstrukce občanského práva, ale bylo přistoupeno k určitým dílčím novelám jednotlivých, „nejpostiženějších“ oblastí.

Nejobsáhlejší z těchto novel zákona č. 40/1964 Sb. (celkem jich bylo více než dvacet) byla ta první, porevoluční, č. 509/1991 Sb., která však namísto toho, aby významně změnila dosavadní úpravu, spíše *„významně přispěla ke konzervaci dosavadní koncepce socialistického právního systému v soukromoprávní oblasti a v různých směrech i k uchování ideologických stereotypů vlastních socialistickému občanskému právu.“*⁵³

Na rozdíl od předchozí právní úpravy občanském zákoníku ubývá v současné právní úpravě kogentních ustanovení a zvětšuje se míra dispozice v soukromoprávních vztazích. Dochází zde k lepšímu systematickému uspořádání problematiky, jednotné volbě právní terminologie, i když občas s lehce archaickými pojmy, dochází také k celkově větší přehlednosti, jež umožní orientování se v problematice i neprávnické společnosti.

První porevoluční rekonstrukční pokus v oblasti soukromého práva se uskutečnil ještě za existence Československa, před rokem 1993, kdy byl na Úřadu vlády ČSFR vypracován pod vedením profesorů V. Knappa a K. Planka návrh paragrafového znění občanského zákoníku. Po rozdělení federace další práce na tomto projektu v České republice ustaly. Návrh byl vzat za základ dalších rekonstrukčních prací ve Slovenské republice, kde byl dopracován profesory K. Plankem a J. Lazárem a v r. 1997 předložen vládou do Slovenské národní rady. Odtud byl však bez projednání stažen.

V polovině 90. let minulého století byl pod gescí Ministerstva spravedlnosti vypracován za vedení profesora F. Zoulíka návrh koncepce nového občanského zákoníku publikovaný posléze v odborném tisku (Právní praxe, XLIV, 1996, č. 5-6).

⁵³ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11.4.2011). s. 587

Práce na tomto návrhu později rovněž ustaly. Projekt nebyl doveden ani do stadia věcného záměru.⁵⁴

Z rozhodnutí tehdejšího ministra spravedlnosti O. Motejla z ledna 2000 byly práce na přípravě nového občanského zákoníku obnoveny, respektive zahájeny jako nové, bez přímé vazby na předchozí dva pokusy. Na tomto podkladě byl vypracován věcný záměr rekonstrukce, který byl schválen vládou dne 18. dubna 2001. Jeho podoba je výsledkem postupného a podrobného projednávání na nejrůznějších místech, až po vládu, jako orgán stojící na úrovni státní exekutivy na místě nejvyšším. Věcný záměr nového občanského zákoníku reprezentoval základní směrnici pro zpracování návrhu kodexu, jelikož obsahoval hlavní obrysy budoucích normativních řešení. Některá na první pohled rozporuplná ustanovení v novém občanském zákoníku jsou výsledkem kompromisů.

Na návrhu současného občanského zákoníku se tedy po dvou předchozích neúspěšných pokusech (nově pod vedením profesora Karla Eliáše) začalo formálně pracovat roku až v roce 1999. Roku 2001, po schválení věcného záměru, začalo vypracovávání paragrafového znění, jehož návrh se po šesti letech, v červnu roku 2007, dostal téměř k úplnému cíli, a to k připomínkovému řízení. Profesor Eliáš ve svém článku týkajícím se nového občanského zákoníku konstatoval, že „*principy, z nichž se naše platné dědické právo odvozuje, mají svůj základ v koncepci přijaté zákoníkem č. 141/1950 Sb., a že se výrazně odlišují od zásad, na nichž stojí tradiční střeoevropská kodifikace, typicky rakouská, německá, švýcarská, ale i některé další. Pojetí občanského zákoníku z roku 1964 je stále co do základu marxistické (materialistické), o zůstavitele se po jeho smrti vůbec nezajímá, protože jako mrtvý člověk je již bez významu a jeho podmínky a přání a příkazy jsou bez právních následků (§478 ObčZ).*“⁵⁵ A i to byl jeden z důvodů, proč byl vypracován nový občanský zákoník, aby tato teorie byla překonána.

⁵⁴ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11.4.2011). s. 588

⁵⁵ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, č. 5, s. 98

Profesor Eliáš dále v roce 2011 uvedl, že „*klíčová témata nového občanského zákoníku jsou respekt ke svobodě jednotlivce v jeho soukromé sféře, úcta k jeho projevené vůli a rozumná ochrana slabší strany.*“⁵⁶

Současný občanský zákoník sleduje celkový příklon k evropským kontinentálním konvencím. Politická restituce ideje dualismu práva soukromého a veřejného, z níž vychází rovněž náš ústavní pořádek, jakož i obecné přijetí ideje soukromého práva v duchu evropských právních tradic novodobou českou právní doktrínou, vyžadují důsledný obrat směrem od marxisticko-leninské koncepce právního systému a jeho funkcí. To vyžaduje i odpovídající kodexovou úpravu navazující na tuzemské právní tradice, jak se vyvíjely do roku 1948, a stejně tak i na standardy států, jejichž právní řády náležejí do oblasti kontinentální právní kultury.

Základním obecným ideovým zdrojem rekodifikace soukromého práva je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z r. 1937, který nebyl jako zákon přijat kvůli událostem následujícím po Mnichovské dohodě.

Z koncepčního hlediska má význam, že tento zákon sleduje modernizační revizi rakouského obecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména švýcarským a německým.

Se zřetelem k tomu je třeba zdůraznit, že se jednalo o návrh myšlenkově soudržný, s jasným filozofickým zázemím převzatým z rakouského zákoníku, koncepčně navazující na tradice středoevropského právního myšlení.⁵⁷

Aktuální občanský zákoník byl podepsán prezidentem Václavem Klausem dne 20. 2. 2012 a vstoupil v účinnost dne 1. 1. 2014.

3.1. Obecný úvod a zásady dědického práva

Systematicky je dědické právo v zákoně č. 89/2012 Sb. zařazeno do třetí hlavy třetí části, navazujíc na úpravu věcných práv. Důvodem je to, že věcná práva jsou stejně jako dědické právo zahrnuta do obecné kategorie absolutních majetkových práv.

⁵⁶ HOLUBKOV, Dan. (Staro)nové dědické právo, *Právo & Byznys*, 2012, č. 5, s. 48

⁵⁷ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11.4.2011). s. 595

Vychází se tu z pojetí, které kdysi navrhl Viktor Knapp⁵⁸ a o němž bylo po dlouhém časovém odstupu řečeno, že se jedná o systematické zařazení „velmi správné“, protože „toto místo dědického práva není odůvodněno jen jeho absolutní povahou, ale i sounáležitostí a bezprostřední obsahovou návazností na věcná práva i na rodinné právo zařazené před ně.“⁵⁹

Úpravě dědického práva je v platném a účinném občanském zákoníku věnováno 245 paragrafů (§1475- 1720), což je významný nárůst oproti předchozí právní úpravě, která dědickému právu věnovala pouze 41 paragrafů (§ 460-487).

Co se týče vnitřního členění úpravy dědického práva, jak již bylo řečeno, úprava této oblasti se nachází v třetí hlavě třetí části a je rozdělena do osmi dílů a 245 paragrafů. Díl první se zabývá právem na pozůstalost, díl druhý pořízením pro případ smrti, díl třetí odkazy, díl čtvrtý zákonnou dědickou posloupností, díl pátý povinnými dědickými díly, díl šestý se zabývá právy některých osob na zaopatření, díl sedmý přechodem pozůstalosti na dědice a konečně díl osmý zcizením dědictví.⁶⁰

Již z tohoto výčtu jednotlivých dílů je patrné, že úprava dědického práva v aktuálním občanském zákoníku je oproti úpravě předcházející mnohem rozsáhlejší a navíc se zde objevují tradiční instituty občanského práva, které v úpravě z r. 1964 byly oproti předchozí úpravě vynechány, avšak nyní se k nim zákonodárce v aktuálním občanském zákoníku vrací. Jde například o institut odkazu, dědické smlouvy, institut svěřenského náhradnictví, apod.

Nový civilní kodex se nevrací k institutu ležící pozůstalosti (neboli tzv. hereditas iacens), tj. před rok 1951, kdy se dědictví nabývalo až konstitutivním rozhodnutím soudu o odevzdání dědictví. Dědictví se tak nadále nabývá již smrtí zůstavitele, přičemž dle § 1670 „nabytí dědictví dědicem potvrzuje soud deklaratorním rozhodnutím.“⁶¹

⁵⁸ KNAPP, Viktor. *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha: NČSAV, 1959. zejména s. 273 s. a násl. a s. 288 an-

⁵⁹ LAZÁR, Ján. K některým koncepčním otázkám rekodifikace soukromého práva. *Právní praxe*. 2001, č. 1-2, s. 93

⁶⁰ PEKOVÁ, Barbora. *Dědické právo v novele občanského zákoníku* [online]. <https://www.obczan.cz>, 11.12.2013 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z WWW: <http://www.chatar-chalupar.cz/dedicke-pravo-v-novele-obcanskeho-zakoniku/>

⁶¹ HOLUBKOV, Dan. (Staro)nové dědické právo, *Právo & Byznys*, 2012, č. 5, s. 48

Co mě v nové úpravě velmi zaujalo, je to, že občanský zákoník používá termín „povolaný dědic“ k označení dědice, kterého zůstavitel povolal v pořízení pro případ smrti⁶². Zásadním rozdílem oproti staré právní úpravě tedy je, že občanský zákoník považuje za skutečného dědice jen toho, komu připadne celá pozůstalost nebo podíl z ní, nikoli však jednotlivé části majetku, neboť těch se někomu může dostat jen formou odkazu. A odkazovník není považován za dědice v pravém slova smyslu.

Aktuální občanský zákoník zohledňuje i situaci, kdy dojde k hromadnému úmrtí, např. při autonehodě, přičemž „nemůže dědit ten, kdo zemře současně se zůstavitelem“.

Dědicem pak může být nejen člověk, tj. osoba fyzická, ale i osoba právnická, vznikla-li do jednoho roku od smrti zůstavitele (§1478). Za dědice je tedy považována osoba, na niž mají po zůstavitelově smrti přejít pozůstalost jako celek nebo podíl na ní, a to bez ohledu na to, na základě jakého dědického titulu se tak stane.

Velmi podstatně je oproti předchozí právní úpravě rozšířena úprava týkající se pořízení pro případ smrti, nacházející se v druhém díle hlavy třetí občanského zákoníku. Kromě klasické závěti lze totiž pro případ smrti pořídit nově pro případ smrti i prostřednictvím **dědické smlouvy** (viz §1572 a následující občanského zákoníku). Ta je součástí úpravy dědického práva v mnoha zemích Evropy (Španělsko, Francie, Švýcarsko, Rakousko,...). Uzavírána je ve zpřísněné formě mezi manžely (případně mezi snoubenci pro případ následného vzniku jejich manželství). Pokud se manželé, kteří uzavřeli dědickou smlouvu, následně rozvedou, nemá to vliv na platnost dědické smlouvy, každý z rozvedených manželů se však u soudu může domáhat jejího zrušení. Soud však v souladu s § 1593 občanského zákoníku návrhu na zrušení dědické smlouvy nevyhoví, směřuje-li proti tomu, kdo nezapříčinil rozpad manželství a s rozvodem nesohlasil. Dědická smlouva uzavíraná mezi manžely (snoubenci) byla také jedinou formou dědické smlouvy, kterou znalo naše právo do roku 1950, tzn. do doby, než přestal na našem území platit obecný zákoník občanský. S přijetím zákona č. 141/1950 Sb. však institut dědické smlouvy z české právní úpravy zmizel, a to na celých 64 let.

⁶² Zachován je s ohledem na tradici i pojem „nepominutelný dědic“, i když v dědických soustavách, řešících ochranu nepominutelného dědice institucionalizací práva na povinný díl (což se zamýšlí zavést i v našem novém dědickém právu) fakticky o dědice v pravém smyslu nejde. Bere se ale v úvahu, že jiné označení, byť přesnější, např. „nepominutelný čekatel“, by přeci jen působilo nezvykle.

Smyslem této dvoustranné smlouvy je to, že jedna strana povolává druhou za dědice, případně se strany povolávají za dědice navzájem za života obou z nich, tedy *inter vivos* (na rozdíl od závěti).⁶³ Dalším způsobem, kterým lze uzavřít dědickou smlouvu, je ujednání dvou smluvních stran, že za dědice bude povolána osoba třetí (např. nezletilý vnuk druhé smluvní strany, tj. osoby odlišné od zůstavitele). Stejně tak lze prostřednictvím této smlouvy ujednat, že druhá smluvní strana nebo třetí osoba se povolávají za odkazovníka, tj. založí se jim tímto způsobem právo na vydání určité věci z pozůstalosti, až zůstavitel zemře.

Dle mého názoru jde o ideální prostředek, jak se dohodnout s potenciálními dědici o rozdělení majetku již za života zůstavitele a nabízí se tak možnost upravit jejich nástupnictví tak, aby se do budoucna předešlo případným sporům mezi jednotlivými dědici. U dědické smlouvy však existuje omezení dispozice s částí zůstavitelova majetku, což spočívá v tom, že čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Chce-li zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu, může tak učinit závětí.⁶⁴ Dědickou smlouvu nelze jednostranně zrušit, z čehož logicky vyplývá, že takto ustanovení potenciální dědicové mají větší šanci dědit, pokud tedy po zůstaviteli po jeho smrti „něco zbude“. Během svého života však zůstavitel není nijak omezen, co se týče nakládání se svým majetkem. Účinky dědické smlouvy totiž nastávají až k okamžiku smrti zůstavitele.

Prostřednictvím dědické smlouvy lze povolát dědice bezúplatně i za úplatu, ať již jednorázovou nebo ujednanou v podobě renty v zůstavitelův prospěch. Vzhledem k tomu, že institut dědické smlouvy významně zasahuje do pořizovací i vlastnické svobody zůstavitele, vyžaduje tato smlouva pro svou platnost vždy formu veřejné listiny, tj. notářského zápisu, jehož sepsání se pořizovatel musí zúčastnit osobně.⁶⁵

Navíc občanský zákoník v § 1498 zmiňuje ještě dovětek (kodicil), pro nějž budou obdobně platit ustanovení o závěti. Účelem kodicilu je doplnit již existující závěť, proto se tímto dovětkem zřizuje například odkaz, nemůže však mít vůči existující

⁶³ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, č. 5, s.102

⁶⁴ §1585, odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁵ ELIÁŠ, K. et al. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 289

závěti zrušovací účinky. Kodícil může existovat i samostatně, bez závislosti na závěti, jen nelze jeho prostřednictvím povolávat dědice, ale pouze činit jiná opatření (např. stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz.

Závěť, (staro)nově nazývaná jako **pořízení pro případ smrti**, má být vykládána v tom smyslu, aby bylo co nejvíce vyhověno zamýšlené zůstavitelově vůli. To odpovídá zásadě *in testamentis plenius voluntates testantium interpretantur*. Klasické formy závěti, které zde existovaly do konce roku 2013, jsou i ve stávající právní úpravě zachovány nebo pouze lehce pozměněny (závěť pořízená soukromou listinou, závěť pořízená veřejnou listinou) objevují se tu ale i nové formy závěti. Samostatně je upravena například negativní závěť nebo privilegovaná závěť. Druhá ze zmiňovaných má být používána v případě, kdy se zůstavitel ocitnul pro nenadálou událost v patrném nebezpečí života, zejména v případech ochromení běžného společenského styku nějakou mimořádnou událostí (např. válkou, nakažlivou nemocí, přírodní pohromou apod.).⁶⁶ Tomuto druhu závěti tedy nemá být propůjčena trvalá platnost, nýbrž je omezena na dobu šesti měsíců od pominutí překážky, která představovala důvod tohoto mimořádného kroku. Výjimkou jsou případy, kdy zůstavitel nebyl od konce této lhůty až do své smrti schopen pořídit závěť ve standardní formě.

Písemná forma závěti již není naprostou nezbytností, nový kodex myslí tedy například na situace, kdy se konkrétní osoba kvůli nečekané události (například již výše zmiňované válce nebo živelné pohromě) nachází v ohrožení života a nemůže již pořídit závěť obvyklým způsobem; v tomto případě, se pak poslední vůle této osoby zaznamená za přítomnosti alespoň tří svědků⁶⁷. Mezi další nové podmínky související s děděním ze závěti patří například to, že požívá-li zůstavitel před svou smrtí nadměrné množství alkoholu a byl-li kvůli tomu omezen ve svéprávnosti, pak může, pravděpodobně pro ochranu potenciálních dědiců, pořídit závěť pouze o polovině svého majetku jako potenciální pozůstalosti.

⁶⁶ Jejich úprava byla u nás vyloučena občanským zákoníkem, z. č. 141/1950 Sb. s odůvodněním, že jednak se preferuje dědění ze zákona, jednak „že nový občanský zákoník tvoří pro období mírového budování socialismu“ (důvodová zpráva k § 542 až 545 cit. zákona)

⁶⁷ Citace z: § 1542, odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Další „novinkou“ v této oblasti je pak také to, že dle nového občanského zákoníku může být platná i závěť, v níž zůstavitel zapomněl z nějakého důvodu uvést datum. Typickým příkladem je například označení Nový rok 2014, Štědrý den 2015, tj. označení, z něhož se dá dovodit, o jaký konkrétní den se jedná (tj. 1. 1. 2014, 24. 12. 2015). Toto je příjemná změna oproti dřívější právní úpravě, kdy, nedošlo-li k přesnému označení konkrétního dne, kdy byla závěť, byla tato považována za neplatnou. Dle současné právní úpravy je navíc možné k závěti připojovat podmínky, příkazy a omezit nabytí podle závěti doložením času. Je tedy možné, aby zůstavitel podmínil nabytí dědictví určitou osobou např. dosažením určitého úspěchu (např. dokončením studia), zabezpečením péče a výživy určité osoby či zvířete apod. Takto stanovené podmínky v závěti (resp. vedlejší doložky v závěti) však nesmí zasahovat do záležitostí osobní povahy dědice anebo vést k jeho zřejmému obtěžování svévolí zůstavitele (viz § 1552 občanského zákoníku). V praxi to znamená, že zůstavitel například nemůže uložit dědici jako podmínku nabytí dědictví, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval či ho zrušil. Nepříjatelné jsou i vedlejší doložky v závěti zjevně odporující veřejnému pořádku či doložky nesrozumitelné.

V právní úpravě pořízení pro případ smrti je nově zakotveno, že povolal-li zůstavitel závěti několik dědiců, aniž by určil, jaký podíl na pozůstalosti jim zůstává, platí, že jim případnou stejně velké podíly na dědictví.

Co se týče schopnosti pořídit závěť, ta je vázána na tzv. **svéprávnost** (tj. období způsobilosti k právním úkonům dle zákona č. 40/1964 Sb.). Plnou svéprávnost fyzická osoba nabude zletilostí, dříve ji může nabýt uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti (emancipací).⁶⁸

Další „novinkou“ v oblasti dědického práva je vytvoření tzv. **dědické substituce (náhradníků)**, povolávaných závěti v případě, že na prvním místě zmínění dědicové nemohou nebo nechtějí přijmout dědictví. Substituce je buď obecná (vulgární) nebo fideikomisární. Podstatou obecného náhradnictví (neboli **vulgární substituce**, upravené v § 1507 až 1511 nového občanského zákoníku) je určení osoby, která bude dědit místo závětního dědice, nedožije-li se smrti zůstavitele, anebo nebude-li dědit, ač zůstavitele přežil. I náhradníkům může zůstavitel postupně povolat další náhradníky.

⁶⁸ Citace z: §30 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Nabude-li povolaný dědic k nabytí dědictví, náhradnictví zanikne. V případě, kdy zůstavitel povolá najednou více náhradníků, nabývá dle § 1507 občanského zákoníku dědictví primárně ten, který je ve výčtu všech ostatních nejbližší osobě zůstavitele.

Omezení uložená dědici omezují i případného jeho náhradníka, pokud toto omezení nebylo jednoznačně stanoveno jen k osobě dědice. V případě, že zůstavitel povolá za náhradníky samotné spoludědice, lze usuzovat, že se rozhodl podělit tyto náhradníky ve stejném poměru, jako podělil dědice. Povolá-li však zůstavitel nad rámec spoludědiců ještě někoho jiného, pak, neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, všem náhradníkům případně uvolněný podíl rovným dílem. Dle § 1511, odst. 2 občanského zákoníku, neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, zanikne náhradnictví, které zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy nemělo potomky, zanechá-li toto dítě potomky způsobilé dědit. To platí i tehdy, zřídí-li zůstavitel náhradnictví jinému svému potomku v době, kdy ten potomky nemá. Vždy je však třeba subjektivně hodnotit projevenou vůli zůstavitele.⁶⁹

Podstatou substituce fideikomisární (neboli **svěřenského nástupnictví**, upraveného v § 1512 až 1524 občanského zákoníku) je určení toho, kdo má být dalším následným dědicem dědice povolaného přímo závětí vzhledem k tomu, co ten na základě závěti od zůstavitele získal. Tedy, je umožněno, aby dědictví přešlo po smrti dědice (tzv. přední dědic) na dědice následného (tzv. svěrenský nástupce). Povolání za svěrenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka.⁷⁰ V případě nejasností, či není-li objektivně zjistitelné, zda zůstavitel povolal náhradníka nebo svěrenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka.

Svěrenské nástupnictví je rozpracováno podrobněji než obecné náhradnictví. Ráda bych proto upozornila na některá specifika úpravy tohoto institutu. Jsou-li všichni svěrenští nástupci osobami, které se již narodily během zůstavitelova života, není žádným způsobem omezena řada, ve které po sobě mají svěrenští nástupci následovat.

V případě, že však zůstavitel povolá více svěrenských nástupců, a někteří se například ještě nenarodili, okamžikem, kdy nabude dědictví po zůstaviteli první ze

⁶⁹ ELIÁŠ, K. et al. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 286

⁷⁰ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, č. 5, s. 101

svěřenských nástupců, který nebyl zůstavitelovým současníkem, zaniká svěřenské nástupnictví.

Dalšími možnostmi zániku svěřenského nástupnictví je uplynutí doby sta let od smrti zůstavitele, a to i když nařídil delší dobu pro tento druh nástupnictví. Svěřenské nástupnictví zanikne také tehdy, není-li již žádný ze svěřenských nástupců, nebo nenastane-li případ, pro který bylo zřízeno.

Povolá-li zůstavitel k svému majetku dva nebo více dědiců tak, že první má nabytí dědictví zůstavitelovou smrtí a další až smrtí předchozího dědice, může nastat i situace, kdy první dědic nabytý majetek zpeněží a výtěžek prodeje utratí – a na svěřenského nástupce jako dalšího dědice již nic nezůstane. Tomu se zákoník snaží zabránit a stanoví, že v těchto případech má první dědic právní postavení poživatele zděděného majetku. Takový dědic může majetek užívat, může brát z něho ve svůj prospěch výnosy (plody nebo užitky), ale nesmí jej převést na jiného. Jde-li např. o nemovitost, musí být tento stav zřejmý z katastru nemovitostí. Moc těchto zákonných opatření ovšem ustoupí, pokud zůstavitel projeví jinou vůli. Zůstaviteli nic nebrání, aby rozhodl, že i první dědic může se zděděným majetkem volně nakládat; pak další dědic získá jen to, co případně zůstane. Zůstavitel je totiž tou osobou, která rozhoduje o svém majetku s volností vlastníka. Omezen je jen tím, jak již bylo řečeno výše, že jeho moc ovlivňovat osud svého majetku je limitována dobou sta let (viz § 1515 občanského zákoníku).⁷¹

Svěřenské nástupnictví nemělo být v návrhu nové úpravy občanského práva zahrnuto v již v počátku rekodifikačních snah, ale bylo do rekodifikace doplněno postupem času, v roce 2006. Jde o institut, který na našem území upravoval naposledy ABGB, který jej zakotvoval ve svém § 608. Tento institut bude v praxi použitelný například v případě, kdy v rodině je mentálně postižené dítě. Po smrti svých rodičů se sice může stát dědicem jejich majetku, samo však již platně pořídit závěť nemůže. Pokud by tedy takové dítě zemřelo bez zákonných dědiců, připadla by za takové situace tato pozůstalost jako odúmrt' státu. Pokud však dojde v takovém případě ke zřízení

⁷¹ ELIÁŠ, K. et al. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 287

svěřenského nástupnictví, zůstane majetek tohoto postiženého dítěte i nadále v soukromé sféře, zpravidla dokonce v rámci jedné rodiny.⁷²

Dalším příkladem fideikomisární substituce je povolání matky - seniorky jako jediné dědičky, kdy majetek odkázaný zůstavitelem jí zajistí důstojné dožití, a zároveň bude zůstavitelem určeno, že po smrti matky zůstavitele případně zbývající pozůstalost neteři zůstavitele nebo například místnímu skautskému oddílu či církvi, jejíž víru zůstavitel sdílí.⁷³

Další novinkou obsaženou v nové úpravě dědického práva je možnost vypořádat případné dědické spory již za zůstavitelova života, a to prostřednictvím tzv. **zřeknutí se dědického práva**. Dosavadní právní úprava občanského zákoníku z roku 1964 přitom možnost zřeknutí se práva nepřipouštěla. Dědic musel po zůstavitelově smrti dědictví buď přijmout nebo odmítnout. Pokud zůstavitel uzavřel před 1. lednem 2014 smlouvu o zřeknutí se dědického práva, ale zemřel až po 1. 1. 2014, bude se taková smlouva považovat dle §3071 za platnou, a to i když jí právní úprava před rokem 2014 nepřipouštěla. Smlouva o zřeknutí se dědického práva je upravena v §1484, odst. 1 nového občanského zákoníku, přičemž je pro ni vyžadována forma veřejné listiny. Potenciální dědic se může zříci dědického práva jako celku anebo pouze práva na povinný díl. Pokud se dědic zřekne pouze práva na povinný díl, může stále ještě dědit.

Nově je také možno **vzdát se dědického práva** ve prospěch jednoho či několika dědiců (dle § 1490, odst. 1 občanského zákoníku). Oproti tomu **odmítnout dědictví** nelze ve prospěch jiné osoby, ale lze tak učinit pouze za účelem vyvázání vlastní osoby z dědění po zůstaviteli.

Dle § 1490, odst. 2 občanského zákoníku, jestliže se dědictví vzdá dědic, který byl obtížen příkazem, nařízením odkazu či jiným opatřením, a podle zůstavitelovy vůle může a má plnit jen osobně, není vzdáním se dědického práva zbaven povinnosti splnit takové opatření.

Další novinkou v občanském zákoníku je institut **zcizení dědictví**. Při zařazení tohoto institutu do civilního kodexu se čeští autoři inspirovali u švýcarského

⁷² HOLUBKOV, Dan. (Staro)nové dědické právo, *Právo & Byznys*, 2012, č. 5, s. 49

⁷³ ELIÁŠ, K. et al. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 287

občanského zákoníku. Tento institut je použitelný především v případech, kdy z nějakého důvodu nemá dědic zájem čekat do skončení řízení o pozůstalosti. V takovém případě uzavře s nabyvatelem smlouvu o zcizení dědictví ve formě veřejné listiny. Uzavření této smlouvy má za následek například to, že v souladu s § 1720 občanského zákoníku nabyvatel a zcizitel jsou věřitelům za dluhy zůstavitele zavázáni společně a nerozdílně.

Poslední nově upravený institut, který zmíním před tím, než se zaměřím detailně na úpravu zákonné dědické posloupnosti, je **odkaz**. Z úpravy tohoto institutu jsem vyzdvihla především ta ustanovení, která považuji subjektivně za ta nejpodstatnější a nejzajímavější.

Odkaz je upraven v třetím dílu hlavy třetí občanského zákoníku, a to od §1594 až do §1631 občanského zákoníku. Odkaz byl součástí české právní úpravy dědického práva ještě v úpravě obsažené v zákoně č. 141/1950 Sb., ale přijetím občanského zákoníku v roce 1964 byl zcela nepochopitelně z právní úpravy dědického práva vyřazen. Jde o institut odlišný od dědění jako takového, přičemž jeho podstatou je právo odkazovníka (legatáře) na vydání odkazu vůči té osobě, kterou zůstavitel odkazem obtížil: tedy vůči dědici, anebo, v případě dalšího odkazu, vůči jinému odkazovníkovi.

Podmínky platnosti odkazu jsou: platné pořízení pro případ smrti (tedy závěť, případně dovětek nebo dědická smlouva) - v rámci toho vystupuje i podmínka pořizovací způsobilosti, dále způsobilý odkazovník a způsobilý odkaz (jímž nemusí být jen hmotná věc, ale i jiná hodnota, např. stipendium).

Odkaz se tedy zřizuje tak, že zůstavitel v pořízení pro případ smrti (tj. zpravidla v závěti) nařídí určité osobě, aby vydala určitému odkazovníkovi nějaký odkaz. Předmětem odkazu mohou být věci patřící zůstaviteli, ale například i pohledávky zůstavitele vůči třetím osobám. Může jít o určitou konkrétní věc anebo pouze věci určitého druhu. Odkázanou věc nabývá odkazovník způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo.⁷⁴ Stejně jako u dědictví pak, nemůže-li odkazovník odkaz přijmout nebo odmítne-li jej, případně odkaz náhradníkovi.⁷⁵ Je třeba zdůraznit, že dle § 1622

⁷⁴ Citace z: § 1620 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁵ Citace z: § 1628 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

občanského zákoníku nemůže odkazovník zcela logicky právo na odkaz převést ani o něm pořídit pro případ smrti. Před smrtí zůstavitele.

Odkazy připadají k tíži všem dědicům dle jejich jednotlivých dědických podílů, a to i tehdy, byla-li odkázána věc náležející jednomu ze spoludědiců. Každému ze způsobilých dědiců musí zůstát z hodnoty dědictví alespoň jedna čtvrtina odkazy nezatížená. V případě, že zůstavitel zatíží dědice více, má takový dědic právo na poměrné zkrácení odkazu. Zákonodárce se při zvolení právě čtvrtinového podílu inspiroval římským právem, konkrétně úpravou „quarta falcidia“. Nevychází se však z pojetí, že odkazy překračující toto omezení jsou neplatné; dědici má náležet právo požadovat, aby odkazy byly poměrně kráceny tak, aby mu z dědictví zůstala minimálně čtvrtina. Záleží přitom pouze na jeho rozhodnutí, zda toto své právo využije anebo splní-li poslední vůli, jak byla projevována. Takto jsou chráněni „běžní dědicové“; ochrana nepominutelných dědiců je však samozřejmě mnohem silnější.

Formou odkazu může zůstavitel odkázat určitou věc či soubor věcí i skupině osob, nejen jednotlivcům. V tomto případě je pak na zůstaviteli, aby určil, jak si mezi sebou jednotliví odkazovníci předmět odkazu rozdělí. Neurčí-li toto rozdělení sám zůstavitel před svou smrtí, má právo volby dědic, pokud to není možné, rozhodne pak o rozdělení mezi dědice soud.

I při použití odkazu je možné nařídit náhradnictví nebo svěrenské nástupnictví. V případě, že dojde ke zničení či zcizení odkazu nebo v případě, že dojde ke změně odkazu takovým způsobem, že ve výsledku půjde o věc jinou, má se za to, že odkaz byl odvolán.

Bude dokonce možné ponechat na výběru legatáře, aby si z několika odkazovaných věcí zvolil tu nejlepší. A nejen to, zůstavitel může dokonce pověřit i určitou konkrétní osobu, aby zvolila z několika věcí tu, kterou má odkazovník dostat. Neučiní-li tak, vybere odkaz soud.

Při odkazu jednotlivé věci náleží odkazovníkovi ode dne splatnosti odkazu plody a užitky i vše, co k této věci přibude, včetně práv s věcí spojených. Od stejného dne přecházejí na odkazovníka i závady či zhoršení nebo zkáza věci, která je předmětem odkazu.

V případě, že odkáže zůstavitel legatáři peníze, zavazuje se tím osoba obtížená odkazem k tomu, aby tyto peníze vyplatila, a to ať již hotové peníze v pozůstalosti jsou anebo nikoli.

Jak již bylo zmiňováno výše, odkázat lze nejenom určitou věc, ale také například pohledávku s příslušenstvím a případným zajištěním, s tím, že zůstavitel odkazovníkovi sdělí vše, co je k uplatnění této pohledávky vůči dlužníkovi zapotřebí. Dále je možné odkázat například i právo na výživné.

Kromě odkazu zavedl občanský zákoník také institut tzv. **pododkazu**. Jde o situaci, kdy je odkazem obtížen odkazovník, a jedná se tak o další odkaz (pododkaz) a ten, komu tento další odkaz náleží, se označuje jako pododkazovník. Tak např. může zůstavitel odkázat z pozůstalosti určité osobě nemovitou věc s pokynem, aby odkazovník prominul jiné osobě dluh, **který tato osoba za odkazovníkem má**. Skutečnost, že mezi odkazem přednostním a dalším je takový hodnotový nepoměr, že další odkaz má vyšší hodnotu než přednostní, nezbaví legatáře povinnosti se s pododkazovníkem vypořádat. Této povinnosti se odkazovník může zbavit jen odmítnutím odkazu.⁷⁶

Dědické právo v České republice je postaveno na několika základních zásadách, vyplývajících přímo z textu aktuálního občanského zákoníku. Přestože je u nás stávající civilní kodex právně účinný teprve několik let, tyto zásady byly formulovány již počátkem 20. století prof. Emanuelem Tilschem.⁷⁷

V průběhu 50. a 60. let minulého století pak byla jak úprava dědění, tak zásady z dědického práva vyplývající, redukována, neboť v tehdejších společenském zřízení nebylo třeba věnovat zájem a výraznější pozornost péči o přechod větších majetkových podstat. Právě v úpravě dědického práva se tak nejvýrazněji projevil někdejší simplifikační tendence totalitního zákonodárství.⁷⁸

⁷⁶ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11.4.2011). s. 974-975

⁷⁷ TILSCH, Emanuel, *Dědické právo rakouské se stanovisky srovnávací vědy právní. Část I*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 9-38

⁷⁸ Neznámý autor. *Důvodová zpráva k § 1475 občanského zákoníku* [online]. <https://www.obczan.cz>, 11.6.2013 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z WWW: <https://www.obczan.cz/zakon/noz/cast-treti/hlava-iii/dil-1?do=detail-item-4187-comments-item-775-switchExpanded>

Jde o dva hlavní principy a několik dalších doplňkových principů. První ze dvou hlavních zásad je skutečnost, že **dědické právo vzniká ex lege smrtí zůstavitele**, je však třeba zároveň splnění další podmínky, a to, že ohledně dědictví po zůstaviteli proběhlo dědické řízení.⁷⁹ Druhou z těchto zásad je pak **zásada univerzální sukcese**, což v praxi znamená, že dědic vstupuje do všech práv a povinností svého předchůdce (zůstavitele), s výjimkou těch práv a povinností, které bez dalšího zanikají smrtí zůstavitele.⁸⁰

Mezi další, nikoli hlavní, ale neméně důležité zásady dědického práva, patří například **princip volnosti zůstavitele ve volbě dědice**, což znamená to, že je na zůstaviteli, aby s rozvahou sobě vlastní svobodně rozhodl o tom, jakým způsobem naloží se svým majetkem pro případ své smrti, s tím, že zůstavitel je v tomto směru limitován pouze právem nepominutelných dědiců na povinný díl dědictví. I nepominutelného dědice je však zůstavitel oprávněn na jeho právech omezit, a to využitím institutu vydědění, jsou-li pro to naplněny zákonem stanovené podmínky.

Dalším neméně důležitým principem dědického práva je **princip zachování hodnot**, který je vyjádřen zejména v § 1475 současného občanského zákoníku. Smyslem tohoto principu je kladení důrazu na to, že majetkové hodnoty, které se mohly v rodině zůstavitele tvořit po generaci, by měly být zachovány i pro generaci po zůstaviteli následující, tj. jeho pokračovatele či nástupce.⁸¹ Na rozdíl od úpravy obsažené v § 579, odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. aktuální občanský zákoník ve svém § 1475, odst. 2 stanovuje, že pozůstalost tvoří i práva a povinnosti vázané výlučně na osobu zůstavitele (např. právo na bolestné, náhrada za snížení společenského uplatnění), pokud byly tyto jako dluh uznány či jako pohledávka uplatněny u orgánu veřejné moci.

S úpravou intestátní dědické posloupnosti pak nepochybně souvisí zejména **princip přechodu majetku na jednotlivce** vyplývající z § 1475, odst. 3 občanského zákoníku. Tento princip na našem území fungoval již za dob ABGB a v určité, byť omezené míře, zde platil i dle středního občanského zákoníku a občanského zákoníku

⁷⁹ Neznámý autor (Právní oddělení organizace Člověk v tísni). *Hlavní zásady dědického práva dle NOZ* [online]. clovekvpravu.cz [cit. 2016-01-20]. Dostupné z WWW: <http://clovekvpravu.cz/novy-obcansky-zakonik-obcanske-pravo-hmotne-od-112014-1064/dedicke-pravo-1208/zasady-predpoklady-a-dusledky-dedeni-1209>

⁸⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C.H.Beck, 1. Vydání, 2014, s. 201

⁸¹ tamtéž

z roku 1964. Nyní byl však redukován počet dědických tříd opět rozšířen a tento princip slouží tomu, aby v co nejnižší míře docházelo k tzv. odúmrti. Důvodová zpráva pak zdůrazňuje, že tento princip „zůstal u nás vždy zachován se zřetelem k tomu, že vědomí člověka, že jeho statky případnou osobám zůstaviteli blízkým, podporují jeho starostlivost o vlastní majetek a péči o rodinu“.⁸²

3.2. Intestátní dědická posloupnost

„Oproti čtyřem dědickým skupinám obsaženým v občanském zákoníku z roku 1964 rozšiřuje platný občanský zákoník rozdělení dědiců podle zákonné posloupnosti do šesti tříd.“⁸³ Tím došlo i ke zvětšení okruhu možných dědiců ze zákona. I přesto však není současný počet dědických tříd v Evropě ničím neobvyklým, například v německé nebo ruské právní úpravě je počet zákonných dědických tříd více než dvojnásobný. Zákonná posloupnost je upravena v dílu čtvrtém hlavy třetí občanského zákoníku, a to v §1633 až 1669.

I nadále je zachováno dosavadní pravidlo, že v případech, kdy nedědí dědic povolaný pořízením pro případ smrti, nastupují dědici podle zákonné posloupnosti. V nové úpravě je však myšleno i na případy, kdy zůstavitel pořídí o své pozůstalosti dědickou smlouvou nebo závětí, ale dědic takto povolaný bude nezpůsobilý dědit nebo dědictví odmítne. I za takové situace nastupují dědici dle zákonné posloupnosti, ale v tomto případě nelze zcela pominout zůstavitelovu poslední vůli, byť jeho nařízení, kdo má být závětním dědicem, naplněno nebude.⁸⁴

Dle § 1634 aktuálního občanského zákoníku je stanoveno, kdy dochází k odúmrti, a to tak, že v případě, nedědí-li žádný dědic na základě žádného z pořízení pro případ smrti, ani dědic ze zákona, připadá dědictví státu, na nějž se pak hledí, jako by byl zákonným dědicem, může tedy i odpovídat za dluhy zůstavitele.

Jak již bylo řečeno výše, dochází v novém občanském zákoníku k rozšíření okruhu dědiců vytvořením více dědických tříd oproti předchozí právní úpravě. Sleduje

⁸² Eliáš, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava : Sagit, 2012, s. 601.

⁸³ ELIÁŠ, Karel., HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2009. s. 389

⁸³ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11.4.2011). s. 976

se tím jednak vyhovění některým požadavkům praxe, jednak obnovení okruhu zákonných dědiců existujícího v našem dědickém právu před redukcí jejich počtu v roce 1950, kdy došlo k doposud nejpodstatnějšímu omezení zákonné dědické posloupnosti na pouhé dvě dědické třídy (§526 a následující zákona č. 141/1950 Sb.). Stalo se tak prý se záměrem usnadnit nabytí pozůstalosti cestou odúmrti státem s odůvodněním, že u vzdálenějších příbuzných zpravidla není „živého rodinného vztahu k zůstaviteli, odůvodňujícího bezprávné majetkové nabytí“.⁸⁵

Občanský zákoník z roku 1964 sice přinesl určité zlepšení rozšířením na tři dědické skupiny, ale zároveň omezil okruh zákonných dědiců o prarodiče s odůvodněním, že zakládat jim dědické právo není praktické, a že ani nevystihuje funkční zaměření dědění ze zákona. V tomto pojetí se mimo jiné odrazila i optimistická představa dobové ideologie, že se o občany vyššího věku postará socialistický stát.⁸⁶

Roku 1991 byla novelou tehdejšího občanského zákoníku sice zavedena i čtvrtá dědická skupina (zahrnující prarodiče zůstavitele a jejich děti), ale ani to se nejevilo jako dostatečné, což lze vidět i například v porovnání s úpravou v jiných zemích, kde je velmi často počet dědických skupin až dvojnásobný (např. již výše zmiňovaný německý občanský zákoník).

Spolužijícím osobám bylo zachováno zákonné dědické právo i v tomto občanském zákoníku, přestože jejich ponechání v občanském zákoníku bylo při zpracování osnovy opakovaně v řadách zákonodárců diskutováno. Příčinou byla pravděpodobně skutečnost, že tato osoba byla mezi zákonné dědice zákonodárcem zařazena v padesátých letech, shodně jako v dobovém sovětském právu (čl. 418 občanského zákoníku RSFSR z r. 1922) V dnešní době, kdy soužití (spolužijících) osob mimo manželství jsou velmi četná, a kdy není důvod takovéto osoby sankcionovat za to, že svému svazku nedaly formální vyjádření prostřednictvím uzavření manželství, což ostatně v řadě případů ani nemohou, však má tento institut i nadále své významné uplatnění.⁸⁷ Dokonce i nový ruský zákoník doposud institut spolužijící osoby v zákoně ponechal, přestože jej zařadil až do poslední dědické třídy. Česká právní úprava tak se

⁸⁵ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11.4.2011). s. 978

⁸⁶ tamtéž

⁸⁷ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11.4.2011). s. 979

zachováním dědění těchto osob již v rámci druhé dědické třídy je v rámci Evropy určitě svým způsobem specifická.

Co se týče úpravy první až třetí dědické třídy, nedošlo k významnějším změnám a tyto dědické třídy jsou v aktuálním zákoníku upraveny téměř totožně jako v občanském zákoníku z roku 1964 (tam v §473-475 ObčZ).

Ve vztahu k § 473, odst. 2 ObčZ je však u **první dědické třídy**⁸⁸ nyní mnohem přesněji vyjádřeno právo reprezentace, ovšem shodně se závěry, k nimž již dříve dospěla právní věda i rozhodovací praxe. Novinkou, kterou zavádí § 853, odst. 2 občanského zákoníku, je pak to, že v případě osvojení dědí osvojenec po osvojiteli v první zákonné třídě dědiců, nevstupuje však v dědické právo osvojitele vůči jiným osobám. Osvojenec však pro vznik takového dědického práva musel být v minulosti, tj. před smrtí zůstavitele, osvojen v souladu s § 832 občanského zákoníku společně manžely nebo manželem svého biologického rodiče, na základě čehož má obdobné postavení jako společné dítě manželů. Dle § 833 občanského zákoníku totiž osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a jeho původní rodinou, včetně práv a povinností z tohoto poměru vyplývajících. Je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojenec, nedotýká se však logicky osvojení příbuzenského poměru mezi osvojencem a tímto biologickým rodičem i jeho příbuznými, ani práv a povinností vyplývajících z tohoto poměru.⁸⁹

Na rozdíl od právní úpravy v § 473 zákona č. 40/1964 Sb. však není ve výčtu dědiců první dědické třídy uveden výslovně registrovaný partner, a to z toho důvodu, že jeho dědění v rámci této třídy je odvozeno od úpravy obsažené v § 3020 občanského zákoníku, kde je uvedeno, že ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.⁹⁰ Proto není třeba ho v rámci této dědické třídy speciálně zmiňovat, když jeho práva jsou stejná jako práva manžela zůstavitele.

⁸⁸ Citace z: §1635 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 336*

⁹⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 332*

Existovalo-li mezi zůstavitelem a pozůstalým manželem společné jmění manželů, provádí se v řízení o pozůstalosti nejprve jeho vypořádání dle §764 odst. 1 občanského zákoníku a dle § 162 zákona o zvláštních řízeních soudních, teprve následně je projednáváno dědictví.

Úprava **druhé dědické třídy**⁹¹ je, jak jsem již zmínila výše, téměř totožná s úpravou v § 474 zákona č. 40/1964 Sb. Nejasný je v daném případě však přesný výklad pojmu „společná domácnost“, když současný občanský zákoník užívá na jiných místech v tomto zákoně i další obdobné pojmy jako „rodinná domácnost“ nebo jen „domácnost“. V daném případě je tedy třeba pravděpodobně vycházet z vysvětlení tohoto pojmu, obsaženého v předchozí právní úpravě z roku 1964, kde v § 115 je uvedeno, že „*domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby*“. Všechny ostatní osoby dědící ze zákona jsou na rozdíl od spolužijící osoby jasně definovány svým příbuzenským poměrem k zůstaviteli, pouze určení spolužijící osoby se stále zdá být v určitých případech problematické či právně napadnutelné. Za společnou domácnost většinou výkladová praxe považuje společné bydlení, společné hrazení nákladů domácnosti jako jsou potraviny či drogerie, společné hrazení nutných oprav, apod. Toto společenství dvou nesezdaných osob (nemusí ale jít nutně pouze o druhy!) však musí být bezvýjimečně trvalé povahy.

Také **třetí dědická třída**⁹² opět téměř zcela přejímá úpravu občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., avšak právo reprezentace je v nové úpravě rozšířeno nejen na děti zůstavitelových sourozenců, ale i na jejich další potomky. Co se týče spolužijící osoby, která může dědit i v rámci této dědické třídy, zde odkazuji na definici uvedenou u druhé dědické třídy. Občanský zákoník nerozlišuje v případě zůstavitelových sourozenců mezi sourozenci plnorodými a polorodými.

V souvislosti s již výše zmiňovaným osvojením dítěte pak zcela logicky dědí v této třídě se sourozenci zůstavitele i osoba, která byla osvojena rodiči zůstavitele, s odkazem na úpravu obsaženou v § 832 občanského zákoníku, dle které „*dítě, které*

⁹¹ Citace z: §1636 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

⁹² Citace z: §1637 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

*bylo společně osvojeno manželem svého rodiče, má postavení společného dítěte manželů. A tím má postavení sourozence ostatních dětí osvojitelů.*⁹³

Ve čtvrté dědické třídě⁹⁴ dědí stejně jako podle předchozí právní úpravy stejným dílem prarodiče zůstavitele. Rozdílem oproti předchozí právní úpravě je však to, že dle ustanovení § 1638 dědí v této třídě skutečně jen prarodiče zůstavitele, nikoli jejich děti (tety a strýcové zůstavitele), jako tomu bylo v § 475a zákona č. 40/1964 Sb. Každý zůstavitel má logicky čtyři prarodiče – dva z matčiny a dva z otcovy strany. Zemře-li jakákoliv z osob v této čtveřici, nedělí se pak již dědictví mezi ně logicky na čtvrtiny ale rozdělí se stejným dílem mezi zbývající žijící prarodiče zůstavitele (v případě úmrtí pouze jednoho z nich tedy například na třetiny).

První z nově vytvořených dědických tříd je **pátá dědická třída⁹⁵** zahrnující prarodiče rodičů zůstavitele, tedy zůstavitelovy pradědy a prabáby. Prarodičům zůstavitelova otce připadá polovina dědictví, prarodičům zůstavitelovy matky druhá polovina. V případě dědění v rámci této třídy však již nedochází k tomu, že by v případě úmrtí jednoho z pradědů či prabáb zůstavitele z matčiny strany připadl jeho podíl pradědům a prabábám z otcovy strany. Obě dvojice se dělí rovným dílem o polovinu, která na ně připadá (a chybí-li jeden z „dvojice“, připadá na něj celý díl určený pro tuto dvojici).

Jedním z hlavních záměrů zákonodárce pro vytvoření této třídy je zřejmě stále se prodlužující délka lidského života, ale možná také případy hromadných úmrtí mladších členů rodiny, např. v důsledku hromadné dopravní havárie. Dědění dle této dědické třídy ovšem v praxi zřejmě nebude velmi časté, bude používáno pouze v raritních případech. Úprava páté dědické třídy v novém občanském zákoníku vychází pravděpodobně z § 741 obecného zákoníku občanského, který stanoví, že „*jen v čas dědického nápadu žijící praděd a prabába, nikoli jejich potomci, jsou povoláni jako zákonní dědicové*“.

⁹³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 339*

⁹⁴ Citace z: §1638 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁵ Citace z: §1639 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Šestá dědická třída je upravena v § 1640 občanského zákoníku. Dědění ze zákona v rámci této dědické třídy přichází v úvahu teprve v případě, nedědí-li žádný z dědiců páté dědické třídy. V takovém případě dědí potomci dětí sourozenců zůstavitele (praneteře a prasynovci) a potomci prarodičů zůstavitele (strýcové a tety). Nedědí-li některý potomek prarodičů zůstavitele, dědí jeho děti (bratrance a sestřenice zůstavitele). V zákonné úpravě pak pravděpodobně omylem chybí údaj o tom, že děti dětí prarodičů zůstavitele dědí podíl dítěte prarodičů stejným dílem, ačkoli by tam tato formulace měla být, což lze dovést ze smyslu úpravy dědického práva v obdobných případech.⁹⁶

V § 1641 občanského zákoníku je pak upravena problematika několikerého příbuzenství, tzn. situace, kdy některá osoba je se zůstavitelem příbuzná z více stran. Této problematice se věnovali ve svém komentáři již pánové Rouček a Sedláček, a jde například o situaci, kdy by bratranec uzavřel manželství se svou sestřenicí. V případě, že taková situace nastane, i když v praxi zřejmě nebude příliš obvyklá, je zcela pochopitelné, že předmětná osoba bude po zůstaviteli dědit pouze z titulu jednoho příbuzenského vztahu k zůstaviteli, a to z toho bližšího k zůstaviteli, v rámci dřívější dědické třídy, než by tomu bylo z titulu druhého příbuzenského vztahu.

3.3. Odúmrť

Nedědí-li žádná z osob uvedených v rámci výše specifikovaných šesti tříd zákonných dědiců, je okruh zákonných dědiců vyčerpán. Pokud však zůstavitel zanechal pořízení pro případ smrti, kde sice nepovolal dědice, ale nařídil odkazy – např. státní vysoké škole či umělecké galerii, pak nebude-li v době zůstavitelovy smrti „k dispozici“ žádný dědic ze zákona, případně celá pozůstalost z části této státní vysoké školy a z části galerii. Teprve nebude-li možné pozůstalost nikomu svěřit dle tohoto pravidla, případně státu.⁹⁷

Tato úprava přímo navazuje na úpravu obsaženou v ABGB. V porovnání předchozí právní úpravou opouští aktuální občanský zákoník koncepci odúmrťi jako

⁹⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 345*

⁹⁷ ELIÁŠ, K. et al. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 290*

výrazu práva vyplývajícího ze státní svrchovanosti a vychází z úpravy obsažené již v 19. stol. v Code civil (čl. 768) a v rakouském občanském zákoníku (§ 760 ABGB). Podle § 462 zákona č. 40/1964 Sb., dědictví státu totiž pouze připadlo, stát ale nepatřil v pravém slova smyslu mezi dědice zůstavitele. Šlo tak o skutečnou odúmrt' (caducum) stejně jako v předchozích úpravách. Problém je v tom, že práva a povinnosti založená odúmrtním nárokem státu nespadała do oblasti dědického práva, tedy práva soukromého, ale do sféry práva veřejného, což vyvolává ten důsledek, že vylučuje aplikaci pravidel mezinárodního práva soukromého o kolizních normách dědického práva.⁹⁸

Z toho důvodu se současný občanský zákoník zcela radikálně (v porovnání s předchozími úpravami) přiklání k tendenci obsažené v rámci některých kodexů jiných zemí, které státu v případě odúmrti přiznávají postavení zákonného dědice. Jako příklady lze v tom směru uvést občanské zákoníky Španělska (čl. 956), Německa (§ 1936), Itálie (čl. 586), Maďarska (§ 599) nebo Polska (čl. 935). Proces převzetí majetku po zůstaviteli státem je pak obsažen v zákoně č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

Po vzoru německého zákoníku a v duchu zásady, že soukromý majetek má zůstat spíše v soukromých rukou než v rukou státu, je však postavení státu jako zákonného dědice specifické oproti ostatním zákonným dědicům. Stát totiž ani nemusí uplatňovat výhradu soupisu dle § 1674 a násl. občanského zákoníku, jeho odpovědnost je omezena do výše ceny nabytého dědictví (§ 1706, věta první občanského zákoníku). Stát také na rozdíl od jiných dědiců není oprávněn dědictví odmítnout. Nemá dokonce ani právo na odkaz dle § 1594, odst. 1 věty třetí, což znamená, že povolá-li zůstavitel dědice s určením, že ten určitou věc dědit nemá, považuje se to za zřízení odkazu zákonným dědicům. To lze vyložit tak, že taková věc připadne i dědici ze závěti, a nejsou-li k dispozici žádní dědici dědicí v rámci zákonné dědické posloupnosti, kteří by mohli po zůstaviteli dědit, měl by odkaz v důsledku toho připadnout státu.⁹⁹ Podle tohoto ustanovení může státu připadnout i pozůstalost zatížená dluhy. Z toho důvodu

⁹⁸ KUČERA, Z., TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním*. Komentář, 1. vydání. Praha: Panarama, 1989, s. 147an.

⁹⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 332

má stát ze zákona totožné právní postavení jaké má dědic, který si vyhradil soupis pozůstalosti.¹⁰⁰

3.4. Nepominutelní dědicové a započtení na povinný díl; vydědění

Institut nepominutelného dědice je upraven v §1642 – 1653 zákona č. 89/2012 Sb. Rozsah oprávněných osob odpovídá předchozí právní úpravě (tj. §479 platného občanského zákoníku), když § 1643 stanoví, že mezi nepominutelné dědice tedy patří děti zůstavitele, případně, nedědí-li, přicházejí na řadu jejich potomci (vnuci zůstavitele). Poměrně úzký okruh nepominutelných dědiců byl tak zachován i nadále, a to v porovnání např. s rozsáhlejší úpravou rakouskou, německou či švýcarskou, či níže zmiňovanou katalánskou.

Ještě před rokem 1950 ale mezi nepominutelné dědice na našem území patřili například i rodiče zůstavitele. Tato tendence je nadále zachována v mnoha zahraničních právních úpravách, kdy například v Katalánsku patří mezi nepominutelné dědice jak rodiče zůstavitele (za splnění určitých podmínek), tak částečně i manžel / registrovaný partner zůstavitele.

Oproti předchozí právní úpravě však v současném občanském zákoníku dochází k návratu k tendenci uplatňované v obecném zákoníku občanském, tzn. povinný díl nepominutelného dědice je chápán pouze jako pohledávka nepominutelného dědice vůči dědicům, kteří mají povinnost nepominutelného dědice vyplatit v penězích, nestanoví-li zůstavitel jinak, případně nedohodne-li se nepominutelný dědic s ostatními dědici na jiném způsobu vyrovnání povinného dílu. Za veškeré dluhy dědictví však odpovídají pouze dědici.¹⁰¹

V §1643, odst. 2 nového občanského zákoníku je patrný rozdíl mezi povinným dílem pro nezletilé a zletilé potomky, stejně jako v předchozí právní úpravě. Oproti ní však v novém občanském zákoníku došlo ke snížení povinného podílu pro nepominutelné dědice z obou skupin. Úprava obsažená v dřívějším občanském zákoníku z roku 1964 vedla totiž k nepřiměřeným tvrdostem ve vztahu k zůstaviteli.

¹⁰⁰ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11. 4. 2011). s.977

¹⁰¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 352*

Pozůstalost po svobodné matce či svobodném otci, kteří měli nezletilé dítě, totiž připadla celá jemu, jakkoli mohl mít zůstavitel slušnou a mravně odůvodněnou potřebu zajistit po své smrti ze svého majetku např. vlastní starou matku, zdravotně postiženého nedospělého bratra nebo prarodiče, kteří ho léta vychovávali.¹⁰²

Je-li nepominutelný dědic nezletilý, musí se mu nově dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného podílu (přičemž do konce roku 2013 dle zákona č. 40/1964 Sb. to byl celý zákonný podíl). Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného podílu (oproti dřívější polovině zákonného podílu).¹⁰³ Zůstavitel tak může závětí či dědickou smlouvou nakládat se svým majetkem ve větším rozsahu než dříve. Nepominutelného dědice však samozřejmě nic nenutí k tomu, aby práva na povinný díl využil, ten tak může povinný díl odmítnout. Má-li však nepominutelný dědic věřitele, který má vůči němu vykonatelnou pohledávku, může se tento věřitel, zkracuje-li právní jednání dlužníka uspokojení jeho vykonatelné pohledávky, domáhat, aby soud určil, že právní jednání dlužníka (spočívající v neuplatnění práva na povinný díl) není vůči němu právně účinné.

Povinný díl nepominutelných dědiců se vypočítává z čisté hodnoty pozůstalosti, tedy po odečtení dluhů zůstavitele a závad, které na majetku vázly již v době zůstavitelovy smrti. Oproti předchozí právní úpravě aktuální občanský zákoník stanoví, že nepominutelný dědic nemá právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu. Z tohoto důvodu soud může dědicům povolit splátky na povinný díl nebo odklad jeho splatnosti, jsou-li pro to na straně dědiců zvláště závažné důvody a lze-li to na nepominutelném dědici jako jejich věřiteli rozumně požadovat. Předmětná pohledávka nepominutelného dědice se však i v těchto případech úročí již od původní splatnosti částky odpovídající povinnému dílu. Nepominutelný dědic se nicméně může s dědici (ze závěti nebo z dědické smlouvy) dohodnout i jinak. Například v souladu s § 1657, odst. 2 občanského zákoníku se může nepominutelný dědic s ostatními dědici dohodnout na tzv. odbytném, tj. uzavřít dohodu o tom, že nepominutelnému dědici bude namísto zaplacení povinného dílu vydána věc z pozůstalosti, která se zapisuje do veřejného seznamu. Pokud by se však jakoukoliv

¹⁰² ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 292

¹⁰³ Citace z: §1643 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

dohodou mezi nepominutelným dědicem a ostatními dědici zkrátila práva dalších věřitelů, je vůči těmto věřitelům taková dohoda neúčinná.¹⁰⁴ Nedojde-li k dohodě dědiců o odbytém s nepominutelným dědicem, nezbude než provést odhad a soupis pozůstalosti ve smyslu § 1685, odst. 1 občanského zákoníku.

Zůstavitel je tedy s ohledem na výše uvedené povinen práva nepominutelných dědiců respektovat a zanechat nepominutelným dědicům to, co jim náleží, ať již ve formě dědického podílu nebo odkazu (§1644, odst. 1 nového občanského zákoníku). To, co bylo nepominutelným dědicům zanecháno, navíc nesmí být zatíženo podmínkami, příkazy či jinými omezeními (např. povinností uhradit dluhy, právem stavby, věcnými břemeny, služebnostmi). Zákonodárce totiž vychází z úvahy, že povinný díl je již tak dost nízký, že nelze jeho hodnotu nadále snižovat zatížením dluhy a jinými závadami.

V praxi pak mohou nastat dvě situace. Buď zůstavitel stanoví, aby nepominutelný dědic převzal, co mu zůstavitel odkazuje, avšak s omezeními (neboť je záležitostí vlastního rozhodnutí dědice, zda projevené vůli zůstavitele vyhoví), anebo může tento dědic vyžadovat povinný díl, na který má právo dle § 1650 a následujících ustanovení občanského zákoníku. V případě, že zůstavitel v závěti nepominutelného dědice vůbec za dědice nepovolá, přestože zůstaviteli bylo známo, že je nepominutelný dědic naživu, nastává oproti předchozí úpravě z roku 1964 změna v tom smyslu, že závěť není (jako do konce roku 2013 dle §479 ObčZ) v příslušné části neplatná a pozůstalost tak případně závětním dědicům tak, jak je zůstavitel určil. Může se tak stát nevědomě (omylem) nebo vědomě (úmyslně). V případě, že se tak stalo úmyslně, nedotýká se to zásadně práva nepominutelného dědice na jeho povinný díl. Není však vyloučena ani situace, kdy zůstavitel má nepominutelného dědice, o jehož existenci nevěděl. V tomto případě je mu přiznáváno právo na povinný díl v zákonném rozsahu., a ostatní dědici a odkazovníci se s nimi musejí ve smyslu § 1653 občanského zákoníku vypořádat.¹⁰⁵ Poměr, jakým tak učiní, se určí dle poměru čistých hodnot podílů nebo odkazů, které sami z pozůstalosti nabyli.

¹⁰⁴ NEVRKLA, Luboš. *Rozšíření okruhu zákonných dědiců a započítávání na dědické podíly dle nového občanského zákoníku*, [online]. <http://www.epravo.cz/>, 7. ledna 2014 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozsireni-okruhu-zakonnych-dedicu-a-zapocitavani-na-dedicke-podily-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-93310.html>

¹⁰⁵ Citace z: Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (stav ke dni 11. 4. 2011). s. 981

Povinný díl se stanoví bez zřetele na odkazy a jiné závady vznikající z pořízení pro případ smrti (závěti).

Na povinný díl nepominutelného dědice se v souladu s § 1660 občanského zákoníku započte:

- vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyt odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením;
- to, co nepominutelný dědic od zůstavitele bezplatně obdržel v posledních třech letech před jeho smrtí, ledaže zůstavitel přikáže, aby se započtení provedlo za delší dobu; potomku se kromě toho započte i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek.

Na povinný díl potomka se dále započte:

- to, co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započtením podnikání;
- to, co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého potomka; (Jestliže k poskytnutí výše uvedeného došlo dříve než v posledních třech letech před zůstavitelovou smrtí, provede se takové započtení, jenom pokud zůstavitel neprojeví opačnou vůli).
- to, co dostali od zůstavitele jeho rodiče, na jejichž místo vstupuje.¹⁰⁶

Při započtení se však nepřihlíží k běžným darováním. Až do určení povinného dílu se nepominutelný dědic poměrně účastní na zisku a ztrátě pozůstalosti. Výše popsaný postup výpočtu povinného dílu se nepoužije, pokud si nepominutelný dědic dohodne s dědici odbytné (blíže specifikované výše), a tuto dohodu schválí soud.

Dědické podíly se vypočtou stejně jako povinný díl nepominutelného dědice. Při posloupnosti dědiců podle pořízení pro případ smrti (závěti, dědické smlouvy či dovětku) nebo při zákonné dědické posloupnosti se nicméně započtení na dědický podíl

¹⁰⁶ NEVRKLA, Luboš. *Rozšíření okruhu zákonných dědiců a započítávání na dědické podíly dle nového občanského zákoníku*, [online]. <http://www.epravo.cz/>, 7. ledna 2014 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozsireni-okruhu-zakonnych-dedicu-a-zapocitavani-na-dedicke-podily-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-93310.html>

provede jen tehdy, přikázal-li to zůstavitel projevem vůle učiněným ve formě předepsané pro pořízení závěti.

Soud může provést započtení na dědický podíl, i když to zůstavitel nepřikázal, jestliže by nepominutelný dědic jinak byl neodůvodněně znevýhodněn (k obvyklým darováním se ani v tomto případě nepřihlíží).¹⁰⁷

Podle § 113 zákona o zvláštních řízeních soudních je nepominutelný dědic účastníkem řízení o pozůstalosti, jde-li v něm o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu. V řízení tedy bude třeba nejprve vyřešit otázku platnosti vydědění tohoto dědice, jelikož neplatně vyděděný nepominutelný dědic jako osoba, o níž lze mít důvodně za to, že je zůstavitelovým dědicem (dle § 110 z.ř.s.) by měl mít právo vyjádřit se k pravosti a platnosti případné dědické smlouvy či závěti zůstavitele.

Nepominutelný dědic má dále práva uvedená v § 143 a 144 z.ř.s., upravující postup při zjišťování stavu a obsahu listin o pořízení pro případ smrti, o prohlášení o vydědění, o smlouvě o zřeknutí se dědického práva, apod., které nebyly sepsány ve formě notářského zápisu a které notář přijal do úschovy. V případě, že by se ukázalo, že dědická smlouva či závěť jsou neplatné, nastoupili by pak k dědění dědici ze zákonné dědické posloupnosti a mezi nimi i neplatně vyděděný nepominutelný dědic.¹⁰⁸

Ustanovení § 1645 sleduje starou zásadu *exheredatus partem facit ad minuendam* (podíl vyděděného způsobí zmenšení povinného dílu) ve spojení se zásadou *exheredationes non sunt adiuvandae* (vydědění se nemá podporovat). Vzhledem k první z výše uvedených zásad se při výpočtu povinného dílu nepominutelného dědice započítává i podíl vyděděného dědice tak, jako by vyděděn nikdy nebyl. Důvodem, proč se aktuální občanský zákoník k této zásadě hlásí, je především to, že při několika nepominutelných dědicích nemůže mít nikdo z nich prospěch z toho, že některého

¹⁰⁷ NEVRKLA, Luboš. *Rozšíření okruhu zákonných dědiců a započítávání na dědické podíly dle nového občanského zákoníku*, [online]. <http://www.epravo.cz/>, 7. ledna 2014 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozsireni-okruhu-zakonných-dedicu-a-zapocitavani-na-dedicke-podily-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-93310.html>

¹⁰⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 376*

z nich zůstavitel vydědí, protože ani po takovém projevu zůstavitelovy vůle jeho povinný díl nevzroste.¹⁰⁹

Nový občanský zákoník přejímá dosavadní zákonné důvody pro vydědění včetně formy prohlášení o vydědění, avšak částečně úpravu modifikuje. Návrh prvního odstavce § 1646 přejímá Knappův návrh v zájmu odstranění pochybností, zda lze potomka vydědit jen částečně.¹¹⁰

Zůstavitel tedy může vydědit nepominutelného dědice, který:

- mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi (dle dřívější úpravy: v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří či jiných závažných případech)
- o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl (dle předchozí úpravy: o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl);
- byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze (dříve: byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v délce trvání nejméně jednoho roku);
- vede trvale nezřízený život (dříve: trvale vede nezřízený život).

Z výše uvedené komparace vyplývá, že v případě druhého a čtvrtého důvodu vydědění nedošlo téměř k žádným změnám, u druhého důvodu bylo vypuštěno slovo trvale, tzn. bude třeba sledovat intenzitu nezájmu o zůstavitele. V případě prvního důvodu pro vydědění je pak třeba nouzi chápat jako nouzi peněžitou či nezajištění povinné výživy potomků jejich rodičům. Co se týče třetího důvodu vydědění, jak ostatně vyplývá z výše uvedeného, dle předchozí právní úpravy zůstavitel potomka mohl vydědit, byl-li odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody ve výši nejméně jednoho roku. Nová úprava tento důvod modifikovala tak, že potomka lze vydědit, spáchal-li trestný čin za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Dle komentáře k novému občanskému zákoníku bude třeba toto v každém konkrétním případě posoudit z výroků a odůvodnění odsuzujícího rozsudku.

¹⁰⁹ tamtéž

¹¹⁰ KNAPP, V., PAULY, J., Zamyšlení nad novelou občanského zákoníku, *Právník*, 1983, s. 723

Dle nové právní úpravy tedy bude moci být vyděděn i potomek odsouzený na dobu kratší než jeden rok a může jít i o odsouzení, při kterém soud povolil podmíněný odklad výkonu trestu. Tento důvod pro vydědění bude tedy zřejmě naplněn v případech, kdy byl takový trestný čin spáchán na osobě, která má být zvláště chráněna, jako např. na těhotné ženě, na dítěti mladším 15 let, nebo byl-li spáchán zvláště trýznivým způsobem či z jiné zavrženíhodné pohnutky. U čtvrtého důvodu pro vydědění je rozporuplný výklad termínu „trvale nezřízený život“. Tím se obecně rozumí takové chování trvalého charakteru, které je s to vyvolat obecné pohoršení a není třeba, aby takové pohoršení bylo skutečně vyvoláno.¹¹¹ Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2011, sp.zn. 21 Cdo 190/2010 pak lze za vedení nezřízeného života označit *„takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy. Chování vyděděného bude v takovém případě vykazovat známky kontinuitnosti (tedy nikoliv jen nahodilosti a ojedinělosti a dlouhodobosti, kdy již nebude zpravidla možné očekávat návrat k běžnému způsobu života, tak jak je vnímán většinou společností.“*¹¹²

Nově je možné vydědit zadluženého či marnotratného nepominutelného dědice, pokud by tu byla obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Povinný díl náležící tomuto dědici tedy v případě vydědění přímého potomka případně potomkům vyděděného či potomkům těchto dětí, pokud se potomci vyděděného nezřekli dědictví po zůstaviteli nebo nejsou-li sami nezpůsobilí dědit. U tohoto nového důvodu pro vydědění tedy bude vždy záležet na úvaze zůstavitele, zda je důvod pro vydědění u marnotratného dědice v konkrétním případě dán. Rozhodující je tedy důvodnost obav, že se tak bude nepominutelný dědic chovat po smrti zůstavitele. Ke každému konkrétnímu případu bude třeba přistupovat subjektivně, jelikož míra již nepřipustné marnotratnosti se v různých majetkových vrstvách osob diametrálně liší. Důvody vydědění jsou stanoveny taxativně – z žádných dalších důvodů než těch uvedených v občanském zákoníku tedy není možné nepominutelného dědice platně vydědit.

Další změnou oproti předchozí právní úpravě je to, že do zákonné úpravy se vrací z § 770 ABGB ustanovení, že zůstavitel může dědice vydědit s odkazem na jeho

¹¹¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 361*

¹¹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2011, sp.zn. 21 Cdo 190/2010

nezpůsobilost být dědicem. V případě, že se tak skutečně stane, bude určitá osoba vyloučena z dědění z vůle zůstavitele, nikoli proto, že je dle zákona nezpůsobilá dědit. Toto pojetí by mělo vyloučit případné spory, zda snad zůstavitel za svého života potenciálnímu dědicovi jeho poklesek prominul či nikoli. Návrh občanského zákoníku z roku 1937 toto ustanovení vypustil s argumentem, že možnost takového vydědění je „příliš samozřejmá“, dnes tomu tak ale již není, a proto se tato úprava jeví jako vhodná a její zpětné zařazení do právní úpravy vydědění naprosto kvitují.¹¹³

Zákon předpokládá, že zůstavitel vydědí nepominutelného dědice a ustanoví dědicem někoho jiného, a to buď současně s vyděděním, nebo později, má-li tedy být naplněn smysl institutu vydědění, je třeba jej vyložit tak, že vyděděním je nepominutelný dědic postižen tak, že ztrácí dědické právo i právo na povinný díl. Právo na povinný díl mu náleží pouze, byl-li vyděděn neplatně.

V případě, že vyděděný nepominutelný dědic nesouhlasí s důvody vydědění, je možné, aby se bránil žalobou v rámci soudního řízení. Jeho úkolem však bude prokázat, proč dle jeho názoru zůstavitel neměl zákonný důvod pro vydědění nepominutelného dědice.

Zemře-li zůstavitel po 1. lednu 2014, tedy za účinnosti v současnosti platného občanského zákoníku, a bude-li odporovat jeho prohlášení o vydědění právním předpisům účinným v době kdy bylo učiněno (tj. bylo-li prohlášení učiněno před 1. 1. 2014 – dle zákona č. 40/1964 Sb.), bude se považovat za platné, bude-li vyhovovat ustanovením nového občanského zákoníku (viz § 3072 občanského zákoníku). Praktickým dopadem tohoto ustanovení pak tedy je např., že v případě, že zůstavitel sepsal listinu o vydědění ještě za účinnosti starého občanského zákoníku, ale zapomněl uvést například důvod vydědění, nezpůsobí to neplatnost této listiny o vydědění, protože podle nové právní úpravy nemusí být zákonný důvod vydědění uveden. Hlavním důvodem je to, že zákonný důvod je většinou v případě vydědění znám jak zůstaviteli, tak jeho potomkovi, a není tedy nutné ho zveřejňovat.

Dle současné právní úpravy lze v České republice nepominutelného dědice platně vydědit v případě, byl-li důvod vydědění dán v době, kdy zůstavitel učinil

¹¹³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 355-356*

prohlášení o vydědění, ale i tehdy, byl-li důvod vydědění dán až v době zůstavitelovy smrti.¹¹⁴ Nepominutelný dědic, který byl vyděděn neplatně, má právo na povinný díl, a byl-li zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění.¹¹⁵

3.5. Dědická (ne)způsobilost

Dědická nezpůsobilost je upravena v § 1481 až 1483 občanského zákoníku. Dědit může pouze osoba, která je způsobilá být dědicem. Zákonná posloupnost dědiců odráží zákonodárceovu představu o normálním uspořádání rodinného života. U mnoha příbuzenských poměrů však nastávají s novou právní úpravou určité zvraty, a proto je třeba pamatovat i na odchylky od tohoto uspořádání. Dosavadní pravidlo o zhojení překážek dědění prominutím zůstavitele zůstává zachováno. Úprava se však upřesňuje v tom směru, že se vyžaduje výslovné prominutí ze strany zůstavitele.

Aktuální právní úprava se od úpravy v § 469 z.č. 40/1964 Sb. liší především v tom, že se rozšířil okruh osob, vůči nimž, když se dědic dopustí činu povahy úmyslného trestného činu, stane se nezpůsobilým k dědění. Nově tak není způsobilý dědit ten, kdo spáchal úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu (tedy příbuzným v přímé linii), ale i ten, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti poslední vůli zůstavitele. Ve všech případech, kdy nedošlo k pravomocnému odsouzení dědice a soud se v řízení pozůstalosti dozví o tom, že některý z dědiců by neměl být způsobilým dědicem, bude třeba provést o tom šetření. I když dědici nebudou namítat dědickou nezpůsobilost jednoho z nich, je notář jako soudní komisař povinen ve věci provést šetření, má-li k dispozici určité indicie o tom, že k některému činu ji zakládající došlo, jak mu ukládá § 20, odst. 1 a § 21 z.ř.s. V případě, že soudní komisař zjistí tímto šetřením dědickou nezpůsobilost, a takový dědic bude trvat na svém dědickém právu, nezbuďte než jeho účast v řízení usnesení dle § 7, odst. 2 z.ř.s. ukončit.

Je třeba uvědomit si, že zákon již nevyžaduje, aby se osoba dopustila úmyslného trestného činu, ale z uvedené změny formulace na „čin povahy úmyslného trestného činu“ je patrné, že dochází k rozšíření okruhu osob, které jsou dědicky nezpůsobilé z

¹¹⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 359*

¹¹⁵ Citace z: §1650 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

tohoto důvodu. Nová formulace by měla odstranit pochybnosti původní právní úpravy o tom, zda dědicky nezpůsobilé mohou být také osoby trestně neodpovědné (pro nedostatek věku či nepřičetnost v době spáchání činu; srov. k tomu § 25 a 26 trestního zákoníku). I tyto osoby jsou od 1. 1. 2014 vyloučeny z dědického práva, dopustí-li se jednání povahy trestného činu.

Dědická nezpůsobilost nastává i v případě, že trestný čin nebyl dokonán, naplňuje-li jednání pachatele znaky přípravy nebo pokusu trestného činu (viz § 20 a 21 trestního zákoníku). Pro závěr o dědické nezpůsobilosti není přitom rozhodující, zda pachatel byl za úmyslný trestný čin proti některé z uvedených osob odsouzen; případně, zda zanikla možnost trestního postihu v důsledku smrti pachatele či prohlášení za mrtvého, promlčení, amnestie či udělení milosti apod. (k tomu § 11 trestního řádu).¹¹⁶

Co si pod zavrženíhodným činem proti poslední vůli zůstavitele představit? Jde o případy, kdy potenciální dědic zůstavitele donutí k sepsání poslední vůle, dále když zůstaviteli, který právě sepisuje poslední vůli, její sepsání překazí, závěť zfalšuje nebo například úmyslně zničí. Zavrženíhodným činem může být i to, že dědic, ačkoli jej o to nemocný nepohyblivý zůstavitel žádal, nezajistil právní pomoc a svědky potřebné pro sepsání poslední vůle. Jedinou možností, jak této osobě způsobilost vrátit, je případ, kdy zůstavitel tomuto potenciálnímu dědici takový čin výslovně odpustí.

K tomu, zda jsou dány důvody dědické nezpůsobilosti, musí soud přihlédnout z úřední povinnosti, neboť dědická nezpůsobilost nastává ze zákona, vztahuje se na všechny dědice, a to bez ohledu na titul, o který opírají své dědické právo. Dědici se mezi sebou nemohou dohodnout, že k dědické nezpůsobilosti nebudou přihlížet a budou souhlasit, aby takový dědic dědil, i když se dopustil některého z činů uvedených v § 1481 nebo § 1482 občanského zákoníku a zůstavitel mu takový čin výslovně neprominul. Nezpůsobilý dědic tedy nedědí, nestane se odkazovníkem, ani nemá právo na povinný díl.¹¹⁷

¹¹⁶ FIALA, R., DRÁPAL, L. et al.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 38

¹¹⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720)*. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 27

V § 1483 občanského zákoníku je pak výše uvedená zásada ještě zesílena, když je zde uvedeno, že potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele. To neplatí v případě stanoveném v § 1482 odst. 1 občanského zákoníku.¹¹⁸ Uzavřel-li zůstavitel dědickou smlouvu nebo pořídil závěť a dědic z těchto dědických titulů se stane nezpůsobilým, bude záležet na tom, zda zůstavitel povolal náhradníka pro případ, že dědic dědictví nenabude. Pokud není ustanoven náhradník, a je-li více dědiců k celé pozůstalosti, stane se podíl nezpůsobilého dědice uvolněným podílem a přiroste k dědickým podílům ostatních dědiců, budou-li splněny pro to podmínky vyplývající z § 1504 a případně dle § 1505, odst. 2 občanského zákoníku. Nejsou-li dány podmínky pro přirůstání dědického podílu, protože byl všem dědicům zůstavitelem zanechán určitý dědický podíl (§1505, odst. 1) a není-li náhradník, získají uvolněný dědický podíl dědici ze zákona, stejně jako v případě, když se stane jediný dědic zůstavitele z dědické smlouvy nebo závěti nezpůsobilým dědicem a není ustanoven náhradník.¹¹⁹

Dalším z nově definovaných příkladů dědické nezpůsobilosti je situace, kdy v den zůstavitelovy smrti probíhá řízení o rozvod manželství, zahájené na zůstavitelův návrh, podaný v důsledku toho, že se jeho manžel/manželka vůči zůstaviteli dopustil(a) činu naplňujícího znaky domácího násilí. Zůstavitelův manžel/manželka je v tomto případě vyloučen(a) jako zákonný dědic.¹²⁰ Lze předpokládat, že se pozůstalý manžel bude bránit tím, že se domácího násilí nedopouštěl, a bude trvat na svém zákonném dědickém právu. Proto lze mít za to, že s touto osobou pravděpodobně bude jednáno v řízení o dědictví jako s tím, kdo přichází v úvahu jako dědic (viz § 110, odst. 1 z.ř.s.), a to až do doby, než bude rozhodnuto o jejím dědickém právu či naopak, že není k dědění způsobilá. U tohoto konkrétního případu bych ráda uvedla, že dle zde použité terminologie to vypadá, že manžel bude vyloučen pouze z možnosti dědění ze zákona, ale nijak ho to neomezuje v možnosti dědění na základě jiného dědického titulu. Jak toto ustanovení chápat nám nejspíše upřesní až nová judikatura. Navíc dědická nezpůsobilost je založena pouze v případě rozvodu z důvodu domácího násilí, nikoli rozvodu i z jiných důvodů.

¹¹⁸ Citace z: §1483 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720. Komentář. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 27*

¹²⁰ Citace z: §1482 , odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Výše uvedené se uplatní také pro registrované partnery, zemře-li jeden z nich v průběhu řízení o zrušení partnerství zahájeného na návrh podaný v důsledku toho, že se partner (násilník) dopustil vůči zůstaviteli činu naplňujícího znaky domácího násilí (srov. k tomu § 3020 občanského zákoníku). Závěrem k tomuto konkrétnímu důvodu zbývá dodat, že bude-li skutkově sporné, zda se pozůstalý manžel (partner) dopustil jednání naplňujícího znaky domácího násilí, půjde o spor o dědické právo, který bude třeba zpravidla řešit podáním žaloby ve sporném řízení.¹²¹

Rodič se může stát nezpůsobilým dědicem po svém potomkovi dle zákonné dědické posloupnosti, byl-li zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával.¹²² V případě první skutkové podstaty (zneužívání) musí jít o zneužívání zásadního charakteru, které je opakované či dlouhodobé; jednotlivé vybočení z rámce řádného výkonu rodičovské odpovědnosti není možné takto sankcionovat. Rovněž u druhé skutkové podstaty půjde o opakující se či trvalé zanedbávání rodičovské odpovědnosti (např. soustavně nedostatečná péče o kojence). Ve druhém odstavci § 871 občanského zákoníku jsou upraveny případy, kdy zákon ukládá soudu povinnost posoudit, a to ve zvláštním řízení soudním, nejsou-li dány důvody pro zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti (např. spáchal-li rodič proti svému dítěti úmyslný trestný čin apod.). Z dikce zákonného ustanovení je zřejmé, že nebude stačit samotné jednání naplňující znaky zneužívání či zanedbávání rodičovské odpovědnosti, ale vyžadovat se bude rozhodnutí soudu o zbavení rodičovské odpovědnosti.¹²³ Zemře-li dítě na následky zneužívání či zanedbávání výkonu rodičovské odpovědnosti ze strany rodiče dříve, než bude v řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti rozhodnuto, pak rodič nebude vyloučen z dědického práva podle posuzovaného ustanovení, ale mohl by být nezpůsobilým dědit po dítěti podle § 1481 občanského zákoníku, půjde-li o čin naplňující znaky úmyslného trestného činu.

I tato dědická nezpůsobilost je omezena pouze na dědění ze zákona. Jakmile tedy potomek takového rodiče nabude svéprávnosti, záleží pouze na něm, zda se

¹²¹ FIALA, R., DRÁPAL, L. et al.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 43-44

¹²² Citace z: §1482, odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

¹²³ FIALA, R., DRÁPAL, L. et al.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 44

rozhodne takového rodiče povolat za svého dědice pořízením pro případ smrti a svému rodiči tímto způsobem odpustit. Dojde-li ke zbavení rodičovské odpovědnosti z důvodů uvedených v § 871, odst. 1 občanského zákoníku, tento důvod dědické nezpůsobilosti trvá nadále bez ohledu na to, že dítě již nabylo svéprávnosti.

Posledním z případů dědické nezpůsobilosti, který bych chtěla na tomto místě zmínit, je dědická nezpůsobilost odkazovníka. Vzhledem k tomu, že odkazovníkem může být v souladu s § 1594, odst. 1 věty druhé občanského zákoníku, pouze osoba způsobilá dědit, nenabudou odkaz ani odkazovníci či pododkazovníci, naplní-li důvody dědické nezpůsobilosti dle § 1481 anebo § 1482, odst. 1 a odst. 2 občanského zákoníku. Jejich nezpůsobilost by pak byla pravděpodobně řešena jako předběžná otázka v soudním sporu o vydání odkazu, nebude-li odkazovníkovi chtít dědic dobrovolně plnit s odkazem na jeho potenciální nezpůsobilost.

Dědickou nezpůsobilost zpravidla namítá některý z dědiců, čímž dochází ke sporu o dědické právo, který je třeba řešit postupem dle § 1672, 1673, odst. 1 občanského zákoníku a dle § 169 a 170 z.ř.s. Namítá-li někdo dědickou nezpůsobilost jiného, nese důkazní břemeno.

3.6. Řízení o pozůstalosti v zákoně o zvláštních řízeních soudních

Má rigorózní práce se sice zaměřuje zejména na intestátní posloupnost v komparativním pohledu, avšak na dědění je třeba nahlížet nejen z hlediska hmotně právního, ale bezpochyby i z hlediska procesně právního. Dle Jana Krčmáře, autora knihy „Právo občanské V. Právo dědické“ – účelem řízení o pozůstalosti je *„aby se pozůstalost dostala do rukou pravého dědice a aby byly splněny povinnosti náležející zůstaviteli, dědicům a jiným osobám, které z pozůstalosti něco nabudou, případně aby splnění takových povinností bylo alespoň zajištěno.“*

Až do 31.12.2013 byl procesní postup v rámci dědického řízení obsažen ve zvláštní části zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, konkrétně v hlavě páté, v ustanoveních § 175a - § 175ze. Od 1.1. 2014 nahradil příslušná ustanovení občanského soudního řádu zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z.ř.s.“), který danou materii upravuje v hlavě třetí tohoto zákona pod označením

„Řízení o pozůstalosti“, a to konkrétně v § 98- 280 z.ř.s., v § 281-288 z.ř.s. jsou pak upraveny úschovy v řízení o pozůstalosti. Kromě samotného řízení o pozůstalosti je v třetí hlavě obsažena i právní úprava likvidace dědictví. Já se však v této podkapitole zaměřuji pouze na tu část dědictvého práva procesního, která souvisí s tématem mé rigorózní práce.

Hned úpravou v § 98, odst. 1) z.ř.s. došlo ke zjednodušení a zrychlení určení místně příslušného okresního soudu v řízení o pozůstalosti. Na rozdíl od předchozí právní úpravy, kdy příslušným soudem byl soud, v jehož obvodu měl zůstavitel naposledy bydlíště¹²⁴, je dle § 98, odst. 1, písm. a) z.ř.s. k řešení řízení o pozůstalosti nyní příslušný v prvním stupni okresní soud (či Městský soud v Brně), v jehož obvodu měl zůstavitel v době své smrti evidováno místo trvalého pobytu v informačním systému evidence obyvatel dle zákona o evidenci obyvatel, případně místo jiného pobytu, evidované podle jiných právních předpisů. Krajské soudy (či Městský soud v Praze) jsou příslušné k rozhodování o odvolání (§ 10 OSŘ). Nejvyšší soud je pak příslušný k rozhodnutí o dovolání proti usnesením odvolacího soudu (§ 10a OSŘ), pokud proti nim zákon opravný prostředek připouští.¹²⁵

Dle § 99 z.ř.s. je pak oproti předchozí právní úpravě nově možné přímo delegovat řízení o pozůstalosti (přikázat věc) z důvodu vhodnosti okresnímu soudu příslušnému dle bydliště dědiců, nikoli dle bydliště zůstavitele, je-li to tak efektivnější a vhodnější s ohledem na to, že například většina potenciálních dědiců bydlí v jiné části republiky, než bydlel zůstavitel a tedy i od místa, kde se nachází příslušný soud. Důvodem pro delegaci může být i stav, kdy je vhodné projednat více vzájemně souvisejících pozůstalostních řízení soustředěněji u jediného soudu. Vždy však je třeba mít na paměti, že k delegaci lze přistoupit jen tehdy, jestliže by projednání věci jiným než (dosud) místně příslušným soudem znamenalo hospodárnější, rychlejší či po skutkové stránce spolehlivější a důkladnější posouzení věci. Proto je třeba brát ohled i na stav konkrétního řízení a rozsah již provedeného dokazování. Přihlédnout je možné

¹²⁴ Viz § 88, písm. j) zákona 99/1963 Sb., ve znění do 31.12.2014, tj. *„k řízení je příslušný soud v jehož obvodu měl zůstavitel naposledy bydlíště- a neměl-li bydlíště nebo nelze-li bydlíště zjistit, v jehož obvodu měl naposledy pobyt; není-li takový soud, je příslušný soud, v jehož obvodu je zůstavitelův majetek, popřípadě mezi několika takto příslušnými soudy ten, který první provedl úkon, jde-li o řízení o dědictví.“*

¹²⁵ MENCLEROVÁ, Markéta. *Dědictvé právo po rekonstrukci – procesní aspekty*. [online]. cfoworld.cz, 1.12.2013 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z WWW: <http://cfoworld.cz/legislativa/dedicke-pravo-po-rekonstrukci-procesni-aspekty-2730>

k doloženým poměrům účastníků řízení, ke komplikacím, jež pro ně znamená dostavit se k procesnímu soudu, apod. Příkázání věci by však nemělo způsobit nepřiměřenou újmu jinému účastníkovi. Osoby, které mohou o příkázání věci z důvodu vhodnosti požádat, jsou dle § 110 z.ř.s. dědici zůstavitele, vypravitel pohřbu, a dále stát (je-li ve věci zákonným dědicem). Ve spojení s tímto ustanovením je třeba rozlišovat tzv. delegaci nutnou – nastává tehdy, pokud jsou všichni, kdo mohli u daného soudu o věci rozhodovat, vyloučeni z jejího projednání z důvodu své podjatosti (§ 14 a násl. OSŘ), a tzv. delegaci vhodnou, kdy důvodem odnětí věci místně příslušnému soudu a jejímu příkázání jinému soudu jsou jen takové okolnosti, které povedou k rychlejšímu a hospodárnějšímu projednání věci.¹²⁶

Funkce soudního komisaře i dle současné právní úpravy náleží notáři, pověřenému příslušným soudem, v jehož obvodu působí, a to dle stanoveného rozvrhu práce. Notář je oprávněn v rámci řízení o pozůstalosti činit veškeré úkony s výjimkou úkonů vyjmenovaných v § 99, odst. 2 z.ř.s. I nadále bude možné dědické řízení, resp. řízení o pozůstalosti na návrh dědice anebo usnesením soudu i bez návrhu.

Oproti úpravě ve zvláštní části občanského soudního řádu, se změnila i úprava účastenství v řízení o pozůstalosti. Kromě osob, o nichž lze důvodně předpokládat, že jsou zůstavitelovými dědici (včetně státu, má-li připadnout dědictví státu jako odúmrtí) a vypravitele pohřbu se počet účastníků rozrůstá, a to mimo jiné z tohoto důvodu, že se počet dědických tříd rozrostl ze čtyř na šest. I z tohoto důvodu se patrně celé řízení o pozůstalosti prodlouží, neboť bude potřeba postupně vyrozumět všechny v úvahu přicházející dědice o jejich dědickém právu, o možnosti uplatnit výhradu soupisu, a až poté, pokud nebude žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, bude přicházet v úvahu stát.

Smyslem právní úpravy řízení o pozůstalosti je zejména snaha, aby v něm byli vypořádáni všichni v úvahu přicházející dědicové a všichni zůstavitelův majetek tak, aby přechod na dědice byl úplný, konečný a zamezilo se pozdějším žalobám zpochybňujícím závěry dědického řízení. Z tohoto důvodu osoby, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, jsou účastníky po celou dobu řízení

¹²⁶ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. et al.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 190 - 192

(i když nedědí), a tím jim zůstává zachováno i právo k podání řádných a mimořádných opravných prostředků (I. ÚS 261/03, 207/2005 USn.).

Svůj odraz v pozůstalostním právu procesním nacházejí znovu zavedené instituty dědických smluv, odkazů a odkazovníků, náhradníků, dědické přihlášky apod. Síla dědických titulů nepřímo vyplývá z § 1673 ObčZ. Nově tak soudní komisař musí zjišťovat, zda zůstavitel část pozůstalosti neodkázal, následně bude zjišťovat, zda nebyla uzavřena dědická smlouva, a až poté bude zkoumat existenci a případný obsah závěti. Teprve poté, co soudní komisař zjistí všechny výše uvedené skutečnosti a ani jedna z těchto situací nenastane, bude připadat v úvahu rozhodování o dědictví ze zákona.

Nově zavedeným účastníkem řízení je pak také například vykonavatel závěti. Vykonavatel dohlíží na splnění vůle zůstavitele i po skončení řízení o pozůstalosti, jeho funkce, na rozdíl od funkce správce dědictví, nezaniká právní mocí rozhodnutí, kterým se řízení končí. Vykonavatel je tedy účastníkem po celou dobu trvání řízení o pozůstalosti a je jediným jeho účastníkem, kterého se řízení osobně nedotýká. Vykonavatele závěti lze povolat, aby se usnadnilo vypořádání mezi spoludědici, nebo má-li být pozůstalost spravována třetí osobou. V posledním uvedeném případě je jmenováním vykonavatele závěti zůstaviteli umožněno dlouhodobě realizovat jeho představy, především u nezletilých (mladistvých) dědiců a ohledně zůstavitelových podniků.¹²⁷

Institut správce pozůstalosti pak znala právní úprava účinná do 31. 12. 2013 jako správce dědictví, jeho obsah byl přejet do nové právní úpravy prakticky beze změn. Pouze označení ukazuje, že v této funkci jde o správu pozůstalosti, nikoli dědictví, protože dědictvím je pozůstalost jen vzhledem k dědicům, zatímco v tomto případě správce spravuje jmění, které zůstavitel zanechal, nejen v zájmu dědiců, ale i jiných osob (odkazovníků a dalších věřitelů apod.). Na rozdíl od vykonavatele závěti je hlavním úkolem správce pozůstalosti péče o jmění, tedy majetková správa. Smyslem institutu správce pozůstalosti je uchování majetku, který náleží (může náležet) do pozůstalosti. Činnost správce pozůstalosti směřuje zejména k tomu, aby nedocházelo k poškození nebo ztrátě tohoto majetku, popřípadě aby se očekávaným způsobem

¹²⁷ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. et al.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 245

zvýšil. Byl-li povolán vykonavatel závěti, řídí se správce pozůstalosti jeho pokyny; jejich vzájemná práva a povinnosti se posoudí podle ustanovení o příkazu (§ 1430 ObčZ).¹²⁸

Účastníky pouze části řízení jsou dále manžel zůstavitele, který je účastníkem, jde-li o rozhodnutí o právech a povinnostech ze společného jmění při zániku manželství smrtí zůstavitele, a nepominutelný dědic zůstavitele, který je účastníkem, jde-li v řízení o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu. Věřitel zůstavitele je účastníkem, jde-li v řízení o odloučení pozůstalosti nebo o soupis pozůstalosti, které navrhl. Všechny tyto osoby přestávají být účastníky řízení, jakmile se účel jejich účasti naplní.

Další změnou oproti předchozí úpravě v občanském soudním řádu je úprava procesního nástupnictví v případě, ztratí-li účastník v průběhu řízení o pozůstalosti způsobilost být účastníkem tohoto řízení. V takovém případě notář ve funkci soudního komisaře pokračuje v probíhajícím řízení s osobou, která do protokolu výslovně prohlásí, že je právním nástupcem již nezpůsobilého účastníka a své tvrzení o oprávněnosti přechodu práv a povinností z původního účastníka na sebe prokáže. Dojde-li odvážnou smlouvou podle § 1714, odst. 2 občanského zákoníku ke zcizení dědictví po smrti zůstavitele, podle § 121 z.ř.s. bude notář ve funkci soudního komisaře nadále pokračovat na místě dědice s nabyvatelem dědictví, za předpokladu, že zcizitel a nabyvatel o to u soudu do protokolu výslovně požádají a jestliže zcizení dědictví prokážou.

„Novinkou“ zavedenou zákonem o zvláštních řízeních soudních je veřejné zjišťování obsahu listin, jako je pořízení pro případ smrti, listina obsahující prohlášení o vydědění, smlouva o zřeknutí se dědického práva, v případě, že tyto listiny nebyly sepsány formou notářského zápisu a zároveň byly tyto listiny přijaty do notářské úschovy.¹²⁹

¹²⁸ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. et al.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 248

¹²⁹ Citace z: § 143 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

O takovémto zjištění jsou pak potenciální dědicové notářem jako soudním komisařem vyrozuměni vyvěšením oznámení na úřední desce. Ve zcela výjimečných případech může být vyrozumění tohoto typu sděleno i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků.

Dalším institutem, zavedeným občanským zákoníkem, upraveným v § 1709 občanského zákoníku, je institut odloučení pozůstalosti. Odloučení pozůstalosti (*separatio bonorum*) má za účel znemožnit splynutí pozůstalosti s ostatním majetkem dědice v případech, kdy tu je obava, že dědic bude předlužen, takže ani po nabytí prospěchu z pozůstalosti nebude moci dostát závazkům, které na něho v důsledku dědění přecházejí (např. proto, že i samotný dědic má své další dluhy, nebo bylo rozhodnuto insolvenčním soudem o úpadku dědice a celková výše dluhů dědice výrazně převyšuje hodnotu pozůstalosti). V rámci tohoto řízení notář jako soudní komisař dle § 152 z.ř.s. na návrh věřitele, osvědčujícího důvodnou obavu z předlužení dědice, usnesením rozhodne o odloučení pozůstalosti a ukáže-li se to jako nezbytné, majetek zajistí. Jedná se o opatření k ochraně věřitelů, které má svůj důvod tehdy, je-li pozůstalost zřejmě aktivní, ale dědic sám je předlužen.¹³⁰

Podstatným krokem vpřed z hlediska ochrany věřitelů zůstavitele je pak povinnost dědiců zakotvená v § 1704 občanského zákoníku, kdy dědicové jsou povinni hradit společně a nerozdílně dluhy zůstavitele, neuplatní-li výhradu soupisu. Na tuto novinku je pak navázána povinnost soudního komisaře, stanovená § 175 z.ř.s., poučit každého doposud „aktivního“ účastníka řízení o pozůstalosti, jakým způsobem je možné výhradu soupisu uplatnit a jaké jsou následky neuplatnění. K uplatnění výhrady soupisu pozůstalosti je pak soudem stanovena lhůta v délce trvání jednoho měsíce ode dne, kdy byl dědic o tomto právu vyrozuměn.

Až doposud byl věřitel nucen žalovat všechny potenciální dědice, chtěl-li zabránit promlčení své pohledávky v průběhu řízení o dědictví. Nově tato povinnost odpadá, jelikož v průběhu řízení o pozůstalosti nemůže skončit promlčecí doba pohledávky věřitele, a to ani v případě, pokud ještě věřitel nepřihlásil svou pohledávku do pasiv pozůstalosti. V této souvislosti je třeba vyjít z hmotněprávní úpravy v § 643,

¹³⁰ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. et al.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 305

odst. 1 občanského zákoníku, kdy „přešla-li povinnost uhradit pohledávku zůstavitelova věřitele na dědice, skončí promlčecí lhůta nejdříve uplynutím šesti měsíců ode dne, kdy bylo dědictví potvrzeno“ (tj. nejdříve 6 měsíců po pravomocném skončení dědictví).

Co se týče samotného průběhu dědického řízení, průběh projednání dědictví je popsán v ustanoveních § 137 a následujících. z.ř.s. Řízení o pozůstalosti příslušný okresní soud zahájí i bez návrhu tehdy, když se od matričního orgánu dozví o úmrtí určité fyzické osoby. V rámci předběžného šetření v řízení o pozůstalosti zjistí soud případnou existenci, věcnou a formální platnost pořízení pro případ smrti a také případně v něm obsaženou volbu práva rozhodného pro dědění provedenou zůstavitelem a její platnost. Zjištění stavu a obsahu listin o pořízení pro případ smrti, o prohlášení o vydědění, o smlouvách o zřeknutí se dědického práva nebo o zrušení těchto jednání, které nebyly sepsány ve formě notářského zápisu a které notář přijal do notářské úschovy, se provede, jak již bylo řečeno výše, veřejně.

Dle § 1542, odst. 1 občanského zákoníku je zůstaviteli umožněno v případě nenadále události a bezprostředního ohrožení života pořídit závěť před třemi současně přítomnými svědky. V § 1542, odst. 2 je pak uvedeno, že nepořídí-li svědci záznam o poslední vůli zůstavitele, bude důvodem dědické posloupnosti soudní protokol o výslechu svědků. Procesně na toto ustanovení navazuje § 146 z.ř.s., který stanoví, že příslušný soud v zájmu předcházení možného zneužití tohoto institutu ke zjištění obsahu takového pořízení pro případ smrti nařizuje jednání, v rámci kterého vyslechne všechny svědky zůstavitelovy poslední vůle. Upustit od takového dokazování lze jen tehdy, brání-li tomu závažné okolnosti nebo prohlásí-li všichni dědicové, že na výslechu netrvají (zejména proto, že pořízení pro případ smrti nebo prohlášení o vydědění nehodlají v řízení zpochybňovat). Závažnou okolností, která může bránit výslechu svědka, může být např. smrt svědka nebo jeho nepříznivý zdravotní stav. Povolání svědků allografní závěti slouží k tomu, aby tyto osoby mohly potvrdit, že jde o zůstavitelovu pravou závěť, v případě, objeví-li se po smrti zůstavitele pochybnosti, zda jde skutečně o jeho poslední vůli, tedy – řečeno jinak – aby tím bylo věrohodným způsobem osvědčeno, že závěť skutečně obsahuje poslední vůli zůstavitele.

Kromě svědků právních jednání zůstavitele soud (soudní komisař) může vyslechnout každého, kdo je informován o dědicích zůstavitele anebo o jiných osobách,

kteře mohou mít právo na majetek z pozůstalosti (zejména o nepominutelném dědici nebo odkazovníku), neboť i takový důkaz je způsobilým prostředkem pro zjištění rozhodných skutečností.¹³¹

Notář dále zjišťuje osobní a majetkové poměry zůstavitele a činí potřebná šetření ke zjištění skutečností významných pro řízení, podle kterých si ověřuje získané informace. Při jednání, na které pozve všechny osoby, které přicházejí v úvahu jako dědicové, notář znovu ověří správnost zjištěných údajů a poučí dědice o jejich dědickém právu a možnosti dědictví odmítnout. Každý, kdo má u sebe pořízení zůstavitele pro případ smrti či jinou listinu významnou pro řízení a rozhodnutí o pozůstalosti, je notářem vyzván, aby ji předložil.

Pokud byl zůstavitel ženatý či zůstavitelka vdaná, pořídí notář soupis majetku a dluhů náležejících do společného jmění, které se rozdělí na část připadající pozůstalému manželovi a na část spadající do dědictví. Dále notář pořídí soupis aktiv a pasiv dědictví, určí obvyklou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví. Poté mohou dědicové, kteří dědictví neodmítli, uzavřít dohodu o vypořádání dědictví. Zákon předpokládá, že k ocenění aktiv pozůstalosti může dojít oceněním na základě společného prohlášení dědiců, oceněním tím, kdo spravuje pozůstalost a nebo oceněním znaleckým posudkem (§ 181 odst. 1 ZŘS). Jedním z těchto způsobů je třeba stanovit cenu obvyklou aktiv dědictví. Určení obvyklé ceny majetku a jiných aktiv pozůstalosti má totiž mimo jiné vliv na odměnu notáře, která bude notáři – soudnímu komisaři - při skončení řízení o pozůstalosti určena. Nejběžnějším způsobem ocenění je ocenění na základě společného prohlášení dědiců. Je totiž logické, že dědic, jako právní nástupce zůstavitele, se o majetek, který má zdědit, zajímá, a odpověď na otázku, jakou cenu takový majetek má, mu nečiní žádné větší obtíže.

Na základě výsledků jednání vydá notář jako soudní komisař usnesení, kterým dědickou dohodu schválí. Pokud k uzavření dědické dohody nedojde, potvrdí dědictví dědicům podle jejich zákonných podílů nebo závěti. Nabytí dědictví potvrdí i v případě, že zůstavitel měl jen jednoho dědice. Objevili-li se po právní moci rozhodnutí, jímž bylo řízení zastaveno, majetek, který tvoří aktivum pozůstalosti, popřípadě též pasivum

¹³¹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. et al.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 297

pozůstalosti, soud projedná dědictví. To však neplatí, objeví-li se dodatečně pouze pasivum dědictví. Ohledně již projednaného dědictví zůstává rozhodnutí neměnné, soud pouze doplní dosavadně vyhotovený soupis o aktivech a pasivech pozůstalosti a rozhodnutí ve věci samé.

3.7. Dědění s mezinárodním prvkem dle zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Vzhledem k přijetí nové právní úpravy v oblasti soukromého, zejména občanského práva, zákonodárci rekonfigurovali taktéž právní úpravu v oblasti mezinárodního práva soukromého. Dřívější zákon o mezinárodním právu soukromém, zákon č. 97/1963 Sb. byl s účinností od 1. 1. 2014 nahrazen zákonem č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“). Tento zákon, stejně jako zákon předcházející, zakotvuje základní pravidla, kterými se soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem řídí. Konkrétně v oblasti dědického práva došlo však k poměrně zásadním změnám.

Kromě zákona o mezinárodním právu soukromém dne 17. 8. 2015 nabylo účinnosti i nové nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, ze dne 4. 7. 2012 (dále také jako „Nařízení“). Toto Nařízení je přímo použitelné i v České republice na pozůstalost po osobách, které zemřou v tento den nebo později, a má přednost před ostatními normami tuzemského práva, které mu odporují. Nařízení tedy určitým způsobem modifikuje úpravu dědění s mezinárodním prvkem obsaženou v ZMPS. Ostatní oblasti soukromého práva se však i nadále řídí převážně úpravou ZMPS.

Evropská unie zdůvodnila nutnost přijetí této nové právní úpravy potřebou odstranit „*překážky volného pohybu osobám, které se v současnosti potýkají s obtížemi při uplatňování svých práv v souvislosti s dědictvím, jež má přeshraniční dopady*“ (bod 7 preambule Nařízení). Nařízení je použitelné na dědictví osob, které zemřely 17. srpna 2015 nebo později (čl. 83 odst. 1 nařízení), přičemž neméně důležitá je (s ohledem na

mezinárodní charakter nařízení) rovněž skutečnost, že nařízením nejsou vázány Velká Británie a Severní Irsko.

3.7.1. Úprava dědění s mezinárodním prvkem, použitelná od 1. 1. 2014 do 16. 8. 2015

Úprava obsažená v zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, jak již bylo výše uvedeno, se použije u zůstavitelů, kteří zemřeli mezi 1. 1. 2014 a 16. 8. 2015. Na rozdíl od předcházející právní úpravy, kdy při zjišťování pravomoci českých soudů hrála roli státní příslušnost zůstavitele bez ohledu na místo jeho úmrtí, dle § 74, odst. 1 ZMPS je pravomoc českých soudů k projednání dědictví dána, měl-li zůstavitel v době své smrti obvyklý pobyt v ČR. Obvyklým pobytem se v takovém případě rozumí místo, kde se zůstavitel po delší dobu zdržoval a kde má skutečné „středisko svého života“, resp. stálé nebo obvyklé centrum svých zájmů.¹³² Je zcela nepochybné, že nová právní úprava je odrazem toho, že stále častěji dochází k přeshraničnímu pohybu Evropanů a přílivu imigrantů, a obvyklý pobyt odpovídá potřebě řešení dědických poměrů s mezinárodním prvkem nejlépe.

České soudy mají výlučnou a nepodmíněnou pravomoc k projednání pozůstalosti ve třech případech:

- Měl-li zůstavitel obvyklý pobyt v tuzemsku v době své smrti, a to bez ohledu na místo jeho úmrtí či jeho státní příslušnost nebo státní příslušnost jeho dědiců.
- Zanechal-li zůstavitel nemovitost v tuzemsku, přičemž státní příslušnost zůstavitele či jeho obvyklý pobyt opět nemají pro tyto účely žádný význam.
- Dojde-li k současnému splnění tří následujících podmínek: pozůstalost či její část se nalézá v tuzemsku, jde o zůstavitele, který byl občanem ČR, ale jeho obvyklý

¹³² Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. : *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 389-391

pobyt nebyl v tuzemsku, a o projednání této pozůstalosti požádal alespoň jeden z dědiců zůstavitele, který má obvyklý pobyt v tuzemsku.¹³³

Nejde-li o žádný z výše uvedených případů dědění s mezinárodním prvkem, český soud se v souladu s § 74, odst. 5 ZMPS omezí na potřebná opatření k zajištění majetku po zůstaviteli a zároveň účastníkům na jejich žádost vydá potvrzení o tom, že projednání dědictví nenáleží do pravomoci českých soudů. Má-li být vydán majetek do ciziny, vyrozumí o tom soud tuzemské dědice a věřitele oznámením, které vyvěsí po dobu 15 dnů na úřední desce soudu; známým účastníkům se toto oznámení doručí. To samozřejmě není aplikovatelné, pokud je součástí dědictví po zůstaviteli pouze majetek nepatrné hodnoty a tento má být vydán vypraviteli pohřbu či jiné obdobné osobě v souladu s rozhodným právem.

V souvislosti s výše uvedeným je třeba zdůraznit, že spory v souvislosti s řízením o pozůstalosti s mezinárodním prvkem jsou z rozsahu ZMPS vyňaty a jejich projednání je třeba posoudit podle mezinárodní smlouvy nebo dle obecných ustanovení ZMPS určujících mezinárodní příslušnost.

Co se týče určení rozhodného práva, dle § 76 ZMPS platí, že byl-li tedy zůstavitel státním občanem České republiky, a alespoň jeden z dědiců má v České republice obvyklý pobyt, bude v daném případě aplikovatelný český právní řád.

Dle § 78 ZMPS jestliže není žádný dědic, který by mohl dědictví po zůstaviteli nabýt, ať již ze závěti či ze zákona, zůstavitelovy věci a práva umístěná na území České republiky případnou České republice. Rozhodnutí o tom přísluší do pravomoci českých soudů. Za dědice se nepovažuje stát nebo jiný územní útvar nebo pro tyto případy existující instituce, ledaže by byly dědicem ustanoveným v závěti.

Co se týče uznání pravomocných cizích rozhodnutí ve věcech dědických v České republice, pravidla pro uznání jsou stanovena v § 79 ZMPS, kde je uvedeno, že *„cizí rozhodnutí vydaná ve státě, v němž měl zůstavitel v době své smrti obvyklý pobyt nebo jehož byl státním občanem, a jde o stát, který vydává dědictví zůstavitelů s obvyklým pobytem v České republice k projednání českým soudům nebo přiznává právní*

¹³³ Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. : *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 394

účinky jejich rozhodnutím v těchto věcech, se uznávají bez dalšího řízení, jestliže tomu nebrání pravomoc českých soudů.“

3.7.2. Dědění s mezinárodním prvkem po 17. 8. 2015; Evropské dědické osvědčení

Jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, od 17. 8. 2015 nabyla účinnosti nová právní úprava obsažená v Evropském nařízení č. 650/2012. Cílem tohoto Nařízení je odstranění překážek při vypořádání dědictví s přeshraničními dopady tak, aby mohl zůstavitel zvolit právo rozhodné pro uspořádání jeho budoucích dědických poměrů z důvodu právní jistoty a s cílem zamezit štěpení dědictví. Toto Nařízení bude použitelné zejména v situacích, kdy se majetek zůstavitele nachází v několika různých státech nebo zůstavitel měl vazbu na několik různých států z hlediska své státní příslušnosti, obvyklého pobytu a centra svých sociálních a ekonomických zájmů), je-li alespoň jeden z dotčených států členským státem Evropské unie.

Určení příslušného soudu podle Nařízení je dáno obecně (primárně jde tedy o soud členského státu, na jehož území měl zůstavitel obvyklý pobyt v době smrti – viz čl. 4 Nařízení), ale je možná i písemná dohoda o volbě soudu mezi dotčenými stranami (viz čl. 5 Nařízení). Možností je také volba tzv. podpůrné příslušnosti (dle čl. 10 Nařízení), dle které jsou příslušné soudy členského státu, v němž se majetek tvořící pozůstalost nachází za podmínky, že měl zůstavitel v době smrti státní příslušnost tohoto členského státu; nebo pokud se místo předchozího obvyklého pobytu zůstavitele nacházelo na území tohoto členského státu, za podmínky, že v době zahájení řízení od změny tohoto místa obvyklého pobytu neuplynulo období delší než pět let. V případě, že tyto výše uvedené podmínky nejsou splněny, je příslušný soud členského státu, kde se majetek nachází.

Poslední z možností určení příslušného soudu, je tzv. *forum necessitatis*, tedy to, že soudy některého z členských států mohou ve věci rozhodnout, jestliže ve třetím státě, k němuž má daná věc úzkou vazbu, není řízení možné, nebo je v takovém třetím státě

nelze rozumně zahájit nebo vést; věc musí mít ovšem dostatečnou vazbu na stát, kde bylo řízení zahájeno (viz čl. 11 Nařízení).¹³⁴

Co se týče určení rozhodného práva v dědických věcech v rámci EU, i rozhodné právo lze primárně určit obecně (tj. jako právo státu, ve kterém měl zůstavitel svůj obvyklý pobyt v době smrti – viz čl. 21 Nařízení), neexistovalo-li užší spojení zůstavitele s jiným státem. I v případě určení rozhodného práva však Nařízení umožňuje možnost volby práva. To v praxi znamená, že osoba zůstavitele si může zvolit za právo, jímž se řídí (resp. bude řídit) její dědictví jako celek, právo státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění této volby nebo v době své smrti – viz čl. 22 Nařízení).

Nařízení dále nově zavádí v rámci Evropské unie vydávání tzv. EDO, tj. Evropského dědického osvědčení. Toto osvědčení je bez dalšího přímo účinné ve všech členských státech včetně státu původu. Je vydáváno na základě žádosti dědice, odkazovníka, vykonavatele závěti či správce pozůstalosti, kteří potřebují v jiném členském státě prokázat svůj status nebo vykonávat práva z něj plynoucí. Účelem EDO je prokázání toho, že někdo je dědicem anebo odkazovníkem zůstavitele a jaké jsou jeho konkrétní majetkové nároky vůči majetku tvořícímu pozůstalost.¹³⁵ Použití EDO však není jediným možným řešením takové situace, není povinné, předmětné skutečnosti lze prokázat i prostřednictvím jiných prostředků.

Časová platnost tohoto osvědčení je 6 měsíců, přičemž žadateli je vydávána pouze jeho ověřená kopie, originál si ponechá vydávající orgán¹³⁶. Jakmile uplyne doba platnosti, je třeba zažádat o prodloužení či vydání nové kopie osvědčení. Ohledně EDO platí vyvratitelná domněnka, že osvědčení pravdivě dokládá v něm uvedené skutečnosti.

Pro vydání osvědčení je třeba použít předepsaný formulář žádosti, a to dle pokynů a náležitostí specifikovaných v čl. 65 a 66 Nařízení.

¹³⁴ NASKOVÁ, Dominika. *Novinky v oblasti mezinárodního práva soukromého a práva mezinárodního obchodu*, [online]. <http://mps-pmo.blogspot.cz>, 6.srpna 2012 [cit. 2015-08-19]. Dostupné z WWW: <http://mps-pmo.blogspot.cz/2012/08/nove-narizeni-c-6502012-o-prislusnosti.html>

¹³⁵ ERBSOVÁ, H., *Dědění s mezinárodním prvkem po 17.8.2015* [online]. www.ucetnikavarna.cz, 1.5. 2015, [cit. 2015-08-19]. Dostupné z WWW: <http://www.ucetnikavarna.cz/archiv/dokument/doc-d50295v61853-dedictvi-s-mezinarodnim-prvkem-po-17-8-2015/>

¹³⁶ Čl. 70 Evropského nařízení č. 650/2012

K tomu, aby bylo rozhodnutí o dědictví vydané v jednom členském státě EU uznatelné v jiném členském státě Evropské unie, není dle čl. 39 Nařízení třeba vést v tomto jiném členském státě žádné zvláštní řízení. Důvody pro neuznání rozhodnutí jednoho členského státu v jiném členském státě jsou pak uvedeny v čl. 40 Nařízení.

K tomu, aby bylo rozhodnutí vydané v jednom členském státě EU vykonatelné v jiném členském státě Evropské unie, stačí, aby osoba, která na vykonatelnosti rozhodnutí má zájem, splnila postup uvedený v čl. 45 – 58 Nařízení.

Je třeba zdůraznit, že v rámci řízení o uznání rozhodnutí nebo o prohlášení jeho vykonatelnosti nelze v žádném případě přezkoumávat věcnou správnost takového rozhodnutí.¹³⁷ V rámci řízení o prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí není přezkoumávána ani uznatelnost rozhodnutí.¹³⁸

U dokumentů vydaných v členských státech Evropské unie se na základě čl. 74 tohoto Nařízení nevyžaduje legalizace ani jiný formální požadavek.

¹³⁷ Čl. 41 Nařízení;

¹³⁸ Čl. 40 a 48 Nařízení;

4. Dědické právo ve Španělsku, Katalánsku a Mexiku

Následující kapitola je věnována komparaci české právní úpravy, týkající se dědického práva s dědickým právem ve Španělsku, v Katalánsku a v Mexiku. Specialitou Španělského království je to, že některé z autonomních oblastí mají svou vlastní právní úpravu určitých právních odvětví, a právě Katalánsko, ve kterém jsem jeden semestr studovala, je toho typickým příkladem. A právě studium založené na komparaci španělského a katalánského dědického práva bylo jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla v rámci své rigorózní práce provést komparaci právě těchto právních úprav.

Jak již bylo tedy výše avizováno, dědické právo ve Španělském království upravuje nejen španělský občanský zákoník (Codigo Civil Español) a občanský soudní řád (Ley de Enjuiciamiento Civil), ale také regionální předpisy autonomních společenství (leyes forales / autonomas), částečně španělská ústava a zčásti Haagská úmluva ze dne 5. října 1961, o střetu právních norem týkajících se závěti. Je proto na místě upozornit na to, že Španělsko není stranou Haagské úmluvy ze dne 1. srpna 1989 o právu použitelném na dědění majetku zesnulých osob.¹³⁹

První část této kapitoly je věnována porovnání dědického práva jako komplexního celku s vytyčením hlavních rysů španělské, katalánské a mexické právní úpravy, následující část pak bude věnována již přímo komparaci českého dědického práva s úpravou ve Španělsku, Katalánsku a Mexiku – a v některých případech i mezi jednotlivými zahraničními úpravami navzájem.

Důvodem pro zvolení Španělska jako země v rámci komparace dědického práva byl, jak již bylo výše uvedeno, můj semestrální studijní pobyt na Právnické fakultě Universitat de Barcelona, ale také to, že tamní právní úprava vychází z diametrálně odlišných pramenů, z kompletně jiného politického uspořádání, jímž je monarchie. Nejmarkantnějším rozdílem oproti české úpravě dědického práva je, jak jsem již zmínila výše, že ve Španělsku, kromě španělského občanského zákoníku (Codigo Civil Español, dále jen „CCEsp“), existuje ještě speciální úprava občanského práva, a to

¹³⁹32: *Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons* [online]. <http://www.hcch.net/>, 7. Července 2014 [cit. 2014-07-07]. Dostupné z WWW: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=62

právní předpisy autonomních oblastí, kam patří například i již výše zmiňovaný katalánský občanský zákoník (Codi Civil de Catalunya , dále jen „CCCat“).

Jedním ze základních principů dědického práva je, že jakákoliv osoba může být povolána za dědice a zdědit tak po zůstaviteli jeho majetek. Španělský právní řád nečiní rozdíly mezi osobami různých národností nebo náboženského smýšlení a stanovuje tedy pro dědění jakési univerzální pravidlo.

Dědické řízení se např. v Katalánsku jako jedné z autonomních oblastí řídí autonomní právní úpravou, a to na základě principu *lex rei sitae*. Vypořádání dědictví závisí ve většině případů na národnosti zůstavitele (*principio lex personae*).

V rámci španělského práva není stanovena žádná výjimka v případě, že předmětem dědictví je nemovitost nacházející se v zahraničí, protože je uplatňován princip jednoty dědictví. Má se tak zamezit tomu, aby se jednotlivé součásti dědictví odkazovaného zůstavitelem neřídily každá úpravou dědického práva jiné země. Jestliže byl zůstavitel občanem více zemí, použije se při projednání dědictví právo země, ve které bylo dědické řízení zahájeno nebo právo země, jejíž měl zůstavitel skutečnou státní příslušnost, tzn. země, s níž měl zůstavitel nejužší vztahy. Volný výběr práva použitelného pro projednání dědictví tedy není přípustný.¹⁴⁰

V případě, že zahraniční jurisdikce odkazuje při dědění zpět do Španělska, i když jde o zahraniční („nešpanělskou“) osobu, použijeme španělský právní řád vždy, bez ohledu na trvalý pobyt nebo místo úmrtí zůstavitele. Není-li povolán žádný dědic, zdědí vše stát, stejně jako je tomu v České republice.¹⁴¹

Jde-li ve Španělsku o sporné dědické řízení, v němž není zřejmé, kdo by měl dědictví projednávat, jsou příslušné soudní orgány dle místa posledního bydliště zůstavitele. Tyto orgány jsou pak příslušné k projednávání všech druhů dědictví.

¹⁴⁰ *Dědictví ve Španělsku. Dědické právo v Evropě* [online]., www.successions-europe.eu, 15. května 2011 [cit. 15. května 2011], Dostupné z WWW: <http://www.successions-europe.eu/cs/spain/topics/which-law-applies-can-i-choose-the-applicable-law-to-my-inheritance>

¹⁴¹ *Inheritance tax and law* [online], Globalpropertyguide.com, 25. května 2011 [cit. 25. května 2011], dostupné z WWW: <http://www.globalpropertyguide.com/Europe/Spain/Inheritance>

Notář vstupuje do dědického řízení ve Španělsku v několika případech. Prvním z nich je situace, kdy zůstavitel nezanechal závěť a notář tak musí vydat potvrzení o úmrtí a potvrzení o poslední vůli zůstavitele.

Velmi zajímavé je to, že dědici si mohou svobodně zvolit notáře, který povede jejich dědické řízení. Nezanechal-li zůstavitel závěť, musí notář kromě jiného vypracovat seznam povolaných dědiců. U intestátní dědické posloupnosti projednává dědictví pouze notář příslušný dle místa posledního bydliště zůstavitele ve Španělsku. O vydání dědického osvědčení mohou notáře požádat pouze děti, vnuci či rodiče zůstavitele nebo pozůstalý manžel. V ostatních případech je pak třeba obrátit se na soud.

Akceptace a samotné nabytí dědictví jednotlivými dědici je shodně s právní úpravou v České republice prováděno před notářem, a to formou notářského zápisu. Nelze-li však dosáhnout dohody mezi všemi dědici, nebo v případě dědického sporu nebo nesrovnalostí, je dědický spor řešen soudně.

Soud zasahuje do dědického práva i v případě, zemřel-li zůstavitel, aniž by zanechal závěť a navíc neměl-li ani děti, rodiče, manžela nebo registrovaného partnera. V tomto případě pak příslušný soud vydává dědické prohlášení.

Specifika úpravy španělské jako celostátní a katalánské jako lokální jsou uvedena v rámci každé z podkapitol věnované jedné z těchto oblastí.

V poslední části této kapitoly se zaměřuji na komparaci českého dědického práva s právní úpravou další ze španělsky mluvících zemí, a to konkrétně s Mexikem. Mexiko jsem si vybrala proto, že jde opět o španělsky mluvící zemi, stát skládající se z několika více či méně samostatně fungujících územních oblastí stejně jako ve Španělsku a historie i kultura obou zemí spolu souvisejí.

Dle mého názoru navíc doposud na území České republiky neproběhla detailní komparace mexické právní úpravy s novou českou právní úpravou dědického práva, tj. jak se jednotlivé úpravy od sebe liší a v čem jsou si naopak podobné. Zároveň, ve spojení s komparací s dědickým právem ve Španělsku a Katalánsku, je možné si studiem této práce udělat poměrně ucelený obraz o specifických a styčných bodech všech aktuálních právních úprav dědického práva.

I v Mexiku, stejně jako ve Španělsku, se jednotlivé federativní státy řídí speciální právní úpravou, ale i tak většina mexických států stejně v oblasti občanského práva vychází z celostátního *Código Civil Federal*(CCF), celým názvem „*Nuevo Código civil federal publicado en el Diario Oficial de la Federación en cuatro partes los días 26 de mayo, 14 de julio, 3 y 31 de agosto de 1928*“ ve znění poslední reformy z 9. 4. 2012, tj. občanského zákoníku celostátního, platícího pro všech 32 státotvorných územně-správních jednotek Mexika.

I proto jsem se v této poslední části čtvrté kapitoly zaměřila na právní úpravu mexického občanského zákoníku jako na klíčovou právní úpravu dědického práva v Mexiku (z níž beztak úprava jednotlivých federativních zemí Mexika více či méně vychází).

4.1.Španělské dědické právo (Derecho de sucesiones)

Španělské dědické právo je upraveno v třetí části třetí knihy *Código Civil Español*, (Dále jen „*CCEsp*“) v člancích 657 až 1087. Stejně jako v České republice, *CCEsp* nám ve svém článku 657 říká, že k dědění osoby dochází v okamžiku smrti zůstavitele.

K dědění dle španělského dědického práva (tedy v „*derecho común*“, což je právo společné pro všechny autonomní oblasti Španělska, nemají-li k dispozici vlastní právní úpravu příslušných právních institutů) dochází buď na základě projevu zůstavitelovy vůle v testamentu(závěti) anebo na základě zákona. Dědění mohou být veškerý majetek, práva a závazky existující v okamžiku smrti zůstavitele.

Osoby, které mohou po zůstaviteli něco zdědit, se nazývají dědicové (*herederos*) a odkazovníci (*legatarios*). Dědicové jsou dědici univerzálními, dědicími zpravidla celý majetek, zatímco odkazovníci dědí určitou konkrétní věc odkázanou přímo a jen jim. Institut odkazu je ve Španělsku upraven obdobně jako v aktuální právní úpravě v České republice. S poměrně podrobnou úpravou odkazovníků se setkáváme i v *Codi Civil de Catalunya* a *Código Civil de Mexico*

Co se týče druhů **testamentů**, lze je rozdělit do několika skupin, které jsou popsány v člancích 662-743 *CCEsp*. První dělení, které je možné, je na závěť obecnou

(*común*) a speciální (*especial*). Závěti obecné pak dělíme na závěti vlastnoruční (*ológrafo*), otevřené (*abierto*) a uzavřené (*cerrado*). Mezi speciální druhy závětí pak patří například závěť vojenská (*militar*) nebo závěť námořní (*marítimo*).

Způsobilé k pořízení pro případ smrti jsou pak všechny osoby starší 14 let a osoby, které nejsou zbaveny způsobilosti k právním úkonům, anebo pokud jsou, nachází se alespoň ve „světlém okamžiku“ (*momento lucido*) své nemoci. To je řečeno v článku 663 CCEsp.

Vydědění (*desheredación*) je upraveno v člancích 848 -857 CCEsp. Je možné pouze z důvodů uvedených přímo v CCEsp, a to pouze uvedením těchto důvodů v závěti, jako její součást ve formě listiny o vydědění. Je-li v závěti uvedeno pouze, že určitá osoba se vyděd'uje, ale není zde stanoven důvod, má se za to, že vydědění takto obecně stanovené je neplatné.

Mezi hlavní důvody vydědění potomka zůstavitele patří dle článku 853 CCEsp:

- Neposkytnutí / nezajištění výživného rodičům či jiným předkům bez legitimního důvodu (zůstavitel, kterému nebyla potenciálním dědicem poskytováno výživné, ač ho potřeboval, může tedy takového dědice vydědit);
- Zavrženíhodné chování nebo slovní urážky a vyhrožování zůstaviteli.

Články upravující třetí a čtvrtý důvod byly již v roce 1990 zrušeny, tudíž aktuálně zůstávají v platnosti pouze tyto dva důvody vydědění. Už v tom se španělská právní úprava liší od úpravy české, kde jsou uvedeny čtyři důvody pro vydědění.

Na rozdíl od české právní úpravy, kde lze platně vydědit pouze osobu nepominutelného dědice, ve Španělsku lze vydědit i rodiče a jiné předky (článek 854 CCEsp) nebo pozůstalého manžela (článek 855 CCEsp).

Rodiče lze ve Španělsku vydědit například z důvodu ztráty rodičovských práv (*patria potestad*) k potomkům, z důvodu zanedbání výživy svých dětí nebo dalších potomků bez legitimního důvodu, anebo v případě, že jeden z rodičů ohrozil život či postavení druhého a následný pokus o smíření mezi nimi byl bezvýsledný.

Manžela lze na základě článku 855 CCEsp vydědit v případě, že vážně a opakovaně neplnil manželské povinnosti vůči druhému z manželů. Dále ho lze vydědit, došlo-li ke ztrátě rodičovských práv na základě jeho „pochybení“, odepřel-li vyživovací povinnost potomkům nebo druhému z manželů, a nakonec z důvodu útoku vůči osobě zůstavitele a následného bezvýsledného pokusu o smíření, stejně jako tomu bylo v případě důvodů pro vydědění rodičů.

Co se týče **dědické způsobilosti**, dle článku 744 CCEsp na základě platného dědického titulu (ať už závěti nebo zákona) mohou dědit pouze osoby, které nejsou zbaveny způsobilosti dědit. Mezi osoby, které dědit nemohou, pak patří například korporace či družstva, jejichž existence je ve Španělsku protizákonná, nebo ti, jež sice byli počati, ale nenarozeni (jejich vývoj a tím pádem i „život“ jako takový skončil na základě přerušení těhotenství jejich matky).

Dále dle článku 756 CCEsp nejsou způsobilí dědit po svých potomcích rodiče, kteří opustili své potomky, zneužívali je či nutili k prostituci, anebo kteří své děti určitým způsobem „zkazili či zkorumpovali“. Dědit nemůže dle tohoto zákoníku ani osoba, která byla odsouzena nejméně za pokus o vraždu zůstavitele, nebo která se pokusila zabít jeho manžela, potomky či předky. V případě, že jde o některého z nepominutelných dědiců, ztrácí tímto činem svůj nárok na povinný díl.

Velmi zajímavým důvodem pro dědickou nezpůsobilost dle španělského občanského zákoníku je případ, kdy zletilý dědic nenahlásí příslušným úřadům ani měsíc po smrti zůstavitele, že tento zemřel násilnou smrtí (v případě, že je mu tato skutečnost známá). Jedinou výjimkou je případ, kdy ze zákona nemá tato osoba povinnost ohlásit takový čin (například protože by tím způsobila možnost trestního stíhání osob sobě blízkých).

Klasickým případem dědické nezpůsobilosti, kterou máme v obdobném rozsahu obsaženou i v naší právní úpravě je pak případ, kdy dědic donutil zůstavitele pod pohrůzkou násilí, podvodem či vydíráním k sepsání závěti nebo její změně ve prospěch tohoto dědice. Stejně tak je nezpůsobilý dědit ten, kdo zůstavitele donutil ze stejných důvodů závěť zničit či odvolat.

Speciální část občanského zákoníku je věnována **dědickému náhradnictví**, a to ve člancích 774-789 CCEsp. Stejně tak, jako v aktuálním českém občanském zákoníku, i španělský občanský zákoník umožňuje zůstaviteli povolat „dědice – náhradníky“ pro případ, že by osoby, které určil jako dědice „v první řadě“, zemřely dříve, než budou schopny převzít po zůstaviteli dědictví. Dle článku 778 CCEsp lze dokonce stanovit dva dědické náhradníky za jednu osobu (např. dvojčata za svou matku). I tímto specifikem se španělská právní úprava liší od té české.

Posledním institutem z oblasti dědického práva ve Španělsku, který bych chtěla zmínit předtím, než se budu věnovat španělské úpravě dědění ze zákona, je institut „**odkazů**“.

Tento institut zná i české dědické právo, tudíž není třeba v této kapitole blíže vysvětlovat jeho význam. Zaměřím se tedy na ustanovení CCEsp, která mě v úpravě institutu odkazu nejvíce zaujala.

Například, pověří-li předáním odkazu odkazovníkovi zůstavitel pouze některého z dědiců, pouze tento dědic je povinen zprostředkovat předání tohoto odkazu.

Nelze odkázat někomu věc cizí. Jedinou výjimkou je případ, kdy zůstavitel odkáže odkazovníkovi věc, o níž ví, že je cizí. V takovém případě je pak pověřený dědic povinen takovou věc pro odkazovníka opatřit a není-li to proveditelné, předat mu alespoň něco stejné hodnoty. Stejně tak je možné odkázat něco, co sice zůstavitel v době pořízení závěti neměl ve své dispozici, avšak pořídil si to ještě před svou smrtí.

Nelze odkázat neprodejně věci. V případě odkazu užití nějaké věci, užití jejích plodů či přírůstků anebo jejího obývání, je třeba, aby odkazovník mohl užívat práva s touto věcí spojená až do jejich úplného vyčerpání (není-li stanoveno jinak).

Dědic není povinen předat věc odkazovníkovi v případě, kdy věc, jež má být předmětem odkazu, byla zůstavitelem natolik změněna, že již nemůže být k danému účelu použita. Stejně tak nelze odkázat věc, kterou sice zůstavitel zahrnul do své poslední vůle, avšak následně ji použil k úhradě dluhu vůči svým věřitelům.

Velmi zajímavým je odkaz „prominutí dluhů“ dle článku 872 CCEsp, který se však vztahuje pouze na prominutí dluhů, jež dědici vznikly před smrtí zůstavitele a nikoli po ní.

Odkázat může zůstavitel také vzdělání („legado de educación“). V tomto případě spočívá tento druh odkazu v zajištění určitého vzdělání konkrétní osoby, a to až do její plnoletosti.

Odkaz musí být dědicům předán s veškerým příslušenstvím, a to ve stavu minimálně takovém, v jakém byla věc v okamžiku smrti zůstavitele. Nelze přijmout pouze část odkazu a ve zbývajících částech tento odkaz odmítnout.

V případě, že rozsah dědictví po zůstaviteli nepokryje veškeré zůstavitelem „udělené“ odkazy, je prioritou odkazů (které mají být uspokojeny v první řadě) stanovena následovně:

- Odkaz odměňující či odškodňující;
- Odkaz určité přesně specifikované věci, která je součástí majetku po zůstaviteli;
- Odkazy, které zůstavitel označil jako přednostní;
- Odkazy výživného;
- Odkazy vzdělání;
- Další odkazy pak poměrně.

4.2. Dědění ze zákona ve Španělsku (Sucesión intestada)

Intestátní dědická posloupnost je určitým univerzálním způsobem dědění, protože při ní zákon povolává určitý okruh dědiců, z nichž někteří jsou dokonce nepominutelnými dědici, kteří nemohou být z dědění vyňati. Dědění ze zákona je upraveno v třetí knize, třetí kapitole, třetí hlavě Código Civil Español.

Typické pro intestátní dědickou posloupnost ve Španělsku je to, že je, stejně jako v právních řádech dalších zemí Evropy, stavěna do kontrastu s testamentární dědickou posloupností.

Intestátní dědická posloupnost nastupuje, jak vyplývá z článku 912 CCEsp, „v případě, že zůstavitel nezanechal závěť, anebo ji sice zanechal, ale závěť je neplatná

či se ztratila. V případě, že se závěť vztahuje pouze na některé dědice anebo pouze na část majetku, může působit zákon jako dědický titul dokonce i vedle testamentární dědické posloupnosti.“

V následujícím článku, tj. 913 CCEsp, je uvedeno, že v případě, kdy nejsou k dispozici žádní závětní dědicové, zákon umožňuje dědit příbuzným zůstavitele, vdovci nebo vdově po zůstaviteli anebo, není-li jich, státu.

Dědické podíly se dělí na třetiny, z nichž dvě třetiny musí připadnout dětem, které jsou tzv. povinnými dědici (*tzv. legítima*), což je obdobou našich nepominutelných dědiců. O těch se však blíže zmíním až v následující podkapitole.

Ve Španělsku jsou zákonní dědicové rozděleni do čtyř dědických skupin. K určení, které konkrétní osoby by měly být povolány za dědice, je třeba prohlášení soudu nebo notáře. Povolávání jsou nejprve nejbližší příbuzní zůstavitele.

Při určování stupně příbuzenství je třeba mít na paměti, že rozlišujeme dva druhy příbuzenství, a to příbuzenství v linii přímé (*línea recta*) a příbuzenství v řadě nepřímé / pobočné (*línea colateral*). Příbuzenství v řadě přímé je vzájemný vztah potomků a předků. Stupeň jejich příbuzenství se stanoví podle počtu zrození, jimiž jedna osoba pochází od druhé (např. rodič a syn jsou příbuzní v linii přímé v prvním stupni).

Příbuzenství v řadě nepřímé (pobočné) je vztah mezi osobami se společným předkem, aniž jedna z nich pochází od druhé, přičemž stupeň příbuzenství se určuje podle počtu zrození, na základě nichž pocházejí od nejbližšího společného předka. Např. sourozenci jsou příbuzní v řadě pobočné ve druhém stupni, bratrance a sestřenice ve čtvrtém stupni. Na základě tohoto rozdělení je zřejmé, že manželé patří do jiné skupiny, protože nejsou zařazeni ani do jednoho z těchto dvou druhů linií.¹⁴²

Nezanechal-li zůstavitel ohledně rozdělení svého majetku mezi dědice platnou závěť, uplatňují se v jednotlivých autonomních oblastech příslušná ustanovení

• ¹⁴² MOLINA PORCEL, Marta. *Derecho de sucesiones*. Madrid: Grupo difusión, DL, 2007. s. 499

Španělského občanského zákoníku (CCEsp) jako úpravy obecné, anebo platné právní předpisy těchto oblastí, mají-li dědění ze zákona separátně upraveno.

Obecně vzato, dědická posloupnost je stanovena následovně:

Byl-li zůstavitel bezdětný a svobodný, budou dědit jeho rodiče, nedědí-li oni, dědí sourozenci zůstavitele, a pokud nedědí ani oni, stávají se dědici synovci a neteře; v případě, že nedědí synovci a neteře, dědí zůstavitelovi bratřenci a sestřenice, a pokud nedědí ani tito, připadá dědictví státu jako odúmrt'.

Byl-li zůstavitel svobodný, ale přesto měl děti, dědí jeho děti po něm rovným dílem. Jestliže byl zůstavitel ženatý a neměl děti, dědí celou pozůstalost pozůstalý manžel, avšak pouze v případě, že zůstavitel neměl již ani žádné jiné potomky ani předky.

V případě, že byl zůstavitel ženatý a měl děti, dědí pozůstalý manžel a děti rovným dílem. Pozůstalý manžel však navíc získává užívací právo k 1/3 dědictví. Zbývající část dědictví připadá rovným dílem dětem zůstavitele. V případě, že některé jeho dítě zemře dříve než zůstavitel, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti (princip reprezentace).¹⁴³

Jednotlivé pořadí dědiců by na základě výše uvedeného tedy mělo být následující:

- Děti a další potomci (descendenti);
- Rodiče a další předci (ascendenti);
- Pozůstalý manžel / manželka;
- Sourozenci a jejich děti;
- Zbytek příbuzných v pobočné linii až do čtvrtého stupně pokrevního příbuzenství;
- Stát.

Registrované partnerství není ve Španělsku upraveno jednotným způsobem. Každá autonomní oblast má v tomto směru svou vlastní právní úpravu tohoto institutu,

¹⁴³*Dědické právo v Evropě. Dědictví ve Španělsku* [online]. www.successions-europe.eu, 27. května 2011 [cit. 27. května 2011], Dostupné z WWW: <http://www.successions-europe.eu/cs/spain/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much>

proto dědění registrovaných zmíním podrobněji až v úpravě katalánského dědického práva. V CCEsp jako obecném předpisu totiž není dědění registrovaných partnerů vůbec zohledněno.

Článek 924 CCEsp stanoví, že právo reprezentace přichází vždy v úvahu v linii přímé descendentní (sestupné), ale nikdy v linii ascendentní (vzestupné, směrem k předkům). V linii pobočné je možná pouze ve prospěch dětí sourozenců. Článek 927 CCEsp tuto myšlenku rozvádí, a to tak, že v případě, kdy po smrti pozůstalého zůstali po jednom nebo více zůstavitelových sourozenců; jejich potomci budou dědit dle práva reprezentace po svých rodičích (zemřelých bratrech a sestřích zůstavitele), a to vedle svých “živých” strýců a tet. V případě, že již žádní sourozenci zůstavitele nejsou živí, dědí synovci a neteře zůstavitele rovným dílem.¹⁴⁴

V článku 930 CCEsp je uvedeno, že v první řadě dědí především příbuzní v řadě přímé, a z nich na prvním místě potomci zůstavitele. Dědí-li pouze děti zůstavitele, dědí stejným dílem dle počtu hlav (*in capita* – článek 932 CCEsp). Dědí-li pouze potomci pozdější, jako například vnuci zůstavitele, dědí po kmenech (*in stirpes* – článek 33 CCEsp). Dědí-li zároveň některé z dětí a některé z vnuků či pozdějších potomků zůstavitele, pak se dle článku 934 CCEsp na každé z nich vztahují jim odpovídající pravidla uvedená v zákoně.

V následujících člancích je pak upraveno například postavení rodičů, kdy otec i matka dědí stejným dílem. V případě, že jeden z nich zemře, dědí druhý z nich vše – tj. oba dva “rodičovské” díly. V případě, že již zemřeli rodiče oba, nastupují další nejbližší příbuzní mezi předky. V rámci každé linie se dědictví dělí dle počtu hlav (*por cabezas*). Jde-li o předky z jiných linií, ale stejného stupně příbuzenství, připadne polovina dědictví předkům otcovým a polovina matčiným.¹⁴⁵

Zákon č. 15/2005, ze dne 8. července, částečně modifikoval úpravu ve španelském občanském zákoníku i občanském soudním řádu (*Ley de Enjuiciamiento civil*), a to v oblasti rozluky a rozvodu manželství. To mělo samozřejmě vliv i na oblast dědického práva.

¹⁴⁴ MOLINA PORCEL, Marta. *Derecho de sucesiones*. Madrid: Grupo difusión, DL, 2007. s. 501-502

¹⁴⁵ LASARTE ÁLVAREZ, Carlos. *Derecho de sucesiones*. Barcelona: Marcial Pons, 2010. s. 271

Po potomcích a předcích zůstavitele a po jeho manželci jsou nyní k dědění ze zákona povoláváni také již výše zmínění příbuzní v linii pobočné. Z nich pak mají přednost hlavně sourozenci zůstavitele a jejich potomci (synovci a neteře). Znamená to však, že ale nesmí dědit již nikdo z předchozích, tj. příbuzných v řadě přímé (článek 943 a 934 CCEsp). V případě, že žijí alespoň tito, dědění veškerých dalších příbuzných v řadě pobočné již nepřipadá v úvahu.¹⁴⁶

Na závěr této podkapitoly bych ráda uvedla článek 954 CCEsp, který stanovuje, že v případě absence pozůstalého manžela, sourozenců i synovců zůstavitele, dědí po zůstaviteli jeho nejbližší další příbuzní v řadě pobočné, a to až do čtvrtého stupně příbuzenství.

Stát se stává jediným “dědicem”, kterému připadá veškerý zůstavitelův majetek, v případě absence všech osob, které by mohly dědit nebo alespoň být k dědictví vyzvány (článek 956 CCEsp). Tento článek byl do španělského občanského zákoníku zařazen na základě Zákona / Královského dekretu ze dne 23. ledna 1928.

Nastane-li situace, kdy po zůstaviteli nemá kdo ze zákona ani ze závěti dědit, dědictví po zůstaviteli (odúmrtí) je rozděleno následovně:

Jedna třetina dědictví po zůstaviteli připadne obecním institucím v městě trvalého bydliště zůstavitele, a to na dobročinné účely, sociální činnost a rozvoj města, ať už půjde o činnost veřejnoprávní nebo soukromoprávní entity.

Druhá třetina dědictví připadne regionálním institucím stejného nebo podobného charakteru s tím, že mohou být preferovány ty instituce, které jsou zůstaviteli blízké profesí nebo aktivitou, jíž věnoval během svého života hodně úsilí (tzn. například dědictví po malíři bude investováno do galerií, muzeí, apod.).

Poslední, třetí třetina, připadne na umoření části dluhu ve Státním fondu veřejného dluhu (*Caja de Amortización de la Deuda pública*, v případě novějších

¹⁴⁶ LASARTE ÁLVAREZ, Carlos. *Derecho de sucesiones*. Barcelona: Marcial Pons, 2010. s. 273

dědických řízení již spíše do *Tesoro público*), pokud ovšem nerozhodne Rada ministrů ve zvláštních případech o jiném způsobu naložení s tímto majetkem.¹⁴⁷

4.3. Pozůstalý manžel ve Španělském dědickém právu (*Cónyuge viudo*)

Co se týče postavení pozůstalého manžela (*conyuge viudo*) ve vztahu k dědění, to je upraveno v sekci sedmé, kapitoly třetí, knihy třetí, a to v člancích 834 – 840 CCEsp.

Dle článku 834 CCEsp, v případě, že v době smrti zůstavitele stále trvá manželství, nebo v případě, že manželé jsou sice ještě v rozvodovém řízení, ale ještě nebyl vyhlášen rozsudek o rozvodu jejich manželství, pozůstalý manžel je oprávněn dědit majetek po zůstaviteli. Na tom není nic neobvyklého, takto zní i úprava v České republice.

Zajímavý je však článek následující, článek 835 CCEsp, kde je stanoveno, že v případě, že manželé již žijí odděleně, ale nejsou-li de jure rozvedeni, tak v případě, že je prokázáno určitým úředním potvrzením nebo rozhodnutím soudu jejich smíření, pozůstalému manželovi jsou zachována jeho dědická práva vůči zůstaviteli.

Dle článku 837 CCEsp, není-li potomků, ale pouze předků zůstavitele, má pozůstalý manžel užívací právo (*usufructo*) alespoň k polovině dědictví po zůstaviteli. Dle článku následujícího, tj. 838 CCEsp, není-li ani potomků ani předků zůstavitele, má pozůstalý manžel nárok na užívací právo dvou třetin dědictví.¹⁴⁸

Jelikož jde „pouze“ o užívací právo, může být uspokojeno buď formou doživotního pronájmu, nebo například pravidelným dodáváním plodů a přírůstků z předem určeného majetku nebo formou peněžního kapitálu; záleží vždy na dohodě mezi dědici. Toto je stanoveno v článku 839 CCEsp.

¹⁴⁷ DIEZ-PICAZO, Luis, GULLÓN, Antonio. *Sistema de derecho civil, Volumen IV, Derecho de sucesiones*, 10a edición. Madrid: Tecnos, 2008. s. 473

¹⁴⁸ LASARTE ÁLVAREZ, Carlos. *Derecho de sucesiones*. Barcelona: Marcial Pons, 2010. s. 270

4.4. Nepominutelní dědicové ve Španělsku (Legítimas)

Institut nepominutelných dědiců je ve španělském dědickém právu upraven v článcích 806-833 CCEsp. Článek 806 stanovuje, že legítima, neboli povinný díl, je určitou částí majetku zůstavitele, kterou nelze nijak v dědickém řízení disponovat, protože je „rezervována“ pro určité, konkrétně určité osoby, které se nazývají „povinnými dědici“ (*herederos forzosos*), což je vlastně obdoba nepominutelných dědiců v české právní úpravě.

Osoba, která má nárok na povinný díl, je vždy nepominutelným dědicem. V některých autonomních oblastech má však nárok nepominutelného dědice na povinný díl pouze formu závazné pohledávky vůči dědicům nebo dědické podstatě.¹⁴⁹

Mezi nepominutelné dědice patří ve španělském dědickém právu na základě článku 807 CCEsp děti a jejich další potomci. Chybějí-li předkové (*ascendientes*) a potomci blíže k osobě zůstavitele, nastupují na jejich místo jejich děti a další potomci (*descendientes*). Pozůstalý manžel nebo manželka pak dědí hned po nich na základě tohoto zákona.

Článek 808 CCEsp stanoví, že do povinného podílu pro nepominutelné dědice patří dvě třetiny majetku, který je dědictvím po zůstaviteli. Z těchto dvou třetin pak může být jedna třetina použita jako jakési „přilepšení“ (*mejora*) ve prospěch některého konkrétního potomka nebo i jen několik ze všech potomků. Třetí třetina dědictví je ve volné dispozici zůstavitele a může s ní naložit, jak chce. Toto „přilepšení“ může být samozřejmě i ve prospěch adoptivních dětí zůstavitele na úkor dětí vlastních. Pokud někdo z potenciálních nepominutelných dědiců dostal ještě za života zůstavitele od něj nějaký hodnotný dar, nepočítá se tento jako „přilepšení“ (*mejora*), ledaže zůstavitel výslovně stanoví jinak. Aby bylo platné, „přilepšení“ musí být stanoveno výslovně, a to na veřejné listině, jak nám stanovuje článek 826 CCEsp.

Ve španělském dědickém právu existuje dokonce i něco jako povinný podíl pro rodiče či předky zůstavitele, který jim ale připadá pouze v případě, že „chybí“ některý

¹⁴⁹ *Dědické právo v Evropě. Dědictví ve Španělsku* [online]. www.successions-europe.eu, 15. května 2011 [cit. 15. května 2011], Dostupné z WWW: <<http://www.successions-europe.eu/cs/spain/topics/restrictions-on-the-freedom-to-dispose-of-ones-succession-by-will>>

z potomků zůstavitele, protože již například zemřel nebo byl vyděděn. Dědí navíc pouze v případě, že s tím souhlasí pozůstalý manžel zůstavitele, v jehož dispozici je tato třetina dědictví. Tento institut je popsán v článku 809 CCEsp. Povinný díl (třetina dědictví po některém z chybějících potomků) se dle článku 810 CCEsp dělí na dvě stejné části pro oba rodiče, na díl určen pro matčinu linii rodiny a na díl určen pro otcovu linii. Pokud některý z nich zemře, zdědí ten druhý i podíl svého zesnulého manžela. Zemřou-li oba, ale existují ještě nějakí živí předci v některé z obou linií, dědí tito předci rovným dílem.

4.5. Dědické právo v Katalánsku obecně

Katalánsko je jednou z autonomních oblastí Španělska a jako autonomní oblast upravuje některé oblasti práva, včetně práva dědického, vlastními zákony, které mají odlišnou úpravu od úpravy obecné „celošpanělské“.

Katalánské dědické právo se stalo součástí komplexní kodifikace katalánského občanského práva až poměrně nedávno, a to v roce 2008, kdy byl vydán zákon č. 10/2008, neboli kniha čtvrtá katalánského občanského zákoníku (*Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones*). Jednotlivé části katalánského občanského zákoníku jsou totiž rozděleny na knihy, kterých je celkem pět. Tyto knihy byly navíc katalánskými zákonodárci přijímány postupně. V současnosti je však již katalánský občanský zákoník platný a účinný jako celek.

Největším rozdílem mezi katalánským a španělským dědickým právem je, že kromě závěti a zákona v Katalánsku existuje ještě třetí dědický titul a tím je „heredamiento“. Jde o určitý druh smlouvy, uzavíraný inter vivos (tj. mezi živými), jejímž prostřednictvím se domluví dvě osoby, většinou při příležitosti uzavření manželství, na tom, že si navzájem jedna druhé slíbí dědictví nebo jeho část, anebo zkrátka smluvně rozhodnou o tom, kdo po nich bude v případě smrti dědit.

Heredamiento je upraveno v Código civil catalán (CCCat) v člancích 431.18 až 431.28. Dědic dle katalánského dědického práva, konkrétně dle článku 411-3.2 CCCat může dědit pouze na základě jednoho dědického titulu, není tedy možné, aby dědil zároveň ze závěti a zároveň např. z heredamienta. Přitom je vycházeno z římského

pravidla „NEMO PRO PARTE TESTATUS PRO PARTE INTESTATUS, DECERE POTEST“¹⁵⁰.

K přechodu dědictví dochází stejně jako dle jiných evropských úprav i v Katalánsku zpětně k okamžiku smrti zůstavitele akceptací dědictví jeho nabyvateli.

Shodným rysem s aktuální právní úpravou v České republice je možnost sjednání dovětků v závěti (tzv. *codicilo*), kde bývá uvedeno například to, že majetek, jenž není uveden v této závěti, budou moci dědicové dostat pouze na základě hereditamentů a nebo zákona.

Samostatně pořídit závěť může osoba starší čtrnácti let. Jednotliví dědicové mohou napadnout platnost závěti do 4 let ode dne, kdy bylo možné poprvé nabýt dědictví, avšak pouze za předpokladu, že tito dědicové, i přes znalost důvodu neplatnosti závěti, již toto dědictví po zůstaviteli nepřijali. V takovém případě již její neplatnost nemohou dále namítat.

Jakousi alternativou k závěti jsou tzv. *memorias testamentarias*, která musí být podepsaná zůstavitelem na všech stránkách. Prostřednictvím *memorias* však může zůstavitel naložit maximálně s 10% svého majetku. Zároveň jejich prostřednictvím může projevit své přání, aby byly po jeho smrti darovány jeho orgány k lékařským účelům. V ostatním je katalánská úprava pořízení pro případ smrti téměř totožná s „celošpanělskou“ úpravou.

Zajímavostí katalánského dědického práva je, že dle latinského pravidla „SEMEL HERES SEMPER HERES“, používaného již v římském právu, a v souladu s článkem 432.12 CCCat, jakmile je osoba jednou povolána za dědice, je jím povolána nevratně a navždy. V katalánském dědickém právu je tak nepřípustná rozvazující podmínka, připouští se pouze odkládací podmínka v poslední vůli.

Pro akceptaci a zřeknutí se dědictví není v Katalánsku stanovena obecná lhůta jako je tomu ve španělském občanském zákoníku, ale je zde lhůta fixní, konkrétně určená, a to dle mého názoru dosti vysoká, v délce maximálně 30 let, které má

¹⁵⁰ „Není možné, aby někdo zemřel, zanechal o části své pozůstalosti testament, a část zůstavit poslušností zákonnou.“

potenciální dědic na to, aby nějak s dědictvím naložil, ať už jeho přijetím nebo zřeknutím se ho.

Co se týče osob, které mohou po zůstaviteli zdědit nějaký majetek, lze tyto osoby opět stejně jako ve španělské i české právní úpravě rozdělit do dvou skupin. Na dědice (*herederos*) a odkazovníky (*legatarios*). Dědicové jsou osoby, na které má po zůstavitelově smrti přejít pozůstalost jako celek nebo podíl na ní, a to bez ohledu na to, z jakého právního titulu se tak stane (zda z testamentu, hereditamentu či ze zákona). Odkazovníkem je ten, kdo je na dědici oprávněn na základě zůstavitelova příkazu požadovat jednotlivou věc, případně několik věcí určitého druhu.¹⁵¹

Fyzické osoby jsou dle katalánského práva (článek 412-1 CCCat) oprávněny dědit od okamžiku svého početí (*nasciturus*), za předpokladu, že se narodí živé a přežijí smrt zůstavitele. Právnícké osoby v souladu s článkem 412-2 CCCat mohou po zůstaviteli dědit, pokud byly v okamžiku smrti zůstavitele již založeny. Jedinou výjimku z tohoto pravidla tvoří nadace či další formy právníckých osob, jejichž zřízení zůstavitel požaduje teprve v pořizení pro případ smrti.

V první kapitole hlavy třetí CCCat jsou upraveny **dědické smlouvy** (*pactos sucesorios*) obecně, konkrétně jsou pak rozpracovány v článku 431-1 a násl. CCCat. Prostřednictvím této smlouvy se dvě osoby dohodnou pro případ smrti jedné z nich (*in mortis causa*), že zůstavitel povolává k pozůstalosti nebo její části daného dědice, a to buď bezúplatně nebo za úplatu či jiný majetkový prospěch, který bude zůstaviteli poskytnut ještě za jeho života.¹⁵² Tyto dohody bývají nejčastěji uzavírány mezi manžely nebo registrovanými partnery, dále pak mezi dalšími příbuznými, ale zde pouze do druhého stupně pokrevního příbuzenství. Aby šlo o vykonatelný dědický titul, je třeba, aby tato dohoda byla sepsána ve formě veřejné listiny, tzn. například notářského zápisu. Musí být sepsána osobami, které jsou již způsobilé pořizovat pro případ své smrti, a zároveň osobami již plnoletými. Dědická smlouva je poté založena v Registru posledních vůlí (*Registro de actos de Ultima Voluntad*).

¹⁵¹ *Nový občanský zákoník* [online], [Obcanskyzakonik.justice.cz](http://obcanskyzakonik.justice.cz), 12. června 2011 [cit. 12. června 2011], Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/obecne-o-dedickem-pravu.html>

¹⁵² Článek 431.1 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

Třetí osoby, které nejsou smluvní stranou dědické smlouvy, nemohou z této smlouvy nabýt žádná práva, i když byla sepsána v jejich prospěch, a to až do smrti zůstavitele.

Za nulitní se považuje taková dědická smlouva, která není napsaná ve formě požadované platným právem, napsaná osobou, která k tomu není věcně legitimována, napsaná pod pohrůzkou násilí, anebo osobou nezpůsobilou pořídit tímto způsobem pro případ smrti.

V článku 411-9 CCCat je upravena **ležící pozůstalost** neboli „*herencia yacente*“, tzn. situace, kdy po zůstavitelově smrti ještě nedošlo k přijetí dědictví danými dědici. V této fázi mohou povolání dědicové podnikat pouze kroky směřující k zachování, konzervaci a obhospodařování předmětu dědictví. Ve většině případů ale tyto nutné kroky zabezpečuje správce dědictví neboli *albacea*, tudíž samotní dědicové před přijetím dědictví s tímto samostatně nakládají jen výjimečně. K tomu, aby pozůstalost přestala být „ležící pozůstalostí“, stačí akceptace dědictví i pouze jedním (prvním) z povolaných dědiců. Tento institut aktuální české dědické právo nezná.

V souladu s články 423.12 až 423.19 CCCat může zůstavitel určit dědice, kteří nabydou dědictví pouze za předpokladu splnění určité **podmínky** stanovené zůstavitelem. Takoví dědicové mohou pak prozatímně spravovat dědictví, ale zcela ho nabydou až po splnění této podmínky. Pro splnění podmínky musí být zůstavitelem stanoven nějaký časový rámec, který nesmí dle článku 423.15-8 CCCat přesáhnout již výše zmiňovanou lhůtu 30 let. Pokud je podmínka stanovená zůstavitelem v závěti nesplnitelná či nemožná, považuje se za neplatnou.

V páté kapitole, druhé části, člancích 425-1 a následujících CCCat je upraveno **obecné dědické náhradnictví** (*sustitucion vulgar*), **dědické náhradnictví pro osoby mladší 14 let** (*sustitucion pupilar*) a **svěřenecké náhradnictví** (*sustitucion fideicomisaria*).

Speciálním druhem svěřeneckého náhradnictví, na který si dovoluji v rámci této práce upozornit, jelikož jde o speciální úpravu oproti aktuální české právní úpravě dědického práva, je náhradnictví v rámci rodiny (***fideicomiso familiar***), přičemž zůstavitel může tímto způsobem odkázat své dědictví maximálně o dvě generace „níže“.

Jde tedy o náhradnictví dětí, sourozenců či synovců zůstavitele. V případě, že je takovým náhradníkem ustanovena právnická osoba, svěřenské náhradnictví je omezeno maximální dobou trvání 30 let.

Odkazovníky může zůstavitel určit buď v testamentu, dovětku k testamentu (codicilo) nebo v „*memoria testamentaria*“.¹⁵³ Výhodou posledně zmíněného je možnost změny závěti bez použití požadovaných formálních náležitostí jako u závěti. Odkazovníci jsou upraveni v člancích 427.1 až 427.45, je jim tedy věnována poměrně velká pozornost. Odkazovníkem se může stát jakákoliv osoba, a to i osoba, která ještě nebyla ani počata ani narozena (v praxi půjde nejspíše o případ „mé budoucí vnučky“ apod.). Odkazy jsou v katalánské právní úpravě upraveny téměř totožně jako ve španělském dědickém právu.

Za zmínění rozhodně stojí počet *jednotlivých tříd odkazů* v Katalánsku, je jich totiž celkem třináct a jsou upraveny v článku 427-24 a následujících CCCat.

4.6. Dědění ze zákona v Katalánsku

Intestátní dědická posloupnost je obsažena v katalánském občanském zákoníku v člancích 441.1 a následujících CCCat. Jde o hlavu čtvrtou, kapitolu první čtvrté knihy občanského zákoníku, tedy knihy týkající se výhradně dědického práva.

Jak je řečeno v článku 441 CCCat, k dědění ze zákona dochází v případě, že zemře osoba bez zanechání závěti nebo hereditamentu, nebo pokud zde zmínění nemohou být z nějakých důvodů za dědice jmenováni.¹⁵⁴ Navíc, jak již bylo řečeno v obecném úvodu, není možné, aby konkrétní osoby dědily zároveň jako dědici ze závěti a zároveň jako dědici ze zákona.

Zákon povolává jako zůstavitelovy dědice pokrevní příbuzné, dále příbuzné adoptivní, zůstavitelova manžele (*cónyuge viudo*) anebo registrovaného partnera (*pareja de hecho*). Pořadí jednotlivých osob v rámci dědických skupin je dáno tímto zákonem.

¹⁵³ *Memorias testamentarias* [online], <http://noticias.juridicas.com>, 2011[cit. 29. května 2011] dostupné z WWW: <http://noticias.juridicas.com/articulos/45-Derecho%20Civil/199909-walker_05.html>

¹⁵⁴ MOLINA PORCEL, Marta. *Derecho de sucesiones*. Madrid: Grupo difusión, DL, 2007. s. 508

Je však myšleno i na povinné díly pro nepominutelné dědice (*las legítimas*). V případě absence všech výše uvedených osob dědí stát (la Generalidad de Cataluña).¹⁵⁵

Vzájemný vztah a blízkost příbuzných je určována počtem generací mezi nimi. Každá generace tvoří jeden stupeň (*grado*) a každá série stupňů jednu linii. Linie může být přímá nebo nepřímá.¹⁵⁶ Ostatně tak tomu je i v CCEsp, avšak v Katalánsku je tato materie lépe vysvětlena přímo v samotném zákoníku.¹⁵⁷

Stejně jako v CCEsp, i zde příbuzný blíže zůstaviteli vylučuje dědění potenciálních dědiců vzdálenějších zůstaviteli. Není-li v určitém stupni již žádné osoby, která by mohla dědit, anebo odmítnou-li všechny osoby v tomto stupni dědictví, přesouvá se dědění do stupně (*grado*) následujícího a stále dál, dokud se nenajde potenciální dědic.

V případě, že osoby, které jsou povolány za dědice, se jimi nestanou, dědický podíl, který by jim jinak připadl, „přirůstá“ k podílu příbuzných, kteří budou dědit v rámci stejného stupně, s výjimkou osob, které v tomto stupni dědí na základě práva reprezentace.¹⁵⁸

Konkrétní pořadí jednotlivých dědiců v Katalánsku je takové, že nejprve dědí synové či dcery a ostatní potomci (*descendientes*) zůstavitele, poté manžel zůstavitele a následně, v případě že není ani potomků, ani manžela, dědí předkové zůstavitele. Není zde dáno výslovné dělení dle dědických skupin, pouze pořadí určitých osob/potenciálních dědiců, dědicích ze zákona.

Dědění potomků zůstavitele, ať už jde o jeho děti nebo potomky vzdálenější, je uvedeno v člancích 442.1 a 441.2 CCCat. V první skupině tedy logicky dědí nejprve zůstavitelovi přímí potomci, tj. jeho dcery a synové, a teprve poté, není-li jich, dědí ostatní potomci na základě již zmiňovaného principu reprezentace. Na základě článku 443.1 CCCat jsou adoptovaným dětem přiznávána stejná práva jako potomkům pokrevním.

¹⁵⁵ Článek 441.2 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

¹⁵⁶ MOLINA PORCEL, Marta. *Derecho de sucesiones*. Madrid: Grupo difusión, DL, 2007. s. 509

¹⁵⁷ Článek 41.3 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

¹⁵⁸ Článek 441.6.2 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

Další v řadě dědí pozůstalý manžel nebo registrovaný partner. Velmi mě zaujalo to, že pozůstalý manžel nebo registrovaný partner má nárok na univerzální užívací právo (*usufructo universal*) přidělením jedné čtvrtiny dědictví po zůstaviteli, a navíc právo užívání obydlí manželů nebo celé rodiny (*vivienda conyugal o familiar*). Na toto užívací právo dokonce, stejně jako v celošpanělské úpravě, nemá vliv ani rozvod manželů, pokud zůstavitel před svou smrtí výslovně neřekl, že s tímto právem pro svého bývalého manžela nesouhlasí.

Jediným případem ztráty nároku tohoto užívacího práva pozůstalého manžela by bylo uzavření nového manželství anebo soužití ve společné domácnosti s novou osobou, odlišnou od zůstavitele.¹⁵⁹ Jde však o úpravu poměrně pokrokovou, která by zajisté našla uplatnění i v české právní úpravě. Pozůstalý manžel tak ztrácí nárok na dědění ze zákona (netýká se užívacího práva, to má vždy) pouze, je-li rozvod se zůstavitelem potvrzen soudem nebo v případě neplatnosti manželství, s výjimkou případu, kdy se bývalí manželé usmířili a šlo by to určitým úředním potvrzením dokázat.¹⁶⁰

V případě, kdy zůstavitel zemře, aniž by zanechal potomků či manžela nebo registrovaného partnera, nastupují jako třetí v pořadí rodiče zůstavitele, dědíci oba rovným dílem. V případě, že zůstavitele přežije pouze jeden z nich, může se stát, že pozůstalý rodič zdědí celé dědictví.¹⁶¹

Zemře-li zůstavitel, aniž by zanechal alespoň rodiče, dědí po něm předkové z nejbližšího stupně a pak postupně další příbuzní do takového stupně dokud se nenajde potenciální dědic. V případě, že po zůstavitelově smrti stále žijí obě linie příbuzných (z matčiny i otcovy strany) v rámci stejného stupně, dědictví se dělí na stejné části v rámci linií a uvnitř každé z nich pak poměrně dle počtu hlav.¹⁶² Touto skupinou je vyčerpáno dědění osob v linii přímé.

V případě, že nedědí nikdo z příbuzných v linii přímé, přichází na řadu dědicové v linii vedlejší (kolaterální). Sem patří sourozenci zůstavitele, a není-li již jich, na

¹⁵⁹ Článek 442.3.3 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

¹⁶⁰ Článek 442.6 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

¹⁶¹ Článek 442.8 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

¹⁶² Článek 442.8.2 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

základě práva reprezentace jejich potomci. Není přitom rozlišováno mezi sourozenci plno- a polorodými.¹⁶³

U této „dědické skupiny“ může dojít k několika situacím, které mají každá jiný závěr. Buď dědí pouze sourozenci zůstavitele, a pak každý zdědí svůj poměrný, stejně velký díl. Nebo může dojít k současnému dědění sourozence a synovce nebo neteře zůstavitele, pak se díly rozdělí na podíl pro sourozence a podíl pro synovce a tyto podíly se vždy rozdělí podle počtu hlav v rámci jednotlivé skupiny. Není-li sourozenců zůstavitele, ale pouze jeho synovců či neteří, nemusí se s nikým dělit, a tak dědí na základě svého vlastního práva a dědický podíl se mezi ně poměrně rozdělí.

Až dosud nebyl velmi výrazný rozdíl mezi pořadím jednotlivých osob, které dědí ze zákona, mezi úpravami v České republice a ve Španělsku, případně Katalánsku; ale nyní, v úpravě *Codigo civil catalán*, nastupuje skupina osob, která se v ostatních zde porovnávaných úpravách nevyskytuje.

V případě, že totiž zůstavitel nezanechal ani nikoho z příbuzných v řadě přímé, ani sourozence či jejich potomky, dědí po něm ostatní nejbližší příbuzní v řadě vedlejší (línea colateral), a to až do čtvrtého stupně, dle počtu hlav, bez principu reprezentace v rámci obou „rodičovských“ linií bez rozdílu.¹⁶⁴

Na závěr, v případě, že zůstavitel nezanechal ani tyto příbuzné, stejně jako v úpravě *Codigo civil español*, dědí stát. V případě Katalánska pak konkrétně la Generalidad de Cataluña (neboli Katalánská autonomní oblast).

Generalidad de Cataluña pak sama rozhodne, jak majetek rozdělit, aby byl užitečtován, a sice do oblasti sociální či například kulturní, nejlépe v místě posledního bydliště zůstavitele v Katalánsku.¹⁶⁵

¹⁶³ Článek 442.10 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

¹⁶⁴ Článek 442.11 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

¹⁶⁵ Článek 442.13 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

4.7. Dědické právo registrovaných partnerů v Katalánsku (Sucesión de parejas de hecho)

Jak již bylo řečeno v předchozí podkapitole, registrované partnerství není předmětem jednotné právní úpravy, což znamená, že každá z autonomních oblastí, tedy i Katalánsko, má své vlastní předpisy, které se liší jak administrativními postupy, tak (ne)úplným uznáním tohoto partnerství se stejnými účinky jako má manželství heterosexuálního páru.

Registrovaný partner tak dědí pouze tehdy, pokud je v konkrétní autonomní oblasti za dědice uznán. V Katalánsku je dědění mezi partnery téhož pohlaví povoleno, avšak musí být navzájem registrováni. V tom případě lze dědit i ze zákona. Mezi neregistrovanými partnery téhož pohlaví (*pareja de hecho libre*) je k dědění potřeba povolání za dědice prostřednictvím testamentu.¹⁶⁶ Celošpanělská úprava dědického práva dědění registrovaného partnera neobsahuje.

4.8. Nepominutelní dědicové a jejich povinný dědický podíl v Katalánsku

„Legítima“ neboli povinný dědický podíl je upraven v člancích 451.1 až 451.27 CCCat. Jde o poměrně rozsáhlé téma, z něhož bych ráda zdůraznila pár nejdůležitějších a nejzajímavějších informací.

Nárok na povinný podíl vzniká nepominutelnému dědici v okamžiku smrti zůstavitele (*causante*). Mezi nepominutelné dědice dle katalánského občanského zákoníku patří potomci zůstavitele, dědící rovným dílem. Princip reprezentace je zde možný pouze tehdy, pokud reprezentaci zůstavitel výslovně povolil, s výjimkou osob, které potenciální dědice nahradily na základě substituce (v případě pohřešované osoby, osoby nesvéprávné, atd.).¹⁶⁷

¹⁶⁶ *Dědické právo v Evropě. Dědictví ve Španělsku* [online], www.successions-europe.eu, 27. května 2011 [cit. 27. května 2011], Dostupné z WWW: <http://www.successions-europe.eu/cs/spain/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much>

¹⁶⁷ Články 451.3.2 a 451.3.3. zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

V případě adopce potomka současného manžela není tento adoptovaný potomek nepominutelným dědicem po zůstaviteli, který ho adoptoval, a to dokonce ani v případě, že tento potomek zemře, nenastupují po něm dle principu reprezentace jeho další předkové.¹⁶⁸

V případě, že zůstavitele nepřežil žádný z jeho potomků, nebo v případě že potomky neměl, jsou nepominutelnými dědici jeho rodiče, a to tak, že každému z nich náleží povinně jedna polovina dědictví. Toto právo jim ale nenáleží v případě, že zůstavitel sice měl potomky, ale ti jím byli vydědění nebo soudem prohlášeni za nesvéprávné.

Oproti španělské úpravě je v Katalánsku rozdíl ve velikosti povinného podílu pro nepominutelné dědice. Zatímco v celošpanělské úpravě činí tento podíl dvě třetiny zůstavitelova majetku, v Katalánsku je povinným dílem pouze jedna čtvrtina majetku zůstavitele.¹⁶⁹ Zbývající tři čtvrtiny jsou v jeho volné dispozici, může tedy s nimi naložit, jak chce. Musí být však splněny následující podmínky.

Za prvé musí tento povinný podíl z celkové výše majetku vůbec zůstat, a to po odečtení dluhů zůstavitele, výdajů za jeho poslední nemoci (léky, ošetření apod.), poplatku za pohřeb, kremace a vypočtení celkové hodnoty zanechaného majetku.

Dále, do předepsaného čtvrtinového podílu musí být započítány i veškeré dary (a další bezplatné nabytí majetku) od zůstavitele, které nepominutelný dědic od něj obdržel v posledních 10 letech zůstavitelova života. Hodnota takto nabytých věcí se vždy vypočítává ke dni úmrtí zůstavitele, po odečtení důvodně vynaložených nákladů souvisejících s údržbou a zachováním věci. Tento podíl spočívající v darech se započítává i v případě, že obdarovaný věc vlastní chybou ztratil nebo o ni jinak přišel.

¹⁶⁸ Článek 451.3.4 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

¹⁶⁹ Článek 451.5 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

4.9. Podíl pozůstalého manžela nebo registrovaného partnera v Katalánsku (la cuarta viudal)

Pozůstalý manžel má, kromě nároku na majetek ze „společného jmění manželů“, nárok na určitý podíl z dědictví po zůstaviteli, a to až do výše jedné čtvrtiny dědictví.¹⁷⁰ Jde však samozřejmě o jinou čtvrtinu, než tu, která je určena jako povinný díl potomkům zůstavitele.

Žádný z nich, ať už jde o manžela nebo partnera, nemůže (ne)přidělení tohoto povinného dílu reklamovat, v případě, že jde o situaci popsanou v článku 442.6 CCCat. Jde o tu situaci, kdy po výslovném prohlášení zůstavitele ještě před jeho smrtí, je (ex)manželovi nebo partnerovi do budoucna odepřen nárok na povinný díl, a to z důvodů soužití ve společné domácnosti s jinou, novou osobou, anebo dokonce pro uzavření nového manželství s ní.

Dědické právo je právem osobním, což má za následek to, že všichni Katalánci musejí v oblasti dědění postupovat dle Código civil catalán a jeho pravidel, nikoli dle obecného CCEsp. Platí zde princip „lex specialis derogat generali“, tudíž jak již bylo řečeno výše, existuje-li zákon „oblastní“, který je v oblasti práva specifitější k potřebám občanů, je třeba postupovat dle tohoto zvláštního předpisu.

4.10. Dědická nezpůsobilost a vydědění

Dědická nezpůsobilost je upravena v článku 412-3 až 412-8 CCCat. Jsou zde specifikovány dva druhy nezpůsobilosti dědit, a to „*indignidad*“, která se zabývá případy nezpůsobilosti dědit u příbuzných zůstavitele, a „*inhabilidad*“, v níž jsou vyjmenovány jednotlivé skupiny osob, které z pozice své „funkce“ nemohou po zůstaviteli dědit.

V prvním případě, tj. „*indignidad*“, je dědic nezpůsobilý dědit např. v případě, že se pokusí o vraždu zůstavitele, jeho manžela či druha, spolužijící osoby nebo předků či potomků. Dalším z důvodů pro tento druh nezpůsobilosti je pak například šíření pomluv o zůstaviteli, spáchání trestného činu proti rodině zůstavitele, křivé svědectví

¹⁷⁰ Článek 451.1 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

vůči zůstaviteli, pokud mu v tomto případě hrozily více než tři roky nepodmíněného trestu odnětí svobody. Nezpůsobilí dědit jsou i rodiče zemřelého dítěte, pokud k němu byli zbaveni rodičovských práv.

Ve výše uvedených případech samozřejmě zůstavitel může potenciálně nezpůsobilému dědici jeho činy ještě za svého života „odpustit“ a ten tak může způsobilost dědit znovu nabýt. Takovéto prominutí je pak již nevratné.

Co se týče „*inhabilidad*“, nemohou po zůstaviteli dědit notář a notářovi rodinní příslušníci, pokud tento notář ověřil sepsání poslední vůle zůstavitele. Dále nemohou dědit svědkové, kteří svědčili při pořizování poslední vůle zůstavitele, ani např. opatrovník, spravující zůstaviteli před jeho smrtí účty, či církevní hodnostář, zpovídající zůstavitele v poslední fázi jeho života. Odkáže-li tedy zůstavitel část dědictví takové osobě, je tento úkon neúčinný. To, že nějaká osoba není způsobilá dědit, však nemá vliv na dědickou způsobilost jejích potomků.

Na závěr bych ráda zmínila to, že na rozdíl od celošpanělské úpravy je v *Código civil catalán* uvedeno pět důvodů pro vydědění fyzické osoby. Tyto důvody, aby měly účinek, musejí být sepsány v listině o vydědění, která se přikládá k závěti. Musí zde být také výslovně uvedeno, která konkrétní osoba se na základě těchto důvodů vyděďuje.

Mezi důvody vydědění v Katalánsku patří za prvé nesvéprávnost potenciálního dědice (v případě, kdy v tomto stavu např. spáchal nějaký delikt vůči zůstaviteli nebo jeho blízkým)¹⁷¹; za druhé odepření výživy zůstaviteli, jeho manželovi či registrovanému partnerovi v případě, kdy to zákon ukládá jako povinnost.

Třetím důvodem vydědění v Katalánsku je pak hrubé chování vůči zůstaviteli nebo jeho blízkým; čtvrtým důvodem vydědění je docílení pozastavení nebo úplné zbavení rodičovských práv (*patria potestad*), která náležela rodiči zůstavitele vůči svému potomkovi (kterým byl tento zůstavitel).

Posledním důvodem je zřejmé a kontinuální přerušení rodinných vazeb mezi zůstavitelem a nepominutelným dědicem, v případě, že za to může pouze tento potenciální dědic. Vydědění musí být pouze úplné, nikoli částečné.

¹⁷¹ Článek 412.3 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

4.11. Mexické dědické právo – systematické dělení dědického práva

Stejně jako v úpravě české, španělské či katalánské, i u mexické úpravy dědění přechází dědictví na dědice zpětně k okamžiku smrti zůstavitele. Dědické právo je pak upraveno hlavně třetí Codigo Civil Federal (dále jen „CCF“), a to konkrétně v článcích 1281 až 1791 CCF. Hlava třetí je pak rozdělena do osmi částí („títulos“).

První část se zabývá úvodními ustanoveními a definicemi pojmů významných pro dědické právo, jako je například zůstavitel dědic či odkazovník. Druhá část se zabývá dědění ze závěti, kde nejprve je v úvodu vymezena způsobilost pořídit závěť či dědická způsobilost, následně jsou zde vyjmenovány podmínky, které je možné dle mexického práva uvést do závěti. Další kapitola této části je věnovaná tomu, jaký majetek může být předmětem závěti. Další, šestá kapitola této části, je věnována institutu dědice jako takového. Z hlediska logiky a systematiky by se dalo očekávat, že úprava odkazů či substitucí bude upravena v samostatné části hlavy třetí, avšak opak je v rámci mexické právní úpravy pravdou. Sedmá kapitola druhé části hlavy třetí je tedy (i když je systematicky zařazena pod dědění ze závěti) věnována odkazům. Osmá kapitola části třetí je pak věnována substitucím. Devátá kapitola druhé části se zabývá neplatností, zrušením či odvoláním závěti a délkou platnosti závěti. Třetí část hlavy třetí se zabývá jednotlivými druhy závětí.

Konečně čtvrtá část hlavy třetí mexického občanského zákoníku se věnuje intestátní dědické posloupnosti. Tato část je rozdělena do 7 kapitol. První kapitola obsahuje obecná ustanovení ohledně dědění ze zákona. Druhá kapitola se zabývá dědění potomků, třetí dědění předků. Čtvrtá kapitola čtvrté částí CCF popisuje dědění manžela zůstavitele, pátá kapitola je věnována úpravě dědění „vedlejších příbuzných“ (colaterales¹⁷²). Šestá kapitola této části se zabývá dědění druha/družky (concubinos¹⁷³). Sedmá kapitola předmětné části je pak věnována dědění „na veřejně prospěšné účely“.

¹⁷² Sem patří sourozenci zůstavitele, a ostatní příbuzní jako např. bratřenci

¹⁷³ Jde o osoby, které společně žijí za stejných podmínek, jako by byli oddaní, ale žijí spolu bez uzavření manželství, tzv. „na hromádce“.

Pátá, poslední část hlavy třetí CCF obsahuje společná ustanovení pro dědění ze zákona dědění ze závěti, jako je například způsob přijetí a odmítnutí dědictví, přechod dědictví, správce dědictví, soupis dědictví, či likvidace dědictví.

4.12. Mexické dědické právo obecně

Hned v úvodu třetí hlavy CCF, týkající se dědění, jsou opět rozlišovány dva druhy osob, které mohou po zůstaviteli dědictví nabýt. V článku 1284 CCF jsou uvedeni dědicové, kteří dědí na bázi univerzální sukcese a odpovídají po nabytí dědictví i za všechna práva a povinnosti s dědictvím spojená. V článku 1285 CCF jsou pak popsáni odkazovníci, kteří nabývají pouze určitou výseč z majetku zůstavitele a nepřechází na něj více práv a povinností než kolik je výslovně zůstavitelem s daným odkazem spojeno. V článku 1286 je pak zmíněna poměrně zajímavá myšlenka, a to, že v případě, že veškerý majetek zůstavitele je odkázán prostřednictvím odkazů, hledí se na nabyvatele dědictví (tj. na odkazovníky) jako na dědice. Tím se pak stírá rozdíl mezi těmito dvěma druhy nabyvatelů dědictví.

V článku 1287 CCF je pak myšleno na tzv. „conmorcencia“, nebo-li situaci, kdy zůstavitel a jeho potenciální dědicové zemřou např. následkem živelné či dopravní katastrofy ve stejný den, a lze jen velmi těžce určit, kdo z daných osob zemřel dříve. V takovém případě se má za to, že všechny tyto osoby zemřely ve stejný okamžik – tím pádem nebudou moci navzájem po sobě dědit.

Stejně tak jako v právních úpravách ostatních zemí zmíněných v této práci, tj. ve Španělsku a Katalánsku, i v Mexiku lze přijetí dědictví odmítnout. V případě, kdy dědic dědictví přijme, vstupuje nejen do práv, ale i do závazků pro zůstavitele. V Mexiku na rozdíl od současné české právní úpravy, kdy naše právo rozlišuje ještě dědickou smlouvu, existují pouze dva druhy dědických titulů, a to závěť a zákon.

V souladu s článkem 1344 CCF je zůstavitel oprávněn zahrnout do závěti určité podmínky, u nichž teprve jejich splněním může dědic nabýt po zůstaviteli jeho majetek. Tyto podmínky by však neměly poškozovat ty, kteří vynaložili veškeré úsilí pro splnění těchto podmínek (ať už byl výsledek jakýkoliv). Zakázány jsou samozřejmě jakékoliv

podmínky objektivně nesplnitelné či nemožné. Dokud není podmínka daná závětí splněna, dědictví spravuje správce dědictví.

Dle článku 1499 mexického občanského zákoníku je rozlišováno celkem osm různých druhů testamentů, z toho čtyři obecné a čtyři zvláštní. Mezi ty obecné patří otevřená či uzavřená závěť, zjednodušená závěť a holografní závěť. Mezi speciální druhy závěti pak např. závěť námořní, vojenská anebo závěť soukromá, závěť uzavíraná v jiné zemi.

Mě osobně zaujala svou specifíčností zejména námořní závěť (Testamento marítimo), popsaná zejména v článcích 1583 – 1592 CCF, která bývá typicky sepsována na volném moři na palubě plavidel námořnictva, ať již jde o loď obchodní či válečné. Takováto závěť musí být sepsována nejméně před dvěma svědky a kapitánem lodi, přičemž kapitán musí následně závěť nahlas přečíst. Závěť musí být datována, podepsána, a to nejen zůstavitelem, ale i výše zmiňovanými svědky a kapitánem lodi. Námořní závěť se po dobu plavby uchovává mezi nejdůležitějšími plavebními dokumenty a pořizuje se o ní zmínka do lodního deníku. Po dopnutí plavidla do přístavu, kde se nachází mexický diplomatický zástupce, konzul nebo vice-konzul, si kapitán lodi opatří jednu kopii námořní závěti, kterou datovanou a zapečetěnou vloží do lodního deníku, a originál závěti předá diplomatickým zástupcům Mexika k zaevidování. Zástupci Ministerstva zahraničních věcí Mexika pak publikací v periodících (přičemž není nikde blíže specifikováno, zda má jít o periodika celostátní či místní, a zda má být publikováno pouze jednou či opakovaně) vyrozumí potenciální dědice o zahájení dědického řízení a možnosti přihlásit se do něj. Tato závěť je účinná, pouze zemřel-li zůstavitel na lodi, anebo pokud do jednoho měsíce po příplutí do přístavu zůstavitel na příslušných úřadech potvrdí, že se jedná o jeho platnou poslední vůli.

Dědické náhradnictví je upraveno v článku 1472 a následujících CCF. Stejně jako v právních úpravách jiných v této práci zmiňovaných zemí, i zde slouží tento institut pro případ, kdy zůstavitelem ustanovený dědic zemře dříve než zůstavitel, případně po zůstaviteli po jeho smrti dědictví odmítne. Náhradník pak nastupuje na místo takového dědice a dědí po zůstaviteli namísto něj. Jak tento institut funguje, bylo ale vysvětleno již v předchozích kapitolách této práce a není tedy třeba se k tomu na

tomto místě vracet, protože tento institut i v Mexiku funguje obdobně jako například v právní úpravě španělské. Na okraj bych ale zmínila alespoň ustanovení článku 1480 CCF, kde je uvedeno, že otec může odkázat část nebo celé své dědictví na svého syna jako dědického náhradníka, pod podmínkou povinností převést toto dědictví na své děti (vnuky zůstavitele), kteří se narodí třeba až po smrti zůstavitele. V tomto případě bude syn zůstavitele jako dědický náhradník považován pouze za uživatele dané věci („usufructuario“), nikoli za jejího dědice.

4.13. Dědění ze zákona (Herencia legitima / Sucesión intestada)

Stejně jako v právních úpravách jiných zemí, i v Mexiku nastupuje dědění ze zákona teprve v případě, že zůstavitel nezanechal závěť, v případě její neplatnosti nebo v případě, že závěť pozbyla platnosti. V článku 1599 mexického občanského zákoníku je dále jako jedna z možností pro nástup dědění ze zákona zakotven také případ, kdy zůstavitel pořídil prostřednictvím závěti pouze o části svého majetku a část tak bude rozdělena mezi dědice dle zákonné úpravy, nebo případ, kdy dědic ustanovený k dědění závětí zemře dříve než zůstavitel. Poslední možností je pak situace, kdy nedojde ke splnění podmínky dané zůstavitelem pro nabytí dědictví, v případě odmítnutí dědictví dědicem, anebo pokud je dědic nezpůsobilý dědit a není za něj určen náhradník (substitut).

Jak již bylo řečeno výše, úprava intestátní dědické posloupnosti v Mexiku je upravena v hlavě třetí, části čtvrté mexického občanského zákoníku, a to v sedmi samostatných kapitolách.

V souladu s článkem 1602 CCF mohou po zůstaviteli dědit ze zákona jeho potomci (descendientes), manžel či manželka (conyuge), rodiče (ascendientes) či ostatní, tzv. „vedlejší příbuzní“ (colaterales), a to až do 4. stupně příbuzenství (sourozenci, strýcové, bratřenci, synovci,...). Poslední skupinou osob, která je oprávněna po zůstaviteli dědit, jsou druhové či družky (concubina /concubinario).

V případě absence osob uvedených ve skupinách v předchozím odstavci, veškerý majetek zůstavitele přejde jako odúmrt' na veřejně prospěšné účely.

Stejně jako v právní úpravě jiných zemí, i zde mají bližší příbuzní v dědění přednost před vzdálenějšími, tzn. má-li zůstavitel ještě děti, nebudou dědit jeho vnoučata, atp. Příbuzní ve stejném stupni příbuzenství k zůstaviteli dědí ve stejném poměru.

4.13.1. Dědění potomků zůstavitele (Sucesión de descendientes)

V případě, že po smrti některého ze svých rodičů jako zůstavitele přežijí pouze jeho potomci, dědí všichni tito vůči zůstaviteli ve stejném poměru. V případě, že kromě potomků přežije i manžel / manželka zůstavitele, náleží této osobě díl stejné velikosti jako potomkům zůstavitele. V případě, že zůstavitel zanechal přímé potomky (syny a dcery) a dále další potomky 2. a dalšího stupně (vnoučata, pravnoučata, ...), dědí synové a dcery dle poměru hlav (tzn. velikost dílu závisí na počtu osob v tomto stupni příbuzenství – por cabeza), vzdálenější potomci pak dědí po kmenech – por estirpes).

V případě, že zůstavitele přežijí pouze vzdálenější potomci, dědí tito i nadále po kmenech (tzn. na každý „kmen“ těchto příbuzných připadne určitá část dědictví, která se pak dělí dle počtu osob v tomto kmeni).

Na adoptovaného potomka se hledí dle článku 1612 CCF jako na zákonného potomka, avšak tento adoptovaný potomek zároveň ztrácí právo dědit jako potomek po svých biologických rodičích. Od 24. 12. 2013 je článek 1613 CCF sice derogován, ale do této doby šla právní úprava dědění adoptovaného potomka v Mexiku dokonce dále, kdy v předmětném článku bylo řečeno, že zemře-li potomek, který byl adoptován a zanechá po sobě své vlastní biologické potomky a zároveň adoptivní rodiče, mají tito rodiče právo pouze výživné, zatímco potomci mají nárok na dědictví jako takové. Tato úprava mi připadala poněkud zvláštní, protože má-li se právně hledět na adoptivní potomky stejně jako na biologické, měli by i jejich adoptivní rodiče – jak během života, tak i po smrti, mít stejné postavení jako biologičtí rodiče ostatních potomků. V tuto chvíli však již není potřeba nad předmětnou úpravou uvažovat, když byla zrušena.

4.13.2. Dědění předků zůstavitele (Sucesión de ascendientes)

V případě absence potomků a manžela/manželky zůstavitele, dědí v souladu s článkem 1615 a násl. CCF otec a matka zůstavitele, a to stejným dílem. V případě, že

zůstavitele přežije pouze jeden z rodičů, dědí druhý z rodičů celé dědictví. V případě, že zůstavitele přežijí pouze předci vzdálenější (prarodiče), a to navíc pouze z jedné – matčiny či otcovy - strany, dělí se dědictví mezi tyto osoby stejným dílem. Přežijí-li zůstavitele předci z obou rodičovských stran, je dědictví rozděleno do dvou stejně velkých dílů pro každou rodičovskou stranu, s tím, že v rámci obou z těchto rodičovských stran se dělí dědictví rovným dílem dle počtu dědicích osob. V případě, že zůstavitel zanechá adoptivní rodiče a další, vzdálenější předky, dědictví je rozděleno rovným dílem na dvě poloviny, z nichž jednu obdrží adoptivní rodiče a druhou ostatní vzdálenější předkové.

V případě, že zůstavitel (který byl adoptován) zanechá po sobě manželku a adoptivní rodiče, dvě třetiny dědictví připadnou manželce adoptovaného a třetina adoptivním rodičům.

4.13.3. Dědění manžela /manželky (Sucesión del conyuge)

Jak již bylo řečeno výše, v případě, že zůstavitel zanechá manželku a potomky, dědí dle zákona tito všichni po něm stejným dílem. Stejná situace je i v případě, že kromě manželky přežijí zůstavitele adoptivní potomci. V případě, že zůstavitel po sobě zanechal své rodiče a manželku, dědictví se dělí na dvě části, z nichž jedna připadne manželce a druhá rodičům zůstavitele.

V případě, že zůstavitele přežije manželka a zároveň sourozenci zůstavitele, dvě třetiny dědictví připadnou manželce a třetina sourozencům zůstavitele, kteří si tuto část dědictví po zůstaviteli poměrně mezi sebe rozdělí.

V případě absence potomků, rodičů a sourozenců zůstavitele dědí manžel / manželka veškerý zůstavitelův majetek.

4.13.4. Dědění sourozenců a ostatních „vedlejších příbuzných“ v linii pobočné (Sucesión de colaterales)

V případě, že zůstavitel zanechá po sobě pouze vlastní sourozence, dědí tito poměrně stejným dílem. Mexický občanský zákoník ale myslí v článku 1631 CCF i na poměrně častou situaci, a to konkrétně na případ, kdy zůstavitel zanechá po sobě své

vlastní sourozence (hermanos) a nevlastní sourozence (medios hermanos). Vlastní sourozenci pak mají nárok na dvě třetiny dědictví po zůstaviteli, zatímco nevlastní pouze na třetinu jeho dědictví.

V případě, že zůstavitel zanechá po sobě sourozence zároveň se synovci, neteřemi apod., dědí sourozenci zůstavitele dle počtu hlav a ostatní vzdálenější „vedlejší příbuzní“ po kmenech. V případě absence sourozenců zůstavitele dědí namísto nich jejich potomci po kmenech, přičemž v rámci každého kmene se dědictví dělí dle počtu hlav.

V případě absence všech osob uvedených výše v bodech 4.13.1. až 4.13.4. dědí po zůstaviteli další nejbližší příbuzní, a to až do čtvrtého stupně příbuzenství, bez rozlišení toho, z jaké rodičovské linie daný příbuzný pochází. Tyto osoby pak dědí všechny stejným dílem.

4.13.5. Dědění spolužijící osoby / druha / družky (Sucesión de los concubinos)

Mexická právní úprava myslí i na v dnešní době stále častější případ, a to případ, kdy dvě osoby sice spolu sdílejí domácnost a žijí spolu obdobně jako manželé, ale nejsou oficiálně oddaní. Jde o úpravu v článku 1635 CCF, kde je řečeno, že na dědění druha/družky jsou obdobně aplikovatelná ustanovení týkající se dědění manžela/manželky. Musí být však splněno, že daný druh/družka žil se zůstavitelem společně „jako v manželství“ po dobu pěti let, bezprostředně předcházejících úmrtí zůstavitele. Druhou možností nahrazující podmínku 5 let soužití je případ, kdy zůstavitel měl před smrtí se svým druhem/družkou společného potomka. Zároveň ale (v obou případech) nesmí být tito druhové po dobu „soužití“ (concubinato) v manželství s jinou osobou než jsou oni sami. Jinak to jejich vzájemné dědické právo nezakládá.

Mexické dědické právo jako právo konzervativnější se na rozdíl od velmi moderní katalánské právní úpravy nezabývá děděním mezi homosexuálními partnery ani možností uzavření sňatku mezi nimi. Tito „registrovaní partneři“ tedy v Mexiku ze zákona po zůstaviteli nedědí.

V případě absence všech osob uvedených v bodech 4.13.1 až 4.13.5, případně dědictví na veřejně prospěšné účely (charitu) jako odúmrtí. Úprava tohoto typu odúmrtí je obsažena v kapitole sedmé čtvrté části třetí hlavy CCF.

4.13.6. Společná ustanovení pro dědění ze závěti a ze zákona v Mexiku

Společná ustanovení pro dědění ze závěti a intestátní dědickou posloupnost v Mexiku je upravena v části páté hlavy třetí CCF.

Patří sem například ustanovení, že v případě, že po smrti zůstavitele je vdova po něm v okamžiku jeho smrti se zůstavitelem těhotná, pro to, aby po zůstaviteli mohl dědit i tento nenarozený potomek (o kterém zůstavitel v době psaní závěti ještě nemusel vědět), musí vdova navštívit nejpozději do 40 dnů po zůstavitelově smrti příslušného soudce a informaci o svém těhotenství se zůstavitelem tomuto sdělit, aby tento mohl odložit projednání dědictví a samotné zahájení dědického řízení až na dobu po narození nenarozeného dítěte zůstavitele. Zároveň musí soud o této skutečnosti vyrozumět zainteresované osoby (potenciální dědice). Po dobu těhotenství má vdova po zůstaviteli právo na výživné z majetku zůstavitele ve výši odpovídající dědickému podílu, a to i tehdy, když se zbytkem dědictví nesmí být prozatím nakládáno. V případě, kdy vdova během těhotenství potratí, nemusí již čerpané výživné do majetku po zůstaviteli vracet.

Jak již bylo řečeno výše, k dědickému řízení a následnému dělení dědictví tedy dojde až po narození potomka vdovy a zůstavitele, přičemž nově narozené dítě bude zahrnuto mezi dědice zůstavitele.

I když bývá zpravidla projednáváno v rámci dědického řízení později, dle článku 1649 CCF dědictví dědicové nabývají zpětně k okamžiku smrti zůstavitele. Dokud nebyl jmenován správce dědictví („albacea“), může jakýkoliv z potenciálních dědiců sporovat výši dědických podílů ostatních dědiců. Poté, co je správce jmenován, řeší se případné „reklamace“ již pouze přes něj.

V souladu s článkem 1653 CCF pak mohou dědicové přijmout či odmítnout dědictví, jsou-li oni sami způsobilí k právním úkonům, a pro případ, že nejsou, mohou to za ně udělat jejich opatrovníci.

Jako pro občany střední Evropy a poměrně moderního a vyspělého státu nám následující ustanovení může připadat poněkud úsměvné, ale dle článku 1655 CCF „vdaná žena nepotřebuje pro přijetí dědictví, které jí náleží po zůstaviteli, souhlas svého manžela“. Toto ustanovení je v rámci úpravy dědického práva ojedinělé, v rámci prováděné komparace nebylo obsaženo v žádné z porovnávaných právních úprav kromě velmi konzervativního Mexika.

V případě, že některý z dědiců zemře, aniž by přijal či odmítnul dědictví po zůstaviteli, dle mexické stejně jako dle ostatních porovnávaných úprav, jeho dědické právo přechází na jeho právní nástupce.

Odmítnout dědictví je nutné výslovně a písemně před soudem anebo prostřednictvím příslušného přípisu sepsaného u notáře.

Nikdo nemůže přijmout ani odmítnout dědictví za osobu, která žije, a která tak může učinit sama (je-li způsobilá k právním úkonům). Nikdo nemůže přijmout ani odmítnout dědictví ani tehdy, nebyla-li ještě stoprocentně potvrzena smrt zůstavitele, a tedy jedna z podmínek pro možné nabytí dědictví po zůstaviteli.

Jakmile jednou dědic přijal či odmítnul dědictví, jde o nevratný právní úkon. V případě, že dědic odmítne dědictví po zůstaviteli i za své potomky, mohou tito u soudu žádat, aby se odmítnutí dědictví vztahovalo pouze na osobu, která výslovně dědictví odmítla (jejich rodiče), a nikoliv na ně.

5. Komparace španělského, katalánského a mexického dědického práva s českou právní úpravou

5.1. Shrnutí komparace se španělským a katalánským právem

V závěru této rigorózní práce bych chtěla shrnout, co mě během studia jednotlivých porovnávaných právních úprav nejvíce překvapilo, případně co se mi jevilo v jednotlivých cizích právních úpravách jako užitečné a uvítala bych obdobnou úpravu i v České republice.

Velmi se mi líbí rozdělení do jednotlivých dědických skupin v rámci španělské právní úpravy, kde v první dědické skupině jsou pouze potomci zůstavitele. Manžel se tak posouvá až do druhé dědické skupiny. Toto odlišné rozdělení, než na jaké jsme zvyklí u nás, má své výhody i nevýhody.

Potomci zůstavitele tak po smrti některého ze svých rodičů mají při nejmenším jistotu, že zdědí po tomto rodiči vše a nemusejí se dělit s manželem či partnerem zůstavitele (který navíc nemusí být jejich biologickým rodičem, a tudíž k němu nemusejí mít žádné vazby), který beztak část majetku po zůstaviteli získá, a to v rámci vypořádání „společného jmění manželů.“

Na druhou stranu pozůstalý manžel nebo partner může být zadlužený a peníze navíc by se mu jistě hodily. Myslím si ale, že na rozdíl od potomků zůstavitele, kteří mohou být často osobami mladšími 18 let, jde v případě manžela téměř vždy o dospělou osobu, která se dokáže o sebe sama postarat, a které bude činit menší problémy opatřit si výživu, sehnat práci, zajistit si vzdělání, apod.

Zůstavitelovi potomci jsou přeci jen mnohem více závislí (pokud už nemají svůj vlastní příjem) na výživě poskytované jim jejich zákonnými zástupci (ve většině případů na druhém, pozůstalém rodiči). Proto souhlasím se záměrem španělských zákonodárců, kteří v první řadě myslí na zajištění přidělení části dědictví potomkům zůstavitele a teprve v druhé řadě jeho manželovi. Tato úprava by jistě měla své opodstatnění i v podmínkách střeoevropských, tedy u nás, v České republice.

Dále mě velmi zaujalo dědění čtvrté dědické skupiny v *Codigo civil español*; a dědění příbuzných v linii vedlejší (kolaterální) v případě absence sourozenců zůstavitele a jejich potomků v *Codigo civil catalán*. Jde vlastně o stejnou úpravu, pouze popsanou jiným způsobem. Podstatou však je, že, nezanechal-li zůstavitel nikoho z výslovně uvedených příbuzných, mohou dědit zůstaviteli příbuzní v linii vedlejší, a to až do čtvrtého stupně „příbuzenství“.¹⁷⁴ V této souvislosti mě napadá, že je velmi těžké představit si osobu, která by mohla splňovat podmínky pro dědění v této skupině, jde totiž už o velmi široký okruh zůstavitelů.

Co se týče pořadí dědiců v rámci španělského a katalánského dědického práva, je zde mezi oběma úpravami významný rozdíl, protože v případě španělského práva dědí nejprve potomci, následně předkové zůstavitele a teprve na třetím místě pozůstalý manžel zůstavitele, zatímco v katalánské úpravě dědí hned po potomcích zůstavitele jeho manžel a teprve na třetím místě předkové zůstavitele.

Dále bych chtěla podotknout, že ze všech zvolených úprav v rámci komparace je mi asi nejbližší úprava katalánská, která se mi zdá v mnoha ohledech flexibilní, moderní a v některých ohledech mnohem propracovanější než česká právní úprava – respektive minimálně v porovnání s úpravou dědického práva v České republice do konce roku 2013.

V porovnání se španělskou právní úpravou obsahuje katalánská právní úprava více dědických institutů (*pactos sucesorios*, *heredamientos*, *donatio en mortis causa*, *fideicomisos*, atd.), popřípadě stávající instituty více rozpracovává (*legados*).

Na závěr bych ráda uvedla, že k mému překvapení je úprava španělská i katalánská velmi podobná současné právní úpravě v České republice, jelikož obsahuje stejné či velmi podobné instituty. Naše úprava by se ale mohla inspirovat například katalánskou úpravou odkazů, protože ta rozlišuje jejich 13 tříd (v článcích 427-24 až 427-36 CCCat).

¹⁷⁴ Článek 442-12 zákona č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones

Zda bude aktuální česká právní úprava dědického práva v praxi aplikovatelná ve stávajícím znění, nebo dojde k její změně vlivem budoucí judikatury je v současné chvíli otázka, na niž nám pravděpodobně odpoví až budoucí praxe.

Co by ale mohlo být do aktuální české právní úpravy zcela nepochybně zavedeno, je uvedení způsobu jak naložit s odúmrťí, stejně jako je tomu například v Katalánsku. K tomu však čeští zákonodárci bohužel prozatím nepřistoupili, nezbyvá tedy než doufat, že se touto oblastí budou zabývat v některé z novel nového občanského zákoníku.

5.2. Komparace českého a mexického dědického práva - shrnutí

Na tomto místě musím konstatovat, že oproti mému očekávání je mexická úprava dědického práva poměrně detailní a moderní. Stejně jako v Katalánsku a Španělsku, i v Mexiku je mnoho druhů závětí – a to jak obecných, tak speciálních. I v této úpravě je také upraveno mnoho druhů odkazů.

Co se týče právní úpravy dědění ze zákona, zaujala mě především úprava dědění spolužijící osoby (druha/družky), kde podmínka společného soužití po určitou dobu před zůstavitelovou smrtí nemusí být splněna, mají-li spolu spolužijící osoby společného potomka.

U dědění potomků mne pak nejvíce zaujalo to, že v Código Civil Federal je poměrně podrobně upraveno dědění mezi adoptivními rodiči a adoptovanými dětmi.

ZÁVĚR

Prvotním účelem a cílem této práce bylo popsat vývoj, současnou úpravu a novou právní úpravu jednoho z institutů občanského práva, kterým je dědění ze zákona. Teprve následně se dalším z cílů stalo i porovnání s úpravou dědického práva ve Španělsku, v Katalánsku a v Mexiku.

Důvodem tohoto rozhodnutí byl absolvovaný studijní pobyt na Universitat de Barcelona v rámci programu Free movers, díky kterému jsem se rozhodla blíže poznat právní systém hispanofonních zemí, a to zejména v oblasti občanského práva.

Napsat tuto práci byl úkol místy nelehký, který byl navíc ještě komplikován převážnou většinou zdrojů ve španělštině a katalánštině. Myslím však, že jsem zahrnu do své rigorózní práce vše, co jsem si předsevzala již v úvodu a že jsem kvalitně popsala všechny hlavní i související instituty v oblasti dědění ze zákona i v oblastech souvisejících.

Co mě při zpracovávání této práce překvapilo nejvíce, bylo to, že nová úprava katalánského dědického práva se v mnohém shoduje jak s historickou úpravou obsaženou v ABGB, tak s úpravou dědického práva obsaženou v aktuálním českém občanském zákoníku.

Mexická právní úprava mě zase překvapila poměrně podrobným zpracováním dědění mezi adoptivními rodiči a jejich adoptovaným potomkem.

V každém případě mne však tato práce obohatila novými poznatky nejen v oblasti dědění ze zákona, ale i zkušenostmi s psaním vědecké práce.

RESUMÉ

My rigorous thesis deals with a very interesting topic, which intestate succession with no doubt is. More specifically, this thesis covers four main areas of intestate succession: its development throughout the history, its current legislation in force, and last but not least the comparison of the legal regulation in the Czech Republic with regulation in the Kingdom of Spain, Catalonia and the United Mexican States.¹⁷⁵

The thesis is divided into five chapters.

The first chapter deals briefly with the explanation what the succession law covers, what the reason of its existence is, what the sources of its current legal regulation are. This chapter also very shortly describes the meaning of its main and most important instruments of succession law.

The second chapter then deals with a historical development of intestate succession, beginning from the year 1811, when *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB, the General Civil Code) was issued, until 31st of December, 2013, when the current Act. No. 89/2012 Coll., Civil Code, came into force. The main aim of this chapter is to describe the evolution of certain areas of succession law, such as the number of inheritance classes and the composition of people within each class.

I consider the chapters three to five to be the main and the most important content of this thesis.

The third chapter deals with forthcoming legislation, Act. No. 89/2012 Sb., that became effective on January 1st, 2014. In this chapter I focused first on the overall reason for recodification of this area of law and on the succession law as a whole. Then I described the terms and legal instruments of succession law that are new to this area of law, or at least that are different from the previous legal regulation but which may have been here in the era of ABGB. The second part of this chapter is then focused on the current legal regulation of intestate succession, inheritance classes, forced heir, forced portion of children of the deceased, etc.

¹⁷⁵ official name of Mexico

The fourth chapter contains the legal regulation of succession law in Spain, Catalonia and Mexico. My aim with regard to this chapter was to describe, shortly but accurately, the main principles of succession law (mainly intestate succession) in these countries to bring the selected legal regulations of these countries closely to Czech legal community.

The last but not least chapter contains the comparison of Spanish, Catalanian and Mexican intestate succession with the Czech legal regulation of this specific legal area.

From my point of view, the aim of this thesis was achieved by me and the area of intestate succession was well described from all of the possible angles.

SEZNAM LITERATURY

A. Odborná literatura

- FIALA, J., KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*, Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2007
- BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin, *Dědické právo v předpisech 1925-2001*, Praha: C.H. Beck, 2001
- Bříza, P., Břicháček, T., Fišerová, Z., Horák, P., Ptáček, L., Svoboda, J. : *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014
- DIEZ-PICAZO, Luis, GULLÓN, Antonio. *Sistema de derecho civil, Volumen IV, Derecho de sucesiones*, 10a edición. Madrid: Tecnos, 2008
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku (stav ke dni 11.4.2011)
- Důvodová zpráva k zákonu č.40/1964 Sb., občanskému zákoníku
- ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník, velký akademický komentář, 1. Svazek*. Praha: Linde Praha a.s., 2008
- ELIÁŠ, K. et al. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013
- ELIÁŠ, Karel., HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: A. Čeněk, s. r. o., 2009
- FIALA, R., DRÁPAL, L. et al.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015
- HEYROVSKÝ, Leopold, Prof., Dr. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vydání, Bratislava, 1929
- HOLUB, R. et al. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1957
- HOLUB, Milan et al. *Občanský zákoník.Komentář. 1. Svazek*, Praha: Linde Praha a.s., 2003
- KNAPP, Viktor, PLANK, Karol , et al. *Učebnice československého občanského práva, 2. díl*. Praha: Orbis, 1965
- KNAPP, Viktor. *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha: NČSAV, 1959
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské, díl V., Právo dědické*. Praha: Všehrd, 1930
- KUČERA, Z., TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním*. Komentář, 1.vydání. Praha:Panarama, 1989
- LASARTE ÁLVAREZ, Carlos. *Derecho de sucesiones*. Barcelona: Marcial Pons, 2010
- MCGOVERN Jr., W.M., KURTZ, S.F. *Wills, trusts and estates*. USA : West Group Publishing. 2004
- MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L., *Dědické právo*, 3. vydání, Praha: Linde a.s., 2007
- MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo: (Právní poradce pro každého)*. 1.vydání, Praha: Informatorium, 1993

- MOLINA PORCEL, Marta. *Derecho de sucesiones*. Madrid: Grupo difusión, DL, 2007
- SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. et al.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015
- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C.H.Beck, 1. Vydání, 2014
- ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich et al. *Občanský zákoník – komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, (§1475 až 1720)*. 1. Vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2014
- ŠVIDROŇ, Ján., in LAZAR, Ján a kol. *Občianske právo hmotné, 1. Zväzok*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2007
- TILSCH, Emanuel, *Dědické právo rakouské se stanovisky srovnávací vědy právní. Část I*. Praha: Bursík a Kohout, 1905
- VAŇASOVÁ, Markéta. *Dědění ze zákona*. Plzeň, 2011. Diplomová práce (Mgr.). Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická

B. Odborné časopisy

- ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, č. 5
- FLEISCHER, Jiří. Dědění společníků osob. *Ad Notam*, 2007, č. 1
- HOLUBKOV, Dan. (Staro)nové dědické právo, *Právo & Byznys*, 2012, č. 5
- KNAPP, V., PAULY, J., Zamyšlení nad novelou občanského zákoníku, *Právnick*, 1983
- LAZÁR, Ján. K některým koncepčním otázkám rekodifikace soukromého práva. *Právní praxe*. 2001, č. 1-2
- MRZENA, Erik. Dědění ve čtvrté dědické skupině. *Ad Notam*, 2000, č.1
- SCHELLE, Karel. *ABGB a dědické právo*. In *Dny práva – 2010 – Days of Law* (4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity - The fourth year of the international conference held by Masaryk University, Faculty of Law, Sborník příspěvků). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010

C. Zákony a jiné právní předpisy

- zákon č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský
- zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- zákon 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- zákon č.40/1964 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Evropské nařízení č. 650/2012
- Real Decreto de 24 de julio de 1889, texto de la edición del Código Civil (Codigo civil español)
- zákon č. 10/2008, Libro cuarto del Código civil de Cataluña, relativo a las sucesiones
- Codigo Civil Federal (mexicano), publicado en el Diario Oficial de la Federación el 26 de mayo, 14 de julio, 3 de agosto y 31 de agosto de 1928

D. Judikatura

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek NS ČR pod R 18/84
- I. ÚS 261/03, 207/2005 USn.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2011, sp.zn. 21 Cdo 190/2010
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 24. 1. 2000, sp. zn. 18 Co 121/99

E. Internetové zdroje

- PEKOVÁ, Barbora. *Dědické právo v novele občanského zákoníku* [online]. <https://www.obczan.cz>, 11.12.2013 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z WWW: <http://www.chatar-chalupar.cz/dedicke-pravo-v-novele-obcanskeho-zakoniku/>
- *Právo na povinný díl a nepominutelný dědic* [online]. 2013 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/pravo-na-povinny-dil-a-nepominutelny-dedic/>
- *Dědic* [online]. 2011 [cit. 2011-03-23]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bdic>
- *Obcanskyzakonik.justice.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-04-15]. Nový občanský zákoník. Dostupné z WWW: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny>>
- NEVRKLA, Luboš. *Rozšíření okruhu zákonných dědiců a započítávání na dědické podíly dle nového občanského zákoníku*, [online]. <http://www.epravo.cz/>, 7.ledna 2014 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozsireni-okruhu-zakonných-dedicu-a-zapocitavani-na-dedicke-podily-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-93310.html>
- NASKOVÁ, Dominika. *Novinky v oblasti mezinárodního práva soukromého a práva mezinárodního obchodu*, [online]. <http://mps-pmo.blogspot.cz>, 6.srpna 2012 [cit. 2015-08-19]. Dostupné z WWW: <http://mps-pmo.blogspot.cz/2012/08/nove-narizeni-c-6502012-o-prislusnosti.html>
- ERBSOVÁ, H., *Dědění s mezinárodním prvkem po 17.8.2015* [online]. www.ucetnikavarna.cz, 1.5. 2015, [cit. 2015-08-19]. Dostupné z WWW: <http://www.ucetnikavarna.cz/archiv/dokument/doc-d50295v61853-dedictvi-s-mezinarodnim-prvkem-po-17-8-2015/>
- MENCLEROVÁ, Markéta. *Dědické právo po rekodifikaci – procesní aspekty*. [online]. cfoworld.cz, 1.12.2013 [cit. 2015-06-20]. Dostupné z WWW:

<http://cfoworld.cz/legislativa/dedicke-pravo-po-rekodifikaci-procesni-aspekty-2730>

- *Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons* [online]. <http://www.hcch.net/>, 7. Července 2014 [cit. 2014-07-07]. Dostupné z WWW: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=62
- *Dědictví ve Španělsku. Dědické právo v Evropě* [online]., www.successions-europe.eu, 15. května 2011 [cit. 15. května 2011], Dostupné z WWW: http://www.successions-europe.eu/cs/spain/topics/which-law-applies_can-i-choose-the-applicable-law-to-my-inheritance
- *Důvodová zpráva k § 1475 občanského zákoníku* [online]. <https://www.obczan.cz>, 11.6.2013 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z WWW: <https://www.obczan.cz/zakon/noz/cast-treti/hlava-iii/dil-1?do=detail-item-4187-comments-item-775-switchExpanded>
- *Hlavní zásady dědického práva dle NOZ* [online]. clovekvpravu.cz [cit. 2016-01-20]. Dostupné z WWW: <http://clovekvpravu.cz/novy-obcansky-zakonik-obcanske-pravo-hmotne-od-112014-1064/dedicke-pravo-1208/zasady-predpoklady-a-dusledky-dedeni-1209>
- *Inheritance tax and law* [online], [Globalpropertyguide.com](http://www.globalpropertyguide.com), 25. května 2011 [cit. 25. května 2011], dostupné z WWW: <http://www.globalpropertyguide.com/Europe/Spain/Inheritance>
- *Dědické právo v Evropě. Dědictví ve Španělsku* [online]. www.successions-europe.eu, 27. května 2011 [cit. 27. května 2011], Dostupné z WWW: http://www.successions-europe.eu/cs/spain/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much
- *Nový občanský zákoník* [online], [Obcanskyzakonik.justice.cz](http://obcanskyzakonik.justice.cz), 12. června 2011 [cit. 12. června 2011], Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/obecne-o-dedickem-pravu.html>
- *Memorias testamentarias* [online], <http://noticias.juridicas.com>, 2011 [cit. 29. května 2011] dostupné z WWW: http://noticias.juridicas.com/articulos/45-Derecho%20Civil/199909-walker_05.html

KLÍČOVÁ SLOVA

Intestátní dědická posloupnost, nepominutelný dědic, povinný díl

KEYWORDS

Intestate succession, forced heir, forced portion